Herald INTERNATIONAL Tribune
PUBLISHED WITH THE NEW YORK TIMES AND THE WASHINGTON POST

NATO trebuie să primească România în primul val

22
ANUL VIII
Nr. 15 (373), 15–21 aprilie 1997

Problema copiilor în România

pag. 11 și pag. 16

DAN PETRESCU: Ciobănizare sau europenizare?

pag. 12

Din nou despre cercetare

pag. 9

INTERVIUL SĂPTĂMÂNII

REMUS OPRIŞ Secretar general al Guvernului

pag. 6–7

Nu există altă explicație serioasă pentru modul în care a acționat/cedat guvernul în episodul de la Brașov, decît aceea că, deocamdată, reforma radicală este un document teoretic (bine cotat de experți), dar dificil de trecut în viață, atît timp cît, la primul impas, decidenții fac exact pe dos decît au scris pe hîrtie. Metafora, prin care ni s-a explicat necesitatea chirurgiei dureroase ce trebuie aplicată economiei pentru a fi salvată, ne duce cu gîndul, după cele petrecute la Brașov, la medicul care fuge din sala de operație de frica bisturiului, preferînd să-i administreze bolnavului întins pe masă eternul antinevralgic, a cărui inutilitate, el, medicul, o cunoaște cel mai bine.

Roman SA Brașov, cu 13.800 de salariați, produce camioane pe care nu le cumpără nimeni, are 4,9 miliarde lei datorii la RENEL și 80 de miliarde lei la stat, în vreme ce salariul mediu net pe întreprindere este de 700.000 lei. Revolta muncitorilor de la Brașov (fără nici o legătură cu cea din '87, insolent invocată) viza guvernul, dar nu în vederea purtării unui dialog social normal, alături de sindicate și patronat, ci în vederea unei intimidări în cel mai pur stil socialist: guvernul să garanteze funcționarea uzinei (cu alte cuvinte, să achite datoriile și să plaseze stocul), să plătească salariile, să nu concedieze, să acorde protecție socială și să-i pedepsească pe cei vinovați. Managerului, adevăratului răspunzător de dezastru, nu i s-a reproșat nimic, ba chiar el însuși s-a alăturat muncitorilor enervați de faptul că RENEL sistase furnizarea energiei din cauza datoriei neachitate.

La această anomalie (căci nu poate fi numită grevă), guvernul, după discuții cu managerul și sindicatul (oricîtă ficțiune ar fi reprezentat cei doi), ar fi trebuit să aibă o unică și fermă soluție: închiderea fabricii și disponibilizarea personalului, căruia, conform planului reformei, ar fi trebuit să i se achite 6–12 salarii. În loc de asta, delegația guvernamentală, aflată la Brașov, a intervenit pe lîngă RENEL să dea drumul la curent, a plasat 500 din camioanele aflate în stoc la MApN și a făcut diligențele necesare pentru plata salariilor.

„Măsurile acestea sînt numai pentru două luni" – a încercat președintele Constantinescu să ia apărarea cabinetului Ciorbea, care, prin concesiile făcute la Brașov, a dat credit că nu se poate adapta rapid și eficient unei situații imprevizibile, de altfel), în așa fel încît să nu stopeze, nici măcar cu un pas, mersul înainte al reformei. Căci, sublinia obsesiv Leszek Balcerowicz (special venit la București ca să împărtășească din experiența reformei poloneze), *„reforma nu trebuie doar începută, ea trebuie continuată"*. În plus, modul de „rezolvare" a episodului Brașov a creat un precedent periculos. Unități nerentabile care se simt vizate anunță deja că *„oamenii vor ieși în stradă după modelul Brașov și vor bloca drumul național E 85"*. Alții amenință că se vor baricada în interiorul fabricii. În sfîrșit, guvernul ar trebui să știe de cîtă imaginație poate da dovadă românul atunci cînd simte cuțitul la os.

RODICA PALADE

Dacă te-ai urcat pe cal, ține-te bine

Și parcă pentru a îngroșa tușa unui executiv care încă nu stă bine în șa, tot săptămîna trecută s-a consumat și incidentul cu lista celor zece societăți comerciale pentru care Guvernul României a prevăzut *„închiderea operațiilor și inițierea procedurii de lichidare administrativă"*. Lista a fost făcută publică (ea a venit prin fax și la redacția noastră) pe o hîrtie cu antet, Guvernul României/Purtătorul de cuvînt. Ulterior, adică după răzmerița de la Brașov, care a instituit un pernicios model, lista a fost retractată, spunîndu-se că este inexactă. Într-o apariție publică neconvingătoare, alături de Sorin Dimitriu, șeful FPS, purtătorul de cuvînt, Eugen Șerbănescu (o alegere nefericită, făcînd mereu figura timorată a unui școlar scos la tablă tocmai cînd nu știe lecția), a scăldat-o, lăsînd impresia lucrului necurat.

Nu ne putem pronunța cu certitudine dacă lista e reală sau nu. Ne putem pronunța însă asupra unor lucruri care sînt nu numai vizibile cu ochiul liber, dar care, neluate în seamă la timp, pot aduce prejudicii grave, nu doar cabinetului actual (care vine și pleacă), ci chiar reformei. Prin urmare, se constată acum o prea mare „timiditate" a guvernului, chemat să aibă mînă sigură în primele mari schimbări. Apoi, o defectuoasă comunicare între compartimentele unui angrenaj care ar trebui să meargă „ca uns". În fine, „imaginea" guvernului (de care răspunde d-l ministru Radu Boroianu) e palidă și încercănată, exact atunci cînd cetățeanului de rînd, chemat să se sacrifice, ar trebui să-i inspire vigoare și încredere, dublate de înțelegere umană.

Poul Thomsen, șeful misiunii FMI, a plecat de la București mulțumit de măsurile fiscale, bugetare și monetare puse în aplicare, luînd cu el scrisoarea de intenție adresată conducerii FMI în vederea încheierii unui nou acord *stand-by*, care va face posibilă acordarea sumei de un miliard de dolari României la 23 aprilie. Dar, în atmosfera destinsă a semnării scrisorii la Palatul Victoria, Poul Thomsen n-a ezitat să reamintească guvernanților noștri că se așteaptă de la ei **promovarea legislației pentru reformă și aplicarea ajustărilor structurale în economie**.

Un jucător bun, care dorește să cîștige cu adevărat, știe să transforme greșeala în avantaj. Iată ce se așteaptă de la executiv: o strategie prin care episodul de la Brașov să fie inclus într-o voință sporită de a avansa. Dar, pentru asta, el trebuie să se țină zdravăn în șa.

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL ● ANUL VIII ● 24 pagini ● 1.000 lei

„Puncte de reper"

Abordarea raţională, în vederea unei posibile rezolvări, cît mai adecvate etapei pe care o străbatem (...) „a problemelor" agriculturii noastre, trebuie să aibă în vedere cîteva „puncte de reper".

Primul reper la care trebuie să ne referim este pămîntul (...) şi anume: **cît avem la dispoziţie, ce anume trebuie să ne dea pe unitatea de suprafaţă revenind pe locuitor, cum anume să îl gospodărim pentru a ajunge la atare rezultate**, avîndu-se în vedere că într-o agricultură modernă folosirea pămîntului trebuie să fie intensivă, dar şi raţională, ecologică, adică să ne asigure cît mai mult, cît mai bun şi, pe măsura posibilităţilor, la un preţ de cost cît mai mic. (...) De asemenea, vorbind despre pămînt trebuie să ne referim la forma de proprietate, dar şi la forma şi modul de folosinţă – implicit la cea mai potrivită suprafaţă de folosinţă pentru o unitate de producţie. (...)

Pe această linie, nu poate fi trecut cu vederea că – cel puţin în actuala sa formulare – *Legea 18* a fondului funciar nici pe departe nu asigură, în materie de proprietate agrară, premisele unei raţionale utilizări a acestui mijloc de producţie care este pămîntul; şi să amintim numai că, în temeiul aplicării acestei legi, avem actualmente în agricultura ţării noastre 80% din patrimoniul arabil divizat în parcele mai mici de 5 hectare, de asemenea, peste un milion de parcele sub 1 ha! Ceea ce, să recunoaştem, nu este de natură „să favorizeze" formarea unei agriculturi raţionale, intensive, capabile să susţină aplicarea tuturor cuceririlor ştiinţei şi ale tehnicii în domeniu.

Pornind de aici şi referindu-ne la condiţiile specifice ţării noastre, vom observa că, în ansamblu, pe un locuitor revin – ca bază de „aprovizionare cu produse agroalimentare" – 0,40 hectare teren agricol, respectiv circa 0,32 hectare teren arabil. O „zestre" care ne obligă să-i asigurăm o cît mai eficientă utilizare, aceasta pentru că noi terenuri pentru agricultură nu avem de unde lua – noi defrişări sau desţeleniri nemaifiind posibile! –, ba, mai mult, amintitele suprafeţe sînt supuse unei tendinţe de diminuare, atît datorită sporului natural al populaţiei, cît şi prelevărilor de teren pentru clădiri, căi de comunicaţie, industrie etc. (...)

Dacă am analiza, comparativ, „zestrea noastră funciară" cu cea existentă pe plan mondial, vom vedea că aceasta este mai mică decît în SUA sau Rusia, de pildă, dar mai mare decît cea din Israel, Olanda sau Danemarca – cu menţiunea că, în afara Rusiei, fiecare din ţările sus-menţionate îşi asigură necesarul de produse agroalimentare din producţie proprie, ba mai şi exportă. Aşadar, zestrea noastră – luată ca atare! – ar fi suficientă, dacă am şti – şi am vrea! (...)

Pentru a se putea asigura realizarea produselor agroalimentare trebuincioase şi care să acopere „o raţie" zilnică de 3.000 calorii şi circa 100 grame proteine – din care 2/3 de origine animală –, de pe această zestre ar trebui să obţinem anual: 1.100 kg cereale – pentru pîine, paste făinoase, fulgi etc., dar şi orzul şi orzoaica pentru bere, precum şi concentratele cerute de hrana animalelor de producţie care să ne dea carnea, laptele şi ouăle; 160 kg fructe diverse – pentru consum proaspăt, eşalonat pe cît posibil pe 5–6 luni, compoturi, gemuri etc.; 100 kg struguri – pentru consum proaspăt eşalonat pe 3–4 luni, dar şi pentru vin, rachiuri etc.; 150 kg legume şi verdeţuri – de asemenea, pentru consum proaspăt pe o durată de 6 luni, dar şi pentru semiconserve şi conserve; 100 kg cartofi – pentru consum ca atare, dar şi pentru amidon, spirt etc.; 100 kg sfeclă de zahăr şi floarea soarelui – pentru zahăr, ulei, dar şi pentru şroturile şi melasa necesare hranei animalelor; ar urma apoi tutunul, inul, cînepa, plantele aromatice şi medicinale cultivate etc., nu menţionăm legumele şi florile de seră şi solarii şi nici ceea ce, intern, producem cu totul izolat: bumbacul, orezul, ricinul, soia ş.a.m.d. De asemenea, această zestre – plus pajiştile care sînt şi ele limitate şi slab productive la noi – trebuie să asigure „baza" pentru întreţinerea animalelor de producţie care să ne asigure, la rîndul lor, 200 l lapte – pentru consum ca atare şi pentru derivate –, 100 kg carne în viu, 200 de ouă – pentru consum ca atare şi industrializare – şi, fireşte, lîna, pieile, puful etc., produse care deşi nu intră în grupul celor alimentare ne sînt strict necesare.

Ceea ce înseamnă **cel puţin dublul** a ceea ce se obţine astăzi – pentru unele produse, chiar triplu! Şi, trebuie să subliniem, „normalul", pentru o agricultură intensivă – după modelul şi exemplul realizărilor pe plan mondial. (...)

Întrebarea hotărîtoare este: putem obţine şi noi atare producţii? Ne putem acoperi necesarul mai sus amintit? Pe ansamblu, hotărît da; fireşte, cu condiţia exploatării eficiente, raţionale, intensive, a zestrei noastre funciare – ceea ce, să mărturisim cinstit, cu foarte rare excepţii, n-o facem! (...)

Analizăm – teoretic! – fel şi chip de „modele"; apelăm la istorie amintindu-ne că am fost „grînarul Europei", nemărturisind că, de fapt, noi n-am avut niciodată o agricultură „generalizat intensiv-comercială". Dacă ne raportăm la anul 1938 – anul antebelic cu cele mai frumoase realizări – sau la orice alt an din perioada agriculturii socialiste, am observa imediat că, nici într-un caz, nici în celălalt, nu numai că am fost mult sub indicatorii mai sus amintiţi, dar mult şi sub media realizărilor vecinilor noştri, cu condiţii pedoclimatice asemănătoare, ca să nu mai vorbim de agricultura ţărilor apusene.

Folosirea raţională a zestrei funciare de care am amintit nu se poate concepe şi realiza în temeiul unor „soluţii universal valabile", ci pe baza unor adaptări zonale. De asemenea, în virtutea unor certe şi de durată susţineri financiar-economice – care implică nu subvenţii pentru remedieri sau corelări de moment, de obicei şi de regulă înghiţite fără o corespunzătoare eficacitate şi eficienţă, ci susţineri recuperabile şi rambursabile prin producţiile obţinute pe temeiul lor. (...) În acest context trebuie ca exploatarea agricolă – sau marea ei majoritate – să fie nu una de subzistenţă (...) ci una încadrată în mod organic în economia de schimb şi care să poată asigura producătorului un standard de viaţă cît mai ridicat (...)

Astfel, fără a intra în amănunte, considerăm că proprietatea-fermă – mai bine zis exploataţia-fermă – agricolă din zona de cîmpie – cu profil în principal cerealier şi în secundar zootehnic – va trebui să se axeze pe un modul de 25–50 ha – cu menţiunea că o atare exploatare va putea înmănunchia mai multe proprietăţi agricole pe temeiul arendei sau al liberei asocieri –, cea de profil pomiviticol 10–20 ha livadă sau vie intensivă, cea cu profil legumicol 5–25 ha grădină neapărat irigată ş.a.m.d. Numai atare module (...) vor putea asigura premisele unei gospodăriri raţionale a zestrei noastre funciare! (...)

Fireşte, paleta „reperelor" precum şi a problemelor pe care le ridică este mult mai largă. Dar esenţialul este să pornim de aici; adică de la „exploataţia agricolă" care oferă cele mai mari posibilităţi de a obţine, eficient, producţiile menţionate şi de care avem nevoie. Toate celelalte probleme – majore şi ele! – îi sînt subordonate!

Dr. ing. Eugen Jianu
Bazoş, jud. Timiş, martie 1997

PRECIZARE

Averea Academiei Române

Nu putem decît saluta iniţiativa revistei *„22"* de a-şi consacra atenţia Academiei Române şi destinelor ei viitoare.

Articolul d-lui Marian Chiriac a ridicat unele probleme dintre cele mai însemnate legate de baza materială a acestei instituţii, căreia din nefericire, în afara primului guvern instaurat la 22 decembrie 1989, cele următoare i-au dat o atenţie nepotrivită cu rolul ei istoric şi cu funcţiile pe care firesc ea le-a deţinut de 131 ani în existenţa naţiunii române. Decretul-lege nr. 4 din 1990 a recunoscut Academiei, aşa cum a arătat şi d-l Chiriac, că este *„cel mai înalt for ştiinţific şi cultural al ţării"*, dar în fapt ceea ce s-a făcut în anii următori a fost foarte puţin. Renaşterea Academiei s-a datorat în special străduinţei de care a dăt dovadă d-l acad. Mihai Drăgănescu, care, ocupînd funcţia de vicepreşedinte în cel dintîi guvern postrevoluţionar, a asigurat reaşezarea ei principială, prin lege, la locul ce i se cuvenea.

În anii următori, Academia a trăit un proces de fundamentală înnoire în privinţa membrilor ei; astăzi, din cei 171 de membri, doar 49 mai aparţin perioadei anterioare lui 22 decembrie 1989. De asemenea, avînd în vedere tendenţioase învinuiri aduse Academiei privind „nivelul" membrilor ei, trebuie încă o dată menţionat complicatul proces electoral prin care sînt „filtraţi" candidaţii (ei au trebuit să beneficieze de două treimi din voturile secţiei de specialitate, exprimate secret; de acceptul înscrierii candidaturii de către Prezidiul Academiei, exprimat prin vot majoritar, şi de votul secret al majorităţii membrilor titulari, exprimat în cadrul adunării generale), ceea ce asigură o selecţie riguroasă. În articolul d-lui Chiriac, se afirmă că Academia *„devine* (după 22 decembrie 1989 – D.B.) *un loc unde «se retrag» numeroşi foşti activişti, fie de la propagandă, fie de-ai fostului Consiliu Naţional de Ştiinţă şi Tehnologie"*, un interlocutor anonim al dînsului afirmînd chiar: *„Aceştia se menţin şi acum în funcţii şi ţin cu dinţii să nu se schimbe nimic, pentru că altfel ar trebui să dispară"*. Ar fi necesar ca această afirmaţie a d-lui Chiriac şi a interlocutorului său să fie concretizată de către dînşii prin înfăţişarea unei nominalizări a acestor „numeroşi activişti", căci altfel din nou asupra Academiei este aruncată o învinuire gratuită!

În cadrul celor 14 secţii ale Academiei, care acoperă o arie tematică largă, în zecile ei de institute, în cele aproape o sută de periodice – multe publicate în limbi de circulaţie internaţională –, se desfăşoară o activitate ştiinţifică importantă şi totodată corelată lumii academice şi universitare internaţionale. Academia, tradiţional, nu se implică în acţiuni politice, fiind însă datoare de a se implica în acţiuni care răspund interesului naţional (amintesc, ca un exemplu, poziţia critică luată de Secţiile I şi II – de Limbă şi Istorie – în problema limbii moldoveneşti şi ecoul pe care l-a avut dincolo de Prut).

De la înfiinţarea ei, Academia Română a avut o existenţă autonomă şi n-a fost o instituţie **de stat** decît din 1948, situaţie din care, din nefericire, nici pînă astăzi nu s-a putut desprinde datorită tocmai nerestituirii patrimoniul . Aşa cum foarte bine a menţionat d-l Chiriac, în 1941 Academia îşi asigura 75% din buget din averea sa proprie, primind doar de la Stat o subvenţie reprezentînd 25% din respectivul buget. Or, din 1948, ea a devenit o instituţie bugetară, luîndu-i-se toate bunurile proprii în baza cărora realiza importante venituri şi care, în plus, îi fuseseră donate **ei**, şi nu Statului!

În cei peste şapte ani care s-au scurs din decembrie 1989, s-au făcut repetate demersuri, dar acestea s-au izbit, cum bine scrie d-l Chiriac, *„de o indiferenţă aproape generală"*. Actuala Casă a Academiei nu a fost obţinută în urma unei „înţelegeri" oculte, ci ea a fost considerată de Academie ca un fel de „avans", în contul acelor bunuri care practic nu vor mai putea fi returnate din motive obiective. Nici cel dintîi preşedinte de după decembrie 1989 şi nici cel de-al doilea nu pot fi învinuiţi că au renunţat vreodată în a pretinde bunurile Academiei, recuperabile. De altfel, intervenţiile, care au fost făcute recent, la nivelul Preşedinţiei şi al Parlamentului, sînt încă o dovadă a unei stăruitoare insistenţe şi a speranţei că „schimbarea" se va reflecta şi în această îndrituită redare a patrimoniului pierdut al „celui mai înalt for ştiinţific şi cultural al ţării".

Nu ne rămîne decît să sperăm că mass-media românească îşi vor da concursul, aşa cum a făcut-o revista *„22"* publicînd articolul d-lui Chiriac, pentru că averea Academiei, cea care a fost definită ca „Parlament al naţiunii", atunci cînd, înainte de desăvîrşirea unităţii statale, reunea sub cupola ei cărturarii românii din statul român, dar şi din provinciile aservite, să-i fie restituită. Se va respecta astfel şi dorinţa donatorilor şi testatorilor şi totodată se va putea asigura Academiei o bază materială necesară desfăşurării activităţii ei, în limitele decenţei, căci este adevărat că, astăzi, cercetătorii nu pot fi plătiţi cu salarii mai mari decît cele ale unor femei de serviciu de la regiile autonome şi – aş adăuga – Academia nu poate asigura pentru premiile ei decît nişte sume aproape ridicole, care nu pot acoperi nici costurile de călătorie ale premianţilor ei din provincie! Preşedintele ţării, Parlamentul, Guvernul României, toate forţele politice ale ţării nu trebuie să rămînă mai departe în starea de „indiferenţă aproape generală", ci au datoria să contribuie la o legitimă restituire a unui patrimoniu.

Acad. Dan Berindei
Preşedintele Secţiei de Ştiinţe Istorice şi Arheologice, Membru al Prezidiului Academiei Române

P.S. Într-adevăr, Casa Bellu a fost rasă într-o noapte şi nu voi înţelege niciodată din ce raţiuni! Poate a avut soarta atîtor vechi clădiri bucureştene distruse pentru a fi distruse! Trebuie să fac doar două corecturi: ea n-a adăpostit biblioteca Academiei, ci, atunci cînd a fost demolată, adăpostea birourile Editurii Academiei. De asemenea, era o clădire cu un singur etaj, lipsită de balcoane, deci nici motivaţia că se putea trage din balcoanele ei asupra alaiurilor oficiale nu este probabilă. A fost şi această casă, ca şi Casa Iorga de pe Şoseaua Bonaparte, o tristă victimă, sacrificată fără nici o raţiune, în afara aceleia de „a se şterge un trecut"!

NOILE TARIFE ALE ABONAMENTELOR CU REDUCERE LA REDACŢIA *„22"*

Foarte avantajos pentru cadre didactice, elevi, studenţi, pensionari, foşti deţinuţi politici şi veterani de război:
- Numai **6.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (reducere **54%**);
- Numai **5.000 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacţie (reducere **62%**).

PRACTIC JUMĂTATE DIN EXEMPLARELE PRIMITE SÎNT GRATUITE.

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sînt, de asemenea, cu reducere:
- **7.500 lei** pe 3 luni (reducere **42%**), cu expediere la domiciliu;
- **6.500 lei** pe 3 luni (reducere **50%**), cu ridicare de la redacţie.

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti*, **Adeverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa:** *Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti*, **cu specificarea pentru** *Serviciul de Difuzare*.

MĂRIRILE DE PREŢ NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

CRISTIAN PREDA

Întrebări politice

Reforma şi intrarea în NATO au acaparat toate disputele publice. E poate necesar ca aceste două probleme – prima, strict economică, iar a doua, de politică externă – să fie date uitării, măcar pentru o clipă. Cîteva chestiuni de politică internă le-ar putea lua locul. Iată cîteva dintre ele:

Va fi oare PDSR altceva decît pînă acum, dacă va fi condus de d-nii Năstase sau Meleşcanu, şi nu de d-l Iliescu? Şi dacă da, ce anume va fi el? Un partid de tip social-democrat (cum a tot încercat să fie) sau unul pronunţat autoritar şi populist (cum a fost deja)? Ce variantă ar fi mai convenabilă pentru adversarii politici ai PDSR? Pe cine ar avantaja orientarea social-democrată? Pe cei deja afirmaţi ca social-democraţi şi afiliaţi la guvernarea actuală, dar şi la Internaţionala socialistă (PD şi PSDR) sau pe cei care caută să îşi afirme, în opoziţie sau la guvernare, identitatea populistă? Ce tip de orientare a PDSR ar avantaja dorinţa PNŢCD de a simplifica spectrul politic, dorinţă recent reiterată de d-l Diaconescu? Cine e adversarul pe care PNŢCD îl consideră drept realmente redutabil dintre posibilii lideri ai PDSR? Cine e mai periculos pentru PD? Dar pentru PSM şi PRM?

Cine va trage profit din alianţa PRM-PSM? Primul sau al doilea partid? Vor ajunge ele să piardă împreună ce nu au reuşit să cîştige separat? Oare apropierea celor două partide va simplifica sau va complica soarta PUNR, aflat şi el în căutarea unei noi identităţi? Ce poate uni o alianţă PRM-PSM cu un PDSR din care dispare d-l Iliescu? Dar cu un PDSR care îl menţine pe fostul preşedinte? Cine ar putea contrabalansa mai eficient o alianţă PRM-PSM cu un PDSR populist? Un PUNR renovat sau un PD aliat cu o aripă PDSR social-democrată? Care ar fi miza unei scindări a PUNR profitabile pentru actuala guvernare? Ce ar însemna PUNR dacă s-ar despărţi radical de d-nii Funar şi Gavra, eliminîndu-i pe cei doi din partid, nu doar de la şefia acestuia? Ce ar fi un PRM fără d-l Vadim Tudor? Dar un PNL fără d-l Viorel Cataramă?

Vor fi liberalii dispuşi să dea uitării modelul Cataramă de „unire prin desfiinţare", dacă onorabilul senator nu urcă în ierarhia partidului condus încă de d-l Quintus? Dar oare d-l Mircea Ionescu-Quintus este singurul liberal care poate influenţa această schimbare? Ce uniune liberală ar putea fi profitabilă pentru actuala guvernare? Una fără senatorul Cataramă sau una fără liberalii care nu au intrat în Parlament? Cine poate propune, dintre liberali, un model de unificare diferit de cel propus de senatorul Cataramă şi convenabil alianţei de la guvernare? Ce model i-ar fi pe plac PD-ului? Dar PNŢCD-ului? Oare o uniune a liberalilor separată de figurile neagreate de publicul liberal ar putea fi capabilă să atragă şi liberalii (foarte numeroşi) din UDMR? Ce ar deveni atunci UDMR?

Inocenţa creştin-democrată a PNŢCD va mai convinge oare multă vreme Internaţionala la care e afiliat partidul? Sau PNŢCD va căuta o punere la punct a doctrinei, care ar fi un pas totuşi necesar la zece ani de la afilierea sa la Internaţională? PD-ul are resurse pentru a dovedi că e realmente social-democrat? Dar PSDR? De ce variantă se vor apropia ei? De cea a socialiştilor francezi sau de cea a social-democraţilor germani? Ce doctrină pregătesc partidele liberale neintrate în Parlament? Una de tipul liberalismului german al partidului d-lui Kinkel sau una de tipul liberalismului francez al PR-ului d-lui Léotard? Sau alta? Conservatorismul de tipul Thatcher-Major îi atrage oare mai mult pe PNŢCD-işti sau mai mult pe liberalii din PL '93 ori din PAC? Dacă nici una din variantele de mai sus nu atrage, atunci cum sînt partidele noastre europene?

Oare partidele din opoziţie vor căuta să se alieze pornind de la una din soluţiile doctrinare europene înainte ca partidele de la guvernare (liberali, creştin-democraţi, social-democraţi) să se regrupeze, pe criterii tot doctrinare, cu partide neincluse la guvernare? Cui ar folosi mai mult o alianţă a PNL cu PAC şi PL '93? Guvernării actuale sau celor două partide care s-au grupat anul trecut în ANL? De ce PAR, atît de dispus să schimbe faţa politicii înainte de a căpăta locuri în CDR, nu mai face acum nimic pentru aceeaşi cauză? De frica destrămării CDR? Dar CDR mai există? Preşedintele CDR, d-l Diaconescu, exagera oare spunînd că alianţa învingătoare în alegeri se va pune în mişcare doar cu ocazia altor alegeri? Dar va mai exista ea atunci? Ce anume o va mai putea justifica, dacă guvernarea actuală va fi părăsită la un anumit moment de PD? Dar dacă nu va fi părăsită de PD?

Cine ar putea construi o opoziţie mai eficace, în cazul în care PNŢCD ar pierde unii din aliaţii actuali? Respectivii aliaţi? Sau partidele liberale neintrate în Parlament? Sau un PDSR reformat asociat cu unii din aliaţii PNŢCD de azi? Cu cine ar putea guverna PNŢCD, dacă ar pierde unii din aliaţi? La care din ei poate renunţa fără nici un risc?

Unele întrebări, sub forme diferite, se repetă. Altele au răspunsuri la îndemînă. Dar cine crede că vreuna din întrebările de mai sus este lipsită de sens nu sesizează agitaţia care, dincolo de zgomotul produs de discuţiile despre reformă şi NATO, i-a cuprins pe actorii diferitelor partide. E posibil ca agitaţia aceasta să aibă mai multe efecte asupra societăţii româneşti decît discuţiile publice asupra chestiunilor amintite. Să nu fim naivi: viaţa politică şi calculele fiecărui actor nu s-au stins doar pentru că există un guvern susţinut de o majoritate parlamentară stabilă şi o opoziţie care nu şi-a găsit o formulă coerentă. Cine va găsi răspunsuri mai sigure la unele din întrebările de mai sus va putea deţine supremaţia politică în România pe o perioadă foarte lungă de timp. Căci nu există moment mai potrivit pentru consolidarea poziţiei în afara celui în care o alianţă creată exclusiv pentru a guverna are în faţa sa o alianţă de acelaşi fel, dar care, simţind că pierde puterea, s-a destrămat.

Săptămîna politică pe scurt

Luni 7 aprilie

• Monitorizarea CE va lua sfîrşit

Comisia pentru probleme juridice şi drepturile omului a Consiliului Europei a adoptat, la Paris, un proiect de rezoluţie prin care se solicită încetarea monitorizării pentru România. Acest proiect are la bază raportul întocmit de raportorii Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, în care se specifică progresele înregistrate de România în îndeplinirea angajamentelor asumate la admiterea în CE.

• Dispută PD-PNŢCD

Biroul de presă al PD a emis un comunicat în care se arată că afirmaţiile Corpului de control al primului-ministru, privind nereguli în atribuirea şi deţinerea unor spaţii locative de către reprezentanţi PD, sînt neadevărate. În replică, secretarul general PNŢCD, Radu Vasile, a arătat că PD *„are altă viziune despre politică şi morală"* şi a interpretat greşit demersul legitim al şefului Corpului de control.

Marţi 8 aprilie

• Coaliţia guvernamentală la Cotroceni

Preşedintele Emil Constantinescu a adresat coaliţiei guvernamentale un apel ferm la unitate şi responsabilitate, atrăgînd atenţia asupra funcţionării sincopate a unor factori comunicaţionali şi asupra întîrzierii cu care Executivul avizează unele proiecte.

• Funar îl respinge pe C.V. Tudor

Fostul preşedinte al PUNR, Gheorghe Funar, a respins propunerea liderului PRM, C.V. Tudor, de a se i alătura. *„Eu nu voi părăsi acum PUNR, ci voi rămîne fidel principiilor, opţiunilor ideologice fundamentale şi obiectivelor acestui partid"*, a declarat Funar.

• G.C. Păunescu – chemat la Parchet

Ofiţeri din cadrul Brigăzii de Combatere a Crimei Organizate a IGP au efectuat percheziţii la sediul mai multor firme şi la locuinţele controversatului om de afaceri George Constantin Păunescu. Totodată, Păunescu a fost invitat pentru audieri la Parchetul General, unde a dat lămuriri despre cîteva acuzaţii la adresa sa privind acte de corupţie.

Miercuri 9 aprilie

• Scrisoarea de intenţie cu FMI a fost semnată

Scrisoarea de intenţie a guvernului şi memorandumul cu FMI au fost semnate de guvernatorul BNR şi ministrul de Finanţe, urmînd să fie înaintate conducerii centrale a Fondului Monetar. Aceste acte reprezeintă cererea oficială de încheiere a Acordului *stand-by*, prin care FMI împrumută România pentru susţinerea reformei.

• PRM şi PSM strîng legăturile

Preşedinţii PRM şi PSM, C.V. Tudor şi respectiv Ilie Verdeţ, au semnat un acord de înţelegere şi colaborare, stabilind astfel consultări sistematice şi informări reciproce. Cele două partide s-au angajat ca, în regim de urgenţă, să facă o analiză a măsurilor întreprinse de actuala coaliţie guvernamentală.

• Primul barometru postelectoral

Conform primului barometru de opinie realizat după noiembrie 1996, 82% dintre români sînt pentru aderarea la NATO (6% împotrivă), 66% cred că integrarea ar fi pozitivă din punctul de vedere al securităţii, iar peste 50% că ar avea consecinţe benefice asupra dezvoltării economice şi a stadiului democraţiei. 52% din populaţie are încredere în programul de reformă (deşi peste 70% nu-l cunoaşte), iar cele mai apreciate personalităţi rămîn: Emil Constantinescu (57%), Victor Ciorbea (52%), Teodor Meleşcanu (42%), Ion-Iliescu (37%) etc.

Joi 10 aprilie

• Jacques Santer la Bucureşti

Preşedintele Comisiei Europene, Jacques Santer, s-a întîlnit cu oficialităţi române, apreciind reformele realizate în ultimele şase luni, precizînd că de succesul acestora depinde integrarea României în UE. (vezi şi pagina 4)

• Parlamentul aprobă trupe pentru Albania

După mai bine de trei ore de dezbateri aprinse, plenul reunit al celor două Camere a aprobat proiectul de hotărîre privind participarea României la Forţa Multinaţională de Protecţie în Albania. Opoziţia a considerat că nimeni nu-şi asumă responsabilitatea dacă vor exista pierderi de vieţi omeneşti.

Vineri 11 aprilie

• Ordonanţe privind retrocedarea bunurilor comunitare

Printr-o ordonanţă de urgenţă, statului german i-a fost retrocedată o clădire din Calea Victoriei 174. Totodată, printr-un act normativ asemănător, comunităţii evreieşti i-au fost retrocedate şase imobile şi terenul aferent. Aceste din urmă bunuri vor fi administrate de o fundaţie non-profit.

• Delegaţie parlamentară maghiară la Bucureşti

„Punerea în practică a promisiunilor din Tratatul de bază româno-ungar nu a început încă", a declarat preşedintele Comisiei de politică externă a Parlamentului de la Budapesta, Mátyás Eörsi. Acesta a arătat că a primit promisiuni că în curînd vor fi modificate sau adoptate *Legea învăţămîntului*, *Legea administraţiei locale* (cu referiri la inscripţiile bilingve), *Legea privind despăgubiri pentru patrimoniile bisericeşti şi comunitare* şi *Legea minorităţilor*. Parlamentarii unguri sprijină în totalitate aderarea României la NATO în primul val.

• Victor Surdu a demisionat

În debutul lucrărilor Consiliului Naţional al PDAR, liderul partidului, Victor Surdu, şi-a dat demisia, invocînd motive personale. Ca preşedinte interimar al partidului a fost ales profesorul Mihai Berca.

Sîmbătă 12 aprilie

• România – membru CEFTA

Ministrul Industriei şi Comerţului a semnat la Bucureşti acordul de asociere a României la Asociaţia Central Europeană de Comerţ Liber (CEFTA), prevăzut să intre în vigoare de la 1 iulie. Acest acord, ce prevede eliminarea taxelor vamale între România, Cehia, Polonia, Slovacia, Slovenia şi Ungaria, este o bună pregătire pentru aderarea la UE, a apreciat Călin Popescu Tăriceanu.

Rubrică realizată de
MARIAN CHIRIAC

Din numerele viitoare

*• Interviuri cu **Victor Ciorbea**, prim-ministru, **Leon Volovici**, cercetător la Universitatea Ebraică din Ierusalim • Acad. **Ionel Haiduc**: „De ce este invizibilă ştiinţa românească" • **Erwin Kessler**: despre expoziţia lui Horia Bernea • **Horea Sandi**: „Despre cercetare, azi" • Anchete: situaţia întreprinderii FAUR, transportul public, rezultatele campaniei anticorupţie la trei luni de la declanşare • **N. Rădulescu Dobrogea**: „Fosta guvernare şi mediul ambiant din România" • **H.-R. Patapievici**: despre „Jurnalul" lui Mihail Sebastian • Suplimente gratuite: „Avort şi contracepţie", „Legislaţie în domeniul mass-media" •*

Biblioteca **Grupului pentru Dialog Social** anunţă constituirea Clubului **INTERNET GDS.**
Toţi cei interesaţi să contribuie la promovarea Internet-ului în România sînt aşteptaţi la întîlnirile săptămînale ce au loc în fiecare miercuri la ora 17.00 la Biblioteca Grupului pentru Dialog Social din **Calea Victoriei nr. 120.**

ILIE ŞERBĂNESCU

Bună sau rea, începe reforma?

În ciuda respingerii ideii că s-a procedat la aşa ceva, forţele politice din actuala guvernare şi-au „împărţit" conducerile băncilor proprietate de stat. Dacă politica PDSR continuă fără PDSR, atunci această împărţeală este de înţeles. La vremea sa, PDSR şi-a pus oamenii săi la conducerea băncilor, iar acum noua putere îi schimbă pentru a-şi pune oamenii ei. Fapt oarecum normal. Numai că, în timp ce PDSR n-a prea avut probleme, căci de fapt n-a împărţit cu nimeni puterea şi deci nici conducerea băncilor, noua putere, fiind una neomogenă, trebuie, pentru a controla băncile, să şi le împartă. În asemenea condiţii, politizarea băncilor mai face un pas înainte, ceea ce nu este un lucru bun. Pentru că s-a dovedit că, sub presiunea politicului sau sub oblăduirea politicului, nu s-au respectat normele de prudenţă bancară, în detrimentul depunătorilor, al banului public şi al economiei naţionale. Riscul, după împărţire, este ca băncile să tragă una într-o parte şi una în altă parte, şi nu cumva din motive concurenţiale, economice, monetare sau financiare, ci pur şi simplu din motive politice. Pe aceste criterii se poate ajunge să fie împărţite şi alte domenii. Faptul nu a întîrziat. După bănci, s-a procedat la „împărţirea" conducerii regiilor autonome, care reprezintă sectoare vitale ale economiei naţionale.

Cîştigă coerenţa actului de guvernare?

O asemenea împărţeală va fi de natură, cel mai probabil, să dăuneze coerenţei actului de guvernare, care şi aşa suferă destul pe acest plan.

Deosebit de curios este însă faptul că o asemenea împărţire intervine exact în preajma momentului în care – cel puţin în principiu, judecînd după angajamentele asumate de actuala guvernare, inclusiv în faţa organismelor financiare internaţionale – ar urma în sfîrşit să se iniţieze procesul de privatizare în cele două domenii. În domeniul bancar ar fi urmat deja să fi fost adoptată o lege pentru privatizarea băncilor, astfel încît o primă bancă să fie privatizată pînă la sfîrşitul acestui an. Abia săptămîna trecută a fost prezentat proiectul unei asemenea legi.

În sectorul regiilor autonome, intenţia guvernului este de a scoate majoritatea acestora de sub regimul proprietăţii publice neînstrăinabile şi deci de a le transforma în societăţi comerciale, care au proprietate de stat privatizabilă, tocmai pentru a le permite privatizarea. A împărţi deci, exact într-un asemenea moment, între forţele politice aflate la guvernare conducerea băncilor şi regiilor autonome nu poate decît determina suspiciunea că eventuala privatizare a acestora ar putea să se facă în regim clientelar, în favoarea susţinătorilor economici ai partidelor respective sau ai celor, dinăuntru ori din afară, dispuşi să comisioneze politic achiziţiile economico-financiare. Altfel spus, am avea de-a face cu continuarea aceluiaşi gen de privatizare clientelară practicată de PDSR şi atît de criticată de fosta opoziţie, ajunsă acum la guvernare. Să sperăm totuşi că nu va fi aşa, dînd crezare reprezentanţilor actualei majorităţi, care resping o asemenea eventualitate.

Preşedintele a identificat pericolul

Un aspect negativ asupra căruia atrag atenţia aceste împărţeli este faptul că forţele politice din actuala coaliţie guvernamentală irosesc extrem de mult timp în distribuirea între ele a puterii, în dauna exercitării ei împreună pentru întreprinderea reformei. În asemenea condiţii, guvernanţii actuali nici nu vor trebui cumva să se mire că încă înainte de a demara efectiv reforma îşi vor fi epuizat răgazul social şi disponibilitatea oferite de către populaţie în acest scop. Se pare că preşedintele Constantinescu a simţit pericolul şi a convocat o reuniune specială destinată „strîngerii rîndurilor".

Întîmplările din ultimele săptămîni trebuie să constituie pentru actuala guvernare un serios semnal de alarmă. Guvernul a tratat, ca şi cele anterioare de altfel, drept zvonuri răuvoitoare şi chiar diversiuni informaţiile că FMI şi Banca Mondială ar fi decis să amîne aprobarea acordurilor şi deci a creditelor convenite cu partea română. Parcă nu ar fi fost de-ajuns ceea ce reprezentantul rezident la Bucureşti al Băncii Mondiale declarase negru pe alb în *Le Monde*, că România nu va primi nici un ban dacă nu va demara concret reforma.

Realitatea este că, venind cam nepregătit – mai precis, fără un program propriu de reformă – la negocierile cu instituţiile financiare internaţionale, guvernul a acceptat şi ce se putea, şi ce nu se putea realiza, cel puţin în actuala fază a lucrurilor, din cerinţele exprimate de aceste instituţii. Iar cînd a fost să treacă la treabă, a dat – în mod obiectiv – din colţ în colţ. Unele lucruri sînt imposibil de realizat în momentul actual, altele sînt greu de înfăptuit pe termen scurt, iar pentru altele există întîrzieri inerente, legate chiar şi numai de mult mai greoiul proces legislativ.

Bilanţul angajamentelor faţă de FMI

Dacă e să facem un inventar al realizării angajamentelor asumate în negocierile cu organismele financiare internaţionale, bilanţul evidenţiază deocamdată destule nerealizări. Nu discutăm aici dacă respectivele angajamente sînt de bun augur sau de rău augur, ci doar dacă acestea au fost îndeplinite aşa cum au fost prevăzute. În afara celor pe linia stabilizării cererii şi ofertei pe piaţa monetară şi liberalizării cursului valutar – realizate, de fapt, de Banca Naţională prin draconicele măsuri de scumpire a dobînzilor şi devalorizare a leului –, practic, măsurile, să le spunem „extrabugetare", preconizate în respectivele acorduri nu au fost încă adoptate şi implementate: privatizarea a 150 de AGROMEC-uri, privatizarea sau lichidarea a 20 de combinate de creştere a porcilor şi puilor, retragerea licenţelor de funcţionare pentru băncile Dacia Felix şi Credit Bank; diminuarea cu 5% a numărului de salariaţi din sectorul public; aplicarea unor reduceri dramatice ale taxelor vamale la importurile agroalimentare; desfiinţarea interdicţiilor şi cotelor la export. Din păcate, unele din aceste măsuri, precum reducerea prea severă a taxelor vamale la importurile de produse agroalimentare, mai bine nu ar fi fost asumate, pentru că pun în pericol producţia internă, aruncînd-o aşa, dintr-o dată, fără protecţie, deşi se află în starea unui copil handicapat, în valurile necruţătoarei competiţii internaţionale.

Celelalte măsuri convenite cu FMI (între altele, transparentizarea şi reducerea substanţială a subvenţiilor, anularea reducerilor de impozit pe profit pentru activităţile de export şi pentru companiile privatizate prin MEBO, reintroducerea impozitului pe consumul de produse alimentare, impozitarea substanţială a veniturilor FPS) sînt toate incluse în proiectul de buget şi, în principiu, deci, avute în vedere spre aplicare. Dar proiectul de buget nu este deocamdată votat şi deci România nu are încă buget pe 1997. Iar fără buget – în cadrul căruia sînt încorporate, direct sau indirect, unele din cele mai importante criterii de performanţă pentru România –, Acordul cu FMI nu poate intra, spre discutare şi aprobare, în instanţa de decizie a organizaţiei.

Astfel că, dincolo de măsurile luate de Banca Naţională pe linia reformei, guvernul nu a făcut pînă acum nimic altceva concret decît să decidă creşterea preţurilor, în regim de liberalizare sau cvasiliberalizare, la produsele şi serviciile de utilitate publică avute în supraveghere.

Venit la Bucureşti pentru a testa la faţa locului cum stau lucrurile, negociatorul şef al FMI pentru România şi-a declarat încrederea că noua guvernare îşi va îndeplini în calendarul stabilit angajamentele asumate, astfel încît să poată începe încă de la sfîrşitul acestei luni derularea creditelor convenite. Pentru început, este vorba de primele tranşe. Eliberarea următoarelor este legată de îndeplinirea altor criterii de performanţă. Deja în iunie are loc o primă analiză de anvergură a programului stabilit. Vizita d-lui Thomson s-a încheiat într-o notă încurajatoare, guvernul român semnînd scrisoarea de intenţie cu care Acordul cu FMI va intra spre aprobare în organismele de decizie ale instituţiei de la Washington.

Riscurile unor noi întîrzieri

Evident, dacă măsurile preconizate pe linia restructurării industriale promise nu vor fi întreprinse, nu se va obţine, ca şi pînă acum, altceva decît o nouă mutare pe un alt palier, mai înalt, de preţuri, în timp ce la bază economia va rămîne în continuare neschimbată şi deci incapabilă de o performanţă ameliorată. Încă şi mai grav, dacă reforma la baza economiei nu va fi demarată, adică la nivelul întreprinderii, stabilizarea leului, obţinută prin mijloace monetare, va fi, ca şi în 1994, repede pierdută, iar costurile severe ale acestei stabilizări, care afectează acum agenţii economici şi populaţia, se vor dovedi a fi fost încă o dată degeaba.

Cedările guvernului în faţa presiunilor de stradă ale angajaţilor de la uzina braşoveană de autocamioane vorbesc despre riscurile într-o asemenea direcţie şi ridică problema dacă adevărata reformă chiar va demara.

Jacques Santer în România

• Născut la 18 mai 1937, în localitatea Wasserbillig (Luxemburg); absolvent al Facultăţii de Drept din Strasbourg şi al Institutului de Studii Politice din Paris; doctor în drept al Facultăţii de Drept din Paris.

*• **Cariera politică**: secretar general al Partidului Creştin-Social din Luxemburg (1972–1974); preşedinte al Partidului Creştin-Social (1974–1982); membru al Parlamentului European (1975–1979; între 1975–77, vicepreşedinte al PE); ministru de finanţe, al muncii şi securităţii sociale (1979–1984); preşedinte al Guvernului, ministru de finanţe (1984–1989); prim-ministru, ministru al trezoreriei, ministru al afacerilor culturale (1989–1995); **de la 23 ianuarie 1995 – preşedinte al Comisiei Europene;** guvernator al Băncii Mondiale (1984–1989); preşedinte al Partidului Popular European, care reuneşte democrat-creştinii şi creştin-socialii din ţările membre ale Uniunii Europene (1987–1990); guvernator al Băncii Mondiale (1989–1995); guvernator al Băncii Europene pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (BERD) (1991–1995); preşedinte în exerciţiu al Consiliului Europei (iulie–decembrie 1985 şi ianuarie–iunie 1991).*

*• **Titluri onorifice**: Doctor Honoris Causa al Universităţii din Urbino (septembrie 1985); Doctor Honoris Causa al Clark University (mai 1990); Doctor Honoris Causa al Miami University (septembrie 1991); Doctor Honoris Causa al Academiei de Studii Economice din Bucureşti (aprilie 1994); Doctor Honoris Causa al Universităţii din Alicante (octombrie 1995).*

Săptămîna trecută s-a aflat la Bucureşti, într-o vizită de lucru de două zile, Jacques Santer, preşedintele Comisiei Europene. Demnitarul european a fost primit de preşedintele Emil Constantinescu şi s-a întîlnit cu premierul Victor Ciorbea, cu liderii celor două Camere ale Parlamentului, Petre Roman şi Ion Diaconescu, precum şi cu reprezentanţi ai sindicatelor şi patronatului din ţara noastră. Jacques Santer a ţinut să precizeze, de la bun început, că vizita o consideră *„foarte importantă"* în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană. Preşedintele Comisiei Europene a subliniat că *„aderarea la structurile europene cere ca ţara candidată să aibă instituţii stabile care să garanteze **democraţia, statul de drept, drepturile omului, respectul şi protecţia minorităţilor, existenţa unei economii de piaţă**, cît şi capacitatea de **a face faţă presiunii concurenţiale şi forţelor pieţei** din interiorul Uniunii. Aderarea presupune capacitatea ţării candidate de a-şi asuma obligaţiile şi, mai ales, de a subscrie obiectivelor uniunii politice, economice şi monetare"*. În discursul ţinut în faţa celor două Camere reunite ale Parlamentului, Jacques Santer a declarat că *„dacă România îşi îndeplineşte programul de reformă anunţat de primul-ministru, Comisia Europeană va face ceea ce trebuie să facă pentru ca solidaritatea Uniunii să nu se manifeste doar prin cuvinte"*. În acest context, el a făcut cunoscut că *„UE a aprobat deja o asistenţă macrofinanciară de peste 550 de milioane de ECU, care se adaugă împrumuturilor din partea Băncii Europene de Investiţii şi a Băncii Europene pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare". „Reformele pe care le-aţi adoptat* – a continuat oaspetele – *au convins UE să mobilizeze un nou ajutor macroeconomic, în valoare de 70 milioane de ECU, pentru a susţine balanţa de plăţi a României"*. În legătură cu regimul vizelor pentru cetăţenii români care doresc să călătorească în ţările Europei comunitare, Jacques Santer şi-a arătat intenţia de a propune Consiliului de Miniştri al Comisiei Europene un set de măsuri destinate ameliorării situaţiei actuale.

„Exigenţelor impuse de integrarea europeană le-am răspuns prin programul de reformă declanşat în februarie 1997, program care comportă uneori condiţii mai severe şi termene mai scurte decît cele propuse de Acordul de asociere şi de Cartea albă. Vrem să facem această reformă şi o vom face. Căci numai pe această cale putem transfera raporturile noastre cu Uniunea Europeană dinspre zona asistenţei spre cea a cooperării. În ciuda tuturor riscurilor pe care le prezintă, reforma este singurul nostru mijloc de a privi adeziunea noastră la Europa unită ca pe un rezultat inevitabil şi meritat", a declarat preşedintele Emil Constantinescu. **(A.M.)**

EMIL HUREZEANU

Legături speciale, legături primejdioase

Despre raporturile politice, diplomatice ale României cu Ucraina şi, respectiv, cu Turcia se vorbeşte, în general, doar pornind de la evenimentele curente. Incidenţa lor, mai mare în relaţia Bucureşti-Kiev, oarecum mai discretă pe linia Bucureşti-Ankara, e integrată de regulă dinamicii diplomaţiei româneşti pro-atlantice. Precipitarea cu care România ţine să-şi regleze conturile cu Ucraina şi chiar explicaţia punerii în chestiune, la un moment dat, a acestei precipitări ţin de prescripţia NATO privind relaţii bune, formalizate prin tratat bilateral, mai mult decît de rezultatul unor analize atente ale avantajelor şi dezavantajelor unor relaţii bilaterale strînse sau indiferente. Cazul Turciei trece, oarecum, pe plan secund. La Bucureşti, Ankara este prezentată ca un partener sigur, chiar dacă puţin cunoscut. O întîlnire de acum două luni a ministrului de externe Severin cu d-na Çiller, şefa diplomaţiei turce, ajunsese să facă din sprijinul turcesc pentru integrarea României în primul val în NATO o certitudine pripită. Mai recent, vizita subşefului de stat major al armatei turce la Bucureşti, un personaj cu pondere considerabilă în sistemul de putere al acestei ţări, aducea cîteva precizări, comentate de presa românească cu oarecare suficienţă: emisarul turc spunea că ţara sa sprijină România cînd e vorba de integrarea ei în NATO, dar a refuzat să facă precizări privind valabilitatea acestui sprijin şi cînd e vorba de admiterea României alături de Cehia, Polonia şi Ungaria. România – aflăm cu acelaşi prilej – va sprijini, în schimb, Turcia în eforturile ei de integrare în Uniunea Europeană. Amănuntul că Turcia, ca stat membru în NATO, e chiar obligată să spună da sau nu cînd e vorba de dosarul de admitere al României, în timp ce România se află, dacă nu mai departe, cel puţin la aceeaşi depărtare de Uniunea Europeană precum Turcia, nu pare să-l fi preocupat prea mult pe ziaristul de serviciu de la Bucureşti.

În realitate, şi despre Ucraina, şi despre Turcia există, în analiza politică şi diplomatică românească de utilizare publică, informaţii puţine sau insuficiente. Fiecare din aceste ţări vecine este o putere regională, cu o dinamică impresionantă în spaţiu şi timp, de a cărei amplitudine va depinde nu doar situaţia României în anii ce vin, ci relaţiile Est-Vest în general, inclusiv în paradigma lor euro-asiatică. Interesele Ucrainei şi Turciei, inclusiv în privinţa României, nu sînt complementare, ci conflictuale. În sfîrşit, triunghiul Ucraina-România-Turcia ar putea deveni o structură de securitate calmă sau neliniştită, mai relevantă pentru interesele naţionale româneşti pe termen mediu şi lung decît relaţiile Bucureştiului cu Moscova.

Să ne explicăm. Turcia a devenit, după destrămarea Uniunii Sovietice, una din puterile cele mai influente în Orientul Apropiat şi Asia Centrală. Acest rol a fost şi este în continuare încurajat de Statele Unite. Turcia este un stat complex. Relaţiile sale cu Statele Unite şi rolul său în flancul de sud al

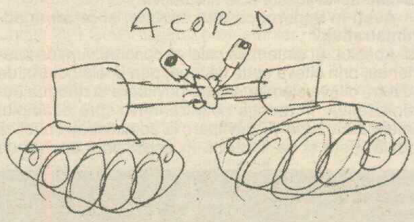

NATO sînt eminente. Relaţiile tensionate turco-elene şi situaţia din Cipru provoacă dureri de cap cronice la Washington, Londra sau Bonn şi nu-i lasă indiferenţi nici pe locatarii Kremlinului. Guvernul de tendinţă islamistă de la Ankara, situaţia dramatică a drepturilor omului din această ţară, starea de război civil prelungit cu populaţia kurdă din Anatolia pun, în acelaşi timp, permanent sub semnul întrebării angajamentele politice internaţionale ale Turciei – şi în NATO, şi în raporturile ei problematice cu Uniunea Europeană. Pe de altă parte, Turcia este protagonistă în trei complexe cultural-politice distincte, a căror interferenţă explozivă complică imens miza politicii externe turceşti: Europa, regiunea mediteraneană şi a Orientului Apropiat şi Asia Centrală. Fiecare din aceste zone pretinde din partea Turciei comportamente greu de conciliat unul cu altul. În anii '90, Turcia, prin rolurile sale multiple, a intrat în coliziune directă cu Rusia şi sfera ei de influenţă din Balcani, Caucaz şi Asia Centrală. În 1992, mareşalul Şapoşnikov, fostul şef de stat major al CSI, avertiza asupra iminenţei izbucnirii unui al treilea război mondial în regiunea caucaziană, tocmai pornind de la rivalitatea ruso-turcă în această regiune. În Balcani, pe de altă parte, Turcia se erijează într-o putere de protecţie a Bosniei şi Albaniei, încercînd să exercite o contrapondere în cîmpul de forţe determinat la polul opus de Serbia şi Grecia, sprijinite de Federaţia Rusă. Acest potenţial geopolitic conflictual este agravat şi de potenţialul conflictual religios-confesional. Grupul ţărilor creştin-ortodoxe – Serbia, Grecia, Muntenegru şi, deocamdată doar teoretic, România – este sprijinit de Rusia. Bosnia, Albania şi minoritatea musulmană din Macedonia sînt protejate, tot mai evident, de guvernul de puternice tendinţe islamiste de la Ankara. Analiştii germani nu exclud, din aceste motive, posibile explozii, prin ciocnirea celor două sfere şi doctrine: a vecinătăţii apropiate ruseşti şi a neo-osmanismului turcesc. Deocamdată, marile probleme interne din Turcia, calmarea butoiului cu pulbere din Caucaz şi Balcani şi pericolul fundamentalismului islamic în Turcia, amendat prin replici energice de clasa militară laică a aceluiaşi stat, blochează scenariile de alarmă. România face parte din această regiune, şi prin geografie – şi ea continuă să fie un destin politic –, şi prin rolul pe care-l joacă în Balcani, prin posibila prelungire a statutului ei de neapartenenţă la NATO şi plasarea subsecventă într-o sferă de influenţă a Rusiei, în perimetrul critic delimitat de Moldova, Ucraina, Serbia, Bulgaria, Macedonia, Grecia şi Turcia. Relaţiile României cu Turcia trebuie deci să fie obiectul unor strategii foarte atente. Nu întîmplător, un analist ucrainean, într-o recentă analiză a relaţiilor româno-ucrainene, publicată în *The European West* şi republicată în *Lupta* lui Mihail Korne, de la Paris, crede că unul din motivele strîngerii raporturilor între Bucureşti şi Kiev este pericolul turcesc şi islamic în bazinul Mării Negre.

Perspectiva regională şi interregională nu este mai importantă decît cea globală. Viziunea intereselor naţionale româneşti servite prin integrarea ţării în NATO şi Uniunea Europeană va trebui să-şi păstreze motivaţiile tocmai din cauza pericolelor pe care, altminteri, le-ar aduce cu sine, aşa cum se observa recent la Bucureşti, replonjarea României în harta hibridă şi pîndită de derapaje catastrofale cuprinsă între vecinătatea apropiată a stelei în cinci colţuri şi neo-osmanism.

Scrisoare din America

Am citit cu regret recentele declaraţii ale domnului Emil Constantinescu, preşedintele României, făcute unui post de televiziune american în limba română şi reproduse în parte de săptămînalul new-yorkez *Lumea liberă românească* din 22 martie 1997. Ideile cuprinse în aceste declaraţii au fost reiterate în scrisori ale unor consilieri prezidenţiali adresate unor cetăţeni americani de origine română. În vîltoarea campaniei pentru o cît mai rapidă admitere a României în NATO, o campanie pe care diaspora a sprijinit-o şi continuă s-o sprijine prin felurite acţiuni, preşedintele Constantinescu lasă să se înţeleagă că, dacă România nu va fi primită în NATO în iulie, la Conferinţa de la Madrid, aceasta se va datora în mare parte diasporei din Statele Unite ale Americii! Iar românii americani care nu vor participa cu destulă înflăcărare la campania pentru NATO vor fi înregistraţi în „computerul" de la Palatul Cotroceni ca neprieteni ai ţării: li se cere anume nu numai să semneze scrisori către preşedintele Clinton şi membri ai cabinetului său, dar şi să trimită copii după aceste scrisori Preşedinţiei României spre a-şi dovedi astfel patriotismul. Se impun cîteva scurte observaţii.

Prima este că în computerele puse la dispoziţie de Instituţia cu care actualul preşedinte se află aparent în relaţii cordiale, numele româno-americanilor se găsesc de mult, de **foarte** de mult, şi fără îndoială că nu la rubrica de „prieteni ai României". Am nota că limbajul folosit în recentele declaraţii, în total contrast cu promisiunile postelectorale de a îmbunătăţi relaţiile ţării cu diaspora, se potrivesc curios de puţin cu rolul de transformator democrat pe care şi-l asumă preşedintele Emil Constantinescu.

A doua observaţie. Românii emigraţi (vorbim întemeiaţi pe o experienţă de mai multe decenii) au dobîndit siguranţa de sine şi libertatea de judecată a celor care s-au afirmat singuri, uneori învingînd dificultăţi aspre în realizarea propriului potenţial. Este foarte puţin probabil că şantajul sentimental va reuşi să-i intimideze.

O a treia observaţie. În cadrul programului de normalizare a vieţii politice româneşti, adoptat de noua administraţie (program care a cîştigat în credibilitate, între altele, prin recunoaşterea cetăţeniei române a regelui Mihai, act curajos, salutat ca atare de românii cu convingeri democrate de pretutindeni), sugestia că diaspora româno-americană ar putea fi transformată într-un ţap ispăşitor pentru anume eşecuri în politica externă este o **serioasă greşeală**. O asemenea sugestie nu poate decît încuraja sentimentele antiamericane ale nostalgicilor comunismului, deveniţi peste noapte ultranaţionalişti; nu poate decît alimenta resentimentele acelor grupuri care, după 22 decembrie 1989, au atacat exilul românesc; şi nu poate, în cele din urmă, decît dăuna „imaginii României", care începuse să se îmbunătăţească.

Ultima observaţie. Nu ştim cine sînt sfetnicii domnului Constantinescu, dar ei nu par a fi buni sfătuitori. Un realism elementar ne spune că mulţi ani de acum înainte, în tot viitorul previzibil, politicienii de la Bucureşti vor avea nevoie de sprijinul activ al diasporei româno-americane. Ne mîhneşte gîndul că firele subţiri ale unei încrederi ce începea să se restabilească ar putea fi rupte prin luări de poziţie pripite. Căci, date fiind circumstanţele, a recurge la ameninţări este un act contraproductiv, subminează o aspiraţie în fond merituoasă (includerea României în structurile euro-atlantice şi în comunitatea naţiunilor civilizate) şi ridică îndoieli cu privire la maturitatea şi stabilitatea tinerei şi încă plăpîndei democraţii româneşti. Ştim cu toţii că orice patriotism lipsit de inteligenţă critică se transformă iute în contrariul său.

Ar fi de dorit ca opinia publică americană să nu afle despre campania de presiuni lansată de un guvern străin asupra unei categorii de cetăţeni americani: o informaţie de acest fel ar putea avea efecte dezastruoase, ar putea îngropa afirmaţiile de democratizare de la Bucureşti. Vrem să credem că recentele declaraţii ale preşedintelui Emil Constantinescu constituie un accident de parcurs, mai curînd decît o reflectare a concepţiilor sale politice cristalizate. Aşteptăm cu răbdare şi calm ca procesul de tranziţie să înceapă să dea roade. Acceptarea internaţională a României va fi grăbită de încrederea în chibzuinţa matură a conducerii sale, care se cuvine să renunţe la tactica de mult compromisă a iureşului necugetat.

MATEI CĂLINESCU,
Bloomington, IND
VIRGIL NEMOIANU,
Bethesda, MD
7 aprilie 1997

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacţie (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti, Str. Doamnei nr. 12**:
(pentru **dolari** în contul 4024009230,
pentru **mărci** în contul 4024009231,
pentru **franci francezi** în contul 4024009235,
pentru **lire sterline** în contul 4024009232,
pentru **franci elveţieni** în contul 4024009233,
pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.

Pentru a nu se reţine un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonaţii cărora le stă în putinţă acest lucru ca plăţile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA şi exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane şi plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală:	80 $	40 $	20 $
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– Israel	60 $	30 $	15 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunţă exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizaţi de redacţie (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

REMUS OPRIŞ, secretar general al Guvernului

Sîntem furnizori de servicii publice

– Interviu realizat de Rodica Palade –

Domnule ministru Remus Opriş, vă ocupaţi atît de coordonarea Secretariatului General al Guvernului, cît şi de cea a Departamentului de Administraţie Publică Locală. Sînteţi Hrebenciuc şi Cosmîncă totodată.

Nu-mi place evocarea acestor nume, pentru că sper să nu fiu nici ca unul, nici ca celălalt şi nici ca suma lor. Prin reunirea celor două compartimente s-a dorit ca problemele de administraţie, în ansamblul lor, să fie într-o relaţie firească, care să sporească funcţionalitatea între administraţia centrală şi administraţia locală. O placă turnantă, firească, necesară şi de dezvoltat în continuare între cele două genuri de administraţie. Din punctul de vedere al circuitului relaţional, Secretariatul General al Guvernului este locul în care structura de lucru a primului-ministru, aparatul propriu-zis al Guvernului şi ministerele sînt în joncţiune. După cum Departamentul de Administraţie Publică Locală reprezintă, în fond, nivelul de coordonare al prefecturilor, al acestor proiecţii ale Guvernului în teritoriu.

Secretariatul General al Guvernului – o placă turnantă

Vă rugăm să precizaţi cîteva funcţiuni ale Secretariatului General al Guvernului.

Secretariatul General este locul în care se prepară şedinţele de guvern. Secretarul general stabileşte, de comun acord cu primul-ministru, priorităţile în legătură cu conţinutul şedinţei, care din actele normative se mai pot amîna şi care reprezintă o necesitate imperioasă. În plus, este locul în care se urmăreşte şi aplicarea unor dispoziţii care sînt trasate ministerelor în timpul şedinţei de guvern. Există o altă direcţie în cadrul Secretariatului General, care îşi propune chiar să urmărească aplicarea actelor normative elaborate de guvern. Secretariatul transmite ministerelor sarcinile ce le revin în urma şedinţelor de guvern, urmărind punerea în aplicare a acestora. Secretariatul, prin Direcţia juridică, este locul unde Guvernul răspunde sesizărilor, uneori reclamaţiilor instanţelor de contencios. Deci, juriştii noştri sînt cei care apără interesele Guvernului în contenciosul legislativ.

Din ceea ce spuneţi rezultă că aveţi un corp serios de jurişti.

Da, sînt jurişti cu experienţă, dar în continuare avem nevoie de jurişti şi de cîţiva economişti buni. Fiind vorba de o zonă bugetară, retribuţia nu este deloc pe măsura efortului şi pe măsura calificării. Revenind la Secretariat, aici este locul în care, după ce eventualele proiecte de acte normative suportă unele ultime amendamente, în timpul şedinţei de guvern, se fac ultimele corecturi şi se trimit către Monitorul Oficial spre a fi publicate. Sau, după caz, sînt înaintate în Parlament. De altfel, este locul în care, spuneam, se dezvoltă o relaţie specifică între Consiliul Legislativ, pe de o parte, şi Guvern, pe de altă parte, există o relaţie funcţională bine definită între secretarii generali ai celor două Camere şi Guvern. Secretariatul General este cel care le prezintă secretariatelor celor două Camere.

Stadiul în care se află legile reformei

Am o curiozitate foarte mare, care nu este numai a mea: ce se întîmplă cu pachetul de legi privind reforma, cele aproape 100? În ce stadiu se află? Sînt redactate, sînt armonizate între ele şi cu cele existente?

Înainte de a vă răspunde, vreau să precizez că avem în atenţie un proiect de lege privind declararea ca abrogate a unor acte normative. Este vorba de o periere a unor decrete, a unor decrete-lege din perioada '90–'92, care încarcă legislaţia noastră. În acest proiect de lege vom propune spre abrogare 20 de legi, 305 decrete ale fostului Consiliu de Stat, 2 hotărîri şi 171 de decrete prezidenţiale. Marea lor majoritate, dinainte de 1990.

Asta pentru a face funcţional pachetul de legi necesare reformei?

Nu numai pentru asta, ci pur şi simplu pentru a face mai suplă întreaga legislaţie, care a rămas încărcată şi poartă uneori pecetea unor legi din perioada de dictatură sau a unor acte care au fost poate utile, ca pas intermediar, dar care, la ora actuală, pot fi considerate frîne. Concret, cîte legi avem în discuţie? La ora actuală, ne-am propus că pînă în 30 aprilie, în primul rînd pentru a fi în concordanţă cu cerinţele reformei economice şi ale acelor acorduri internaţionale, cu Banca Mondială şi cu Fondul Monetar Internaţional, să avem în atenţie aproape 60 de proiecte de lege şi hotărîri de guvern, după cum, pînă la sfîrşitul anului, mai avem în lucru încă minim 42 de legi şi hotărîri de guvern. Este vorba nu de legi noi, nu de hotărîri noi, uneori este vorba de abrogarea unei hotărîri, total sau parţial, sau de amendarea unei legi. Deja s-au realizat, uneori, prin adoptare ca ordonanţe de urgenţă, precum *Legea concurenţei* sau liberalizarea preţurilor la produsele agricole, foarte multe hotărîri de guvern. Ca urmare a promovării acestor legi, acestor hotărîri de guvern, sigur vom debloca nişte ramuri de activitate şi vom asigura cu adevărat iniţierea reformei. Se vorbeşte însă la ora actuală foarte, foarte mult despre reforma economică şi cred că, dacă la ora actuală este imperios necesar să urnim acest motor economic, nu trebuie să omitem faptul că ea trebuie cel puţin dublată de reforma administrativă. În fond, succesul reformei economice constă şi în modul în care îţi dezvolţi instituţiile, modul în care reuşeşti să îţi selectezi persoanele cu care aplici aceste acte normative.

Aveţi în vedere, cu alte cuvinte, şi reforma administrativă?

Absolut. Şi sîntem pe cale să concretizăm, de asemenea, prin cîteva texte de lege, prin unele hotărîri de guvern, cîteva elemente clare privitoare la reforma administrativă. În atenţia noastră intră, spre exemplu, amendarea *Legii 69* privitoare la administraţia publică locală. Este şi ea inserată în acest prim pachet de

legi, considerînd că este necesar în continuare să sporim gradul de autonomie locală, puterea consiliilor locale sau a consiliilor judeţene. Dar pentru ca această lege să nu fie doar pe hîrtie, ea trebuie corelată cu *Legea bugetelor locale* şi *Legea patrimoniului public şi privat*. De-abia ele vor da substanţă conceptului de autonomie locală. Vrem ca în acest demers legislativ să nu omitem faptul că trebuie să ţinem seama de societatea civilă şi de partenerii noştri locali. Iată pentru ce este firesc să ne consultăm, în raport cu această lege, cu consiliile judeţene, cu federaţia primarilor.

Aveţi şi nişte modele străine de funcţionare a autonomiei publice locale?

Sigur. Dar trebuie să ştiţi că a existat şi un model românesc, la care eu unul ţin foarte mult. Am parcurs o serie de legi din perioada interbelică şi concluzia mea şi a celorlalţi colegi este de a promova acel model românesc, modernizîndu-l, este calea cea mai normală, pentru că societatea românească a avut posibilitatea în perioada de democraţie să se proiecteze pe ea însăşi în structura unei legi. O lege trebuie să asimileze în ea şi mentalităţi, şi un specific al societăţii, ca să fie acceptată şi, bineînţeles, respectată.

Ce alte legi socotite ca strict necesare mai aveţi în vedere?

O lege deosebit de importantă, care ne-a lipsit în această perioadă de transfer al puterii, este legea privitoare la statutul funcţionarului public. Este o lege care va avea ecou atît în administraţia locală, cît şi în administraţia centrală. De altfel, zilele trecute a avut loc un seminar pe această temă, la care au fost prezenţi specialişti din mai multe ţări vest-europene, parlamentari şi reprezentanţi din mai multe ministere: al Muncii şi Protecţiei Sociale, Ministerul Justiţiei, Ministerul Reformei, Secretariatul General al Guvernului şi Departamentul de Administraţie Publică Locală. Acest proiect de lege este deosebit de necesar, pentru că trebuie odată şi odată să facem o delimitare între nivelul politic şi cel administrativ. Legea îşi propune să introducă o serie de concepte, precum „funcţionar public de carieră". Prin aceasta înţeleg faptul că funcţionarul public nu va mai avea de ales între a respecta legea ori a respecta interesul politic. În plus, avem în vedere îmbunătăţirea, prin diverse trepte de perfecţionare, a salarizării acestui personal. Dacă o astfel de lege ar fi existat, ar fi fost mult mai uşor de ştiut nivelul schimbărilor pe care poţi să le faci, la preluarea puterii. Ai putea să eviţi în viitor acuzaţii de clientelism politic, prin promovarea diverselor funcţii publice sau de epurare politică. Apropo de lucrul acesta, eu cred că nu se pune problema existenţei epurării politice, ci de fapt a depurării politice. La un moment dat, Adrian Năstase a dat un exemplu de exagerare a schimbărilor pe care le facem, sărind în apărarea unui director de grădiniţă care fusese schimbat pentru că era PDSR-ist. Nu. Problema a fost alta. Acel director de grădiniţă fusese pus acolo tocmai pentru că era PDSR-ist, iar schimbarea s-a făcut nu neapărat pentru a pune un alt reprezentant, al unui partid de guvernămînt, ci pentru a pune un om competent. Acest clientelism politic a constituit baza fostului partid de guvernare. Nu ştiu în ce măsură au avut organizaţii proprii de partid, cît au fost partidul-stat. Au exercitat un control strict politic, şi toată această procedură n-a făcut decît să exacerbeze fenomenele de corupţie, care au fost dirijate politic.

Primele zile la Palatul Victoria

Pentru că aţi vorbit de absenţa *Legii funcţionarului public*, ce v-a îngreunat preluarea puterii, aţi vrea să ne spuneţi, concret, cum aţi preluat puterea?

Era acest birou, e drept, foarte mare, dar foarte, foarte gol. Secretarul general al Guvernului, Hrebenciuc, demisionase de prin august sau începutul lunii septembrie. Atribuţiile fuseseră preluate de doi secretari generali adjuncţi. Senzaţia pe care am avut-o intrînd aici, chiar în după-amiaza zilei de 12 decembrie, era aceea a unui teren virgin. Nu am preluat, cum poate ar fi fost firesc, o gestiune, o informaţie coerentă. A trebuit încet, încet să recompunem funcţionalitatea acestui aparat. A fost ca o uzină oprită, blocată. Şi a trebuit să reaprinzi fiecare motor, să-i dai drumul să funcţioneze şi, bineînţeles, să recompui întregul. N-a fost deloc uşor.

Dintre cei doi adjuncţi nimeni nu v-a predat o documentaţie?

Au fost suficient de parcimonioşi, suficient de laconici în comunicare şi nu găsesc că au avut bunăvoinţa să sprijine foarte mult instalarea noastră. Chiar în primele zile a trebuit să funcţionăm la cote maxime, pentru că era decembrie, era marele frig, era criza de combustibili, prefecţii în parte erau instalaţi, în parte nu. Ne-ám confruntat încă din primele zile de guvernare cu greutăţi deosebite.

Eu cred că nu erau deosebite, erau normale.

Erau deosebite, pentru că ţara nu fusese guvernată din august. Nu se făcuse decît campanie electorală. Au fost date în acea perioadă peste 150 de hotărîri de guvern, în mare parte atacate ulterior în contencios administrativ, pentru că au fost date numai pentru a salva anumite interese de ultimă oră. O serie de decizii au fost luate chiar cu 2 sau 3 zile înainte de instalarea noului guvern, cînd, practic, fostul guvern nu mai avea legitimitate politică pentru nici un fel de decizii. Iată de ce a fost destul de dificil. Vă dau un exemplu de cum a decurs transferul de informaţii şi de modul în care am comunicat cu cei de aici: într-o seară, urmărind ştirile, am văzut cum dealul din Pîrcovaci, din Iaşi, aluneca. Şi atunci mi-am pus întrebarea: bine, dar dacă mă ocup şi cu coordonarea administraţiei publice locale, nu este firesc să nu fi aflat acest lucru de la televizor şi cineva să mă fi sesizat? Aşa că am telefonat la Prefectură, prefectul îşi făcea datoria, era pe teren, mi-a răspuns altcineva şi, după două ore, a venit şi prefectul la telefon. Mi-a spus: *„Domnule ministru, dar de 2 zile v-am trimis fax şi chiar ne întrebam unde este grija noului guvern?"* Într-adevăr, faxul fusese trimis, însă o anumită persoană, funcţionar public cu care probabil că domnul Cosmîncă o fi colaborat bine, eu deloc, a „uitat" să ne aducă informaţia la cunoştinţă. Era sfîrşit de săptămînă, era o zi de vineri şi alunecarea

se producea de miercuri. Duminică, a treia zi după instalarea noastră, am fost în acea zonă împreună cu primul-ministru şi cu alţi colegi miniştri, tocmai pentru a iniţia ceea ce se cuvenea pentru ajutorarea populaţiei de acolo.

Persoana respectivă mai lucrează cu dv.?

S-a pensionat de curînd.

De ce doar de curînd?

Ştiţi, procedura de pensionare durează...

Ministrul Opriş răspunde acuzaţiilor presei

Au existat acuzaţii în presă că favorizaţi anumiţi prefecţi care nu funcţionează bine. Este vorba de prefectul de Călăraşi. Ce ne puteţi spune, aveţi simpatii?

Există o serie de atacuri în presa locală, şi uneori ele îşi fac apariţia chiar şi în ziarele centrale, la adresa prefecţilor. Ele sînt izvorîte uneori din neînţelegeri locale ori poate chiar din unele gafe ale prefecţilor sau sînt pur şi simplu ecouri ale unor critici aduse de către forţele din opoziţie. Aşa că eu, să-mi fie iertat, deşi mi se semnalează aceste lucruri din presă şi le cunosc, şi le acord interesul cuvenit, nu pot, totuşi, să judec activitatea prefecţilor numai după criteriul jurnalului. Mai ales că, în articolul din *Adevărul*, la care bănuiesc că faceţi referire, erau următoarele formulări: *„surse din judeţ ne spun cutare şi cutare lucru"* sau *„zvonuri despre"*. Or, altă greutate ar fi avut o astfel de relatare dacă pornea de la o persoană care îşi asuma responsabilitatea celor declarate. În cazul la care s-a făcut referire, am dat un răspuns şi am arătat că nu eu am fost cel care a decis numirea respectivului prefect, a fost o decizie colectivă, care s-a bucurat de agrementul organizaţiei judeţene a partidului nostru şi e regretabil faptul că ulterior disensiunile au apărut între reprezentanţi ai partidului din judeţ şi prefect şi o altă parte a partidului. Deci, cred că aici este vorba nu de modul în care îşi exercită atribuţiile ca prefect, ci de un conflict politic care trebuie rezolvat. Nu prin Departamentul de Administraţie Publică Locală şi nu de ministrul Opriş, ci de partidul meu, al prefectului şi bineînţeles că Biroul Naţional de Conducere al partidului poate rezolva cazul.

Aţi semnalat această situaţie partidului?

Sigur că da. Era vorba şi de un ordin privitor la suspendarea unui consiliu de administraţie, de data aceasta era o decizie care îl privea pe prefect, şi nu pe omul politic. Vreau să facem o distincţie între problemele de ordin politic, între diversele confruntări politice care apar şi modul în care se exercită atribuţia publică. Noi am vrea ca aceste disfuncţionalităţi politice care pot apărea să nu tulbure exercitarea atribuţiilor de către reprezentanţii noştri, tocmai pentru ca ele să nu poată să se transforme într-un prejudiciu adus populaţiei şi chiar guvernării.

Aş vrea să mai remarc un lucru. Vedeţi, această schimbare, care e de mulţi criticată, relativ trenează, nu se face brusc. Se face treptat, treptat, tocmai pentru că nu s-a urmărit simpla politizare. Pe lîngă alcătuirea unei echipe cu care poţi să aplici programul de guvernare în teritoriu, care presupune practic şi acordul politic, se caută ca ocuparea acestor funcţii să se facă prin concursuri. La Ministerul Agriculturii, la Ministerul Sănătăţii, Ministerul Învăţămîntului, Cultură, chiar şi Ministerul Tineretului, Fondul Proprietăţii de Stat, se organizează concursuri pentru ocuparea funcţiilor.

Dosarul politic nu are a face?

La nivelul ministerelor nu aceasta se are în vedere. Se anunţă o programă, este vorba de un concurs a cărui tematică este axată pe profilul funcţiei respective, iar amprenta politică este dată doar de avizul obţinut în teritoriu, din partea prefecturii. Deci, prefectul, în felul acesta, prin acel aviz, susţine că persoana respectivă poate să facă o echipă, că există relaţii de compatibilitate. Prefectul poate să aibă relaţia normală arătată de *Legea 69*, relaţie de parteneriat şi uneori şi de subordonare, dată de poziţia lor în Comisia administrativă.

Am citit în *Academia Caţavencu* că, atunci cînd s-au împărţit posturile de prefecţi, aici veneau oamenii cu sarsanalele la dumneavoastră şi, în funcţie de sarsanale, le dădeaţi sau nu un post de prefect.

Aceşti „academicieni" sînt foarte simpatici şi îi iubesc foarte mult. Probabil că voiau să-şi stimuleze într-un fel cititorii şi să atragă atenţia asupra mea. Eu mă bucur că m-au avut în atenţie, dar era un lucru absurd.

Ce era absurd?

Numirea prefectului nu depindea de mine. A fost negociată la nivelul preşedinţilor de partide politice ce compun această alianţă. Într-un fel, nu am luat în serios acuzaţia. Repet, nu depindea de mine, nu eu am numit prefecţii.

Dar poate că pentru prefecţii ţărănişti puneaţi un cuvînt bun.

Sub nici o formă. Puteţi să insistaţi cît vreţi. Cei ce au ocupat aceste funcţii înainte de alegeri au fost şi rămîn în continuare ţinta celor de la *Caţavencu*. Dar a crea ideea de continuitate între un stil de lucru care le-a aparţinut şi cel care îmi aparţine e nedrept. Cred că diferenţa este uşor de remarcat şi eu nu mă simt cu conştiinţa încărcată în sensul ăsta. Dacă ar fi fost să iau în serios această acuzaţie, atunci şi eu şi cei vizaţi ar fi trebuit să fim acuzaţi de dare şi luare de mită, şi atunci nu doar eu mă puteam constitui parte într-un proces penal cu ziariştii, ci şi cei care ar fi dat. Sînt dezagreabile astfel de şopîrle, pentru că, totuşi, imaginea publică este esenţială şi, cînd intri în politică, trebuie să ai grijă să nu ţi-o pătezi şi nici alţii să nu ţi-o păteze.

V-a afectat?

Da. De ce nu? Pentru că şi eu am familie, şi eu am copil şi nu-mi este indiferent dacă numele meu – este în fond un nume care-l poartă atîţia alţi membri ai familiei mele – este murdărit. Cineva poartă totuşi o responsabilitate.

Pentru că mi-aţi vorbit de *Legea funcţionarului public*, nu aveţi în vedere şi *Legea răspunderii ministeriale*?

Această lege referitoare la statutul funcţionarului public va preciza nu doar drepturi, ci şi atribuţii şi responsabilităţi. Am promis electoratului (şi sigur vom concretiza acest lucru) elaborarea unei *Legi a responsabilităţii ministeriale*. Absenţa acestei legi a fost acut remarcată în perioada imediat următoare dezbaterii „moţiunii energiei", din '95, în primăvară. Era clar că o serie de neglijenţe duceau către demnitari care, însă, nu puteau fi traşi la răspundere. Iată de ce se cuvine să existe o lege şi a responsabilităţii demnitarilor şi promovarea ei este o prioritate.

În afară de legi, cu ce se mai ocupă Secretariatul General al Guvernului?

Un alt compartiment din cadrul Secretariatului se ocupă cu administrarea fondurilor bugetare alocate funcţionării Guvernului şi prefecturilor. După cum dimensiunea relaţiei cu publicul este asigurată de o altă componentă a Secretariatului Guvernului. De asemenea, tot aici mai este Direcţia de protocol. În plus, avem intenţia de a moderniza sistemul de lucru, circulaţia informaţiei. Ceea ce a fost ciudat a fost faptul că atunci cînd ne-am instalat aici nu am găsit un regulament de funcţionare a aparatului Guvernului.

Cînd vorbiţi de informaţie, concret, la ce vă referiţi?

La organizarea unei reţele. Ne interesează urmărirea actelor normative, circulaţia informaţiei (spuneam că Secretariatul e o placă turnantă între Guvern şi ministere), pe baza unei reţele de calculatoare. Trebuie să fim conştienţi de faptul că noi sîntem furnizori de servicii publice, ca, de altfel, şi prefecturile, şi primăriile. Acest serviciu public trebuie să fie clar în folosul cetăţeanului. La acest capitol încă mai avem foarte mult de lucru. Relaţia cu cetăţenii ar trebui să depăşească nivelul de ghişeu şi nivelul expedierii unei adrese de pe urma căreia primeşti răspunsul, de multe ori, nu de la cel ce sesizează, ci de la altcineva. Iată pentru ce cred că o transparenţă, o apropiere a relaţiei este binevenită.

Integrare europeană

Ce ne puteţi spune despre structurile de integrare europeană?

Ne interesează la ora actuală să căutăm ca acest concept privitor la integrarea europeană să capete nişte valenţe, nu doar la nivelul central al politicii externe, ci, concret, în politica internă şi în teritoriu. Iată că ne interesează în această perioadă să reorganizăm puţin activitatea prefecturilor, să modificăm Hotărîrea de Guvern 935, privitoare la aceste organizări şi atribuţii, şi să existe la nivelul fiecărei prefecturi un birou al integrării europene şi al relaţiilor internaţionale.

Recent, la un seminar organizat de revista *„22"*, un domn din Sibiu ne spunea că la ei în oraş nu există un asemenea birou sau, dacă este, nu e funcţional, deşi sînt oameni extrem de interesaţi pentru derularea unor proiecte.

Sigur că da. Investitorii străini nu trebuie să găsească un partener de dialog numai la nivelul agenţiilor naţionale sau al Guvernului, al ministerelor, ci, concret, trebuie ca prin aceste structuri să aibă posibilitatea de a găsi parteneri în teritoriu. Trebuie să stimulăm existenţa unor astfel de birouri, după cum FPS-ul ar trebui să fie foarte atent în structurile judeţene şi la cele naţionale pentru a găsi oportunităţile unor colaborări serioase cu parteneri de investiţie în străinătate.

Revin asupra acestor dimensiuni de integrare europeană pe care dorim să le stimulăm şi pentru care avem planuri concrete în administraţia publică locală. Acest concept al dezvoltării regionale este un lucru spre care tindem şi de care alţii s-au ferit foarte mult. Noi ne gîndim la o dezvoltare regională, la colaborarea transfrontalieră pe care dorim s-o stimulăm foarte mult şi, pentru a găsi o modalitate concretă, am promovat către votul Parlamentului „Carta autonomiei locale".

A fost semnată de mult, dar nu a fost ratificată de Parlament niciodată.

Pentru că nu a existat o voinţă politică în sensul acesta. Spre regretul meu, trebuie să vă spun că, de prin '94 pînă la sfîrşitul lui '96, s-au mai produs foarte puţine înfrăţiri între localităţi şi foarte puţine deplasări în străinătate.

Au existat nişte blocaje la nişte acorduri de colaborare la nivelul administraţiei publice locale, cu Danemarca, Italia, Polonia. Toatea astea le avem în atenţie şi deja am perfectat o serie de apropieri, sîntem pe cale să semnăm aceste acorduri, repet, unele blocate din '92, altele din '94.

Aş vrea să mai adaug că dorim, deşi bugetul este foarte mic, să stimulăm nişte centre de perfecţionare ale personalului din administraţia publică, tocmai pe baza relaţiilor de parteneriat. Chiar începînd cu acest an, yom avea posibilitatea perfecţionării unor specialişti, atît aleşi, cît şi desemnaţi din administraţia publică locală şi organizăm nişte seminarii pe această temă.

Prin Uniunea Europeană nu puteţi obţine fonduri?

Există deschidere şi în sensul acesta, iar programele PHARE pot fi direcţionate către aceste cerinţe, cerinţe autentice de data asta. Spuneam că dorim în planul administraţiei, atît la nivel central, cît şi local, să dezvoltăm relaţii de parteneriat. La nivelul prefecturilor va funcţiona o comisie, atribuţie care intră în sarcina subprefectului. Partenerii sînt cei pe care societatea civilă îi promovează. Avem nevoie să cunoaştem maniera în care reforma noastră este înţeleasă, asimilată şi evident să cunoaştem şi caracteristicile zonale ale unor industrii, unităţi economice.

Domnule ministru, ce alte iniţiative mai aveţi?

Un alt exemplu este cel al reorganizării unui departament privitor la protecţia copilului. Ideea noastră este cu totul alta decît în trecut, cînd protecţia copilului a fost doar un pretext pentru construirea unei imagini politice. A existat şi un program naţional, unul strategic pentru protecţia copilului, care n-a avut resurse, termene şi care a rămas un program pe care preşedintele de atunci al României, Ion Iliescu, l-a prezentat într-un discurs la New York, după care toată lumea a uitat de el. După cum ştiţi, problema adopţiei (cea internaţională) nu a fost mereu făcută în interesul copiilor. În situaţii de genul acesta noi am reorganizat acest departament şi, în plus, considerăm că trebuie să găsim din nou, în colectivităţile locale, sursa, potenţialul de rezolvare a acestor probleme. Un copil care nu mai are protecţia familiei devine o problemă a colectivităţii, a familiei, în sensul mai larg al cuvîntului. Chiar astăzi, de exemplu, împreună cu secretarul de stat care se ocupă de acest departament am avut o întîlnire cu secretarii consiliilor judeţene, care ne-au adus la cunoştinţă noul program şi s-au specificat cîteva atribuţii şi dimensiuni de colaborare. De asemenea, se are în vedere reacreditarea în baza unor caracteristici clare a acestor agenţii de adopţii, gîndindu-ne totodată că trebuie să stimulăm adopţia internă. Un copil, cînd nu mai este întreţinut de propria-i familie, tot mai bine este să fie protejat într-o familie românească. Pe aceste principii, fără să stopăm adopţia internaţională, ne gîndim să privim adopţia ca o măsură de protecţie, să luptăm pentru dezinstituţionalizarea copiilor, găsindu-le alte formule de a-i proteja, de a le asigura climat familial sau un substitut al acestuia. Ideea de descentralizare, care nu înseamnă doar a scăpa de responsabilităţi, o regăsim şi în hotărîrea de guvern privitoare la organizarea Ministerului Sănătăţii. Nu înseamnă că prin aceste descentralizări statul pierde ceva sau Guvernul nu mai guvernează. Ne păstrăm aceste capacităţi de a integra şi de a analiza o problemă la nivel naţional.

Contaţi pe iniţiativa comunităţii locale, care se presupune că ştie cel mai bine ce are de făcut?

O comunitatea locală trebuie stimulată să-şi creeze mecanismele pentru a-şi rezolva problemele. La ora actuală cred că se pune problema ca aceste comunităţi să fie participative, iar responsabilitatea persoanei să crească. Individul trebuie să ştie că poate interveni în acest mecanism în favoarea lui, dar aceasta este o chestiune de durată.

FLORIN GABREA

Cronică TV

În lume sau în afara ei

Dacă suferința și răul (în cantități deloc neglijabile) au fost create odată cu lumea sau nu, dacă răul este absența binelui, sau dacă binele este absența răului, dacă în afara ființei umane nu există nici rău nici bine, deoarece ele sînt relative, vești și interșanjabile, dacă binele e răsplătit sau răul absolvit, iată cîteva chestiuni de ordin metafizic, care, oricît de fundamentale, n-ar mai trebui să mă preocupe cînd, lîngă mine, un om, aflat în suferință, are nevoie imediată de ajutorul meu. Atunci, eu stau față în față doar cu mine însumi. Și sînt mai liber ca oricînd. Stă în puterea mea să mă decid, să fiu în lume sau în afara ei.

Aceasta a fost tema unui foarte bun reportaj-anchetă, transmis la TELE 7abc, pe 10 aprilie, intitulat **„Păcat în Postul Mare"** (realizator: Gabriel Geamănu). Reportajul, împărțit în șapte secțiuni (zile), a prezentat cazul Ofeliei Ruptureanu, o tînără de 26 de ani, bolnavă de diabet cronic, care, din proprie voință, și-a suspendat tratamentul cu insulină, a părăsit casa părintească și s-a alăturat unor adepți ai mișcării religioase „Fiii luminii albe", în speranța că rugăciunile și reculegerea îi vor aduce alinarea suferințelor. Căzută în comă diabetică, Ofelia Ruptureanu nu a mai putut părăsi peștera de la Roșcani, locul de recluziune și meditație al „fraților" călugări, și a murit sub privirile impasibile ale acestora. Familia (tată vitreg, frate, soră) și societatea (o asistentă medicală, polițistul comunei Dobra, medicul legist din Deva, un adept al cultului penticostal) acuză secta religioasă, făcîndu-i pe membrii ei direct răspunzători de moartea tinerei femei. Ofelia Ruptureanu ar fi putut fi salvată, susține medicul, dacă s-ar fi intervenit la timp și i s-ar fi administrat doza corespunzătoare de insulină. Pentru asta, ar fi trebuit, însă, ca „frații" călugări să vrea să o ajute și să o transporte la spital. Dar „frații" călugări, cuprinși de smerenie și nededați la acțiunile lumești, au stat frumos cu brațele în sîn, adică și-au împreunat mîinile și s-au rugat la Dumnezeul cel atotputernic, încredințîndu-i acestuia viața, cîtă mai era, a bietei muribunde. „Fratele" Ionel: *„Ne-am rugat la Iisus Hristos și la Dumnezeu să o ajute"*. „Fratele" Aurelian: *„Fiecare om va fi judecat după părerile și gîndurile lui. Legile pămîntene sînt una și legea lui Dumnezeu e alta. Noi ne supunem legilor pămîntene, dar dacă acestea **încalcă legea lui Dumnezeu, atunci nu le dăm ascultare***" (s.m.). „Fratele cel blînd": *„Pentru un bun creștin, ajutorul medical este inutil"* (!). „Fratele" Ionel: *„Oamenii l-au acuzat pe Iisus Hristos și l-au crucificat. Ei au fost orbi. Trist e că și acum oamenii nu văd. Dumnezeu nu e vinovat de suferința umană. Cartea sfîntă spune așa: Nu judeca, pentru a nu fi judecat"*. Și a mai adăugat unul dintre ei, cu fața estompată de întunericul cavernei: *„Nu trupul trebuie să se tămăduiască, ci sufletul"*. Parchetul nu a dispus începerea instrumentării cazului, întrucît, așa cum spunea procurorul Tiberiu Medeanu, *„într-un stat de drept, cum este al nostru, prezumția de nevinovăție primează"*. De prea multă blîndețe, evlavie și cucernicie, „frații" călugări au uitat că sînt oameni. Ce cod penal îi poate pedepsi pentru aceasta?

Un alt frate, la fel de „blînd", dar nu călugăr și dedat cu sîrg acțiunilor lumești, a fost invitatul și ținta întrebărilor a doi jurnaliști, puși pe fapte mari, lămuritoare, la emisiunea **„Ediție specială"** (TVR 1), din 9 aprilie. Poate șoptind, și el, în gînd, ca pe o rugăciune, cuvintele *„Noi ne supunem legilor pămîntene, dar dacă acestea încalcă legea lui Dumnezeu* (banul!), *atunci nu le dăm ascultare"*, fratele G.C. Păunescu a ținut piept (în felul lui) atacurilor „la baionetă", venite din partea lui Răsvan Popescu și Sorin Roșca Stănescu. La cele trei întrebări esențiale: 1) *„Sînteți un om bogat?"*, 2) *„De unde sînt banii, cele 10 milioane de dolari, din contul dv. personal, cu care ați cumpărat acțiunile de la Bankcoop?"* și 3) *„Ați plătit impozit la cele 10 milioane de dolari?"*, G.C. Păunescu a dat trei răspunsuri memorabile: 1) *„Nu sînt bogat. Deocamdată am acțiuni"*, 2) *„Banii sînt de unde trebuie"* (!) și 3) *„Sigur"*. Ne exprimăm și noi, aici, următoarele nedumeriri: 1) Dacă o persoană care deține într-un cont personal suma de 10 milioane de dolari și acțiuni (20%) la o bancă prosperă nu este bogată, cîte milioane și cîte acțiuni trebuie să mai posede în plus persoana, pentru a se considera bogată?, sau 2) Dacă G.C. Păunescu nu este un om bogat și nu posedă decît acțiuni, de unde provin cele 10 milioane de dolari? și 3) Dacă la suma de 10 milioane de dolari s-a plătit impozit (60%, conform legii, nu-i așa?), atunci suma reală rămasă este de numai 4 milioane de dolari, cu care nu se puteau cumpăra acțiunile băncii Bankcoop; iar dacă cele 10 milioane de dolari reprezintă doar suma *netto* (de 40%), rămasă după plata impozitului, suma *brutto* (100%) ar avea valoarea de „numai" 25 de milioane de dolari, sumă ce n-ar reprezenta, știe oricine, echivalentul în valută al statutului de om bogat, nici în această lume, nici în afara ei.

Îngrijorați de numărul, din ce în ce mai mare, de copii agresați, bătuți cu bestialitate sau izgoniți de-acasă, redactorii Departamentului de emisiuni sociale ai TVR și-au făcut curaj și au organizat, în ziua de 8 aprilie, o dezbatere intitulată **„Ce-i de făcut?"**. Moderatoarea emisiunii, Mirela Gruiță, ea însăși psiholog, a invitat într-un studio (gol, cenușiu, dezolant, oferind participanților, drept spațiu de ședere, niște practicabile rupte și murdare, adunate parcă de la groapa de deșeuri) al Televiziunii, părinți, copii, profesori, activiști sociali, psihologi, juriști, parlamentari, reprezentanți ai Caselor de copii și ai Organizațiilor de protecția copiilor („Gavroche", „Salvați copiii"), pentru a discuta despre cadrul legal și instituțional, despre metodele de prevenire a infracțiunilor în familie, precum și despre resursele financiare ce pot asigura protecția minorilor, supuși unor incalificabile și intolerabile agresiuni fizice și psihice. Statul, prin autoritatea tutelară, părinții, societatea, apărătorii drepturilor copiilor și copiii înșiși (molestați, chinuiți și batjocoriți de propriii părinți sau rude) s-au ridicat într-un singur glas, pentru a acuza comportamentul degradant, inuman și sancționabil al celor care nu știu, nu înțeleg sau au uitat de ce au adus copii pe lume. Grotesc și incredibil răsunau cuvintele celor care, filmați în mediul sordid al existenței lor cotidiene sau al închisorii, pretindeau cu ipocrită nerușinare că își iubesc copiii, pe care îi bătuseră fără milă și care-și luaseră lumea-n cap. Emoționant și încurajator era tonul nevindicativ al afirmațiilor timide, făcute de către victimele agresiunii părintești, care nu-și pierduseră iubirea cu totul, nutrind încă speranța unei reîmpăcări și a unei reintegrări în familie.

O emisiune șocantă, care ar fi meritat, măcar pentru cei cîțiva copii agresați, prezenți în studio, arătați audienței cu o brutală impudoare și supuși unui traumatizant interogatoriu prealabil de către moderatoare însăși, o mai mare acuratețe tehnică și o ambianță mai colorată, mai tonică și mai umană. Pentru a-i obișnui, încetul cu încetul și cu mai multă delicatețe, să vrea să trăiască în această lume și nu în afara ei.

REVISTA PRESEI

• Ce mai reprezintă Uniunea Scriitorilor

Într-o „Scrisoare deschisă adresată Consiliului de Conducere al US și Asociației Scriitorilor din București (cu precădere, Secției de Critică)", publicată în **Adevărul literar și artistic** din 14 aprilie, Magdalena Popescu Bedrosian aruncă o lumină crudă asupra US. După ce lămurește episodul demisiei sale de la Cartea Românească după o ședință de Consiliu nestatutară (*„în care fusesem practic dată afară"*), fosta directoare a Cărții Românești ridică două mari întrebări: ***„Ce trebuie să fie Cartea Românească? O mașină de făcut bani sau o instituție fundamentală a literaturii române, un instrument de lucru al scriitorilor români? Decizia în această privință nu o poate lua decît întreaga obște a Uniunii Scriitorilor. A doua întrebare esențială sună astfel: În a cui proprietate se află Uniunea Scriitorilor și în al cui folos funcționează ea?"***.

Urmează o relatare a ultimei ședințe a Consiliului de conducere ales în ianuarie 1995, la care Magdalena Popescu Bedrosian mărturisește că a participat *„special ca să aflu cum arată execuția bugetară pe 1996. După ce fusesem doi ani membră a comitetului director, unde, la ședințele bilunare, ar fi trebuit să ni se prezinte cu cifre exacte starea financiară a US, ceea ce nu s-a făcut; după ce, în ultima vreme, tot auzisem că editura trebuie să dea bani, bani, bani, nu să-i primească, ea devenind altfel «un lest», o «povară», voiam să știu, în fine, de cîți bani dispusese Uniunea și cum fuseseră ei cheltuiți. Am ascultat un raport de expertiză contabilă confuz, sofisticat, plin de termeni de specialitate pe care nu i-a înțeles nimeni. Apoi, contabilul-șef, la o cerere expresă din sală, ne-a prezentat în 5 minute niște date mai inteligibile, pe care însă nu le-am putut discuta, pentru că președintele US a spus așa: cifrele contabile sînt secrete (?) (nici bugetul național nu e secret!); termenii de specialitate ininteligibili sînt singurii adecvați, noi, scriitorii, trebuie să ne acomodăm, nu ei, contabilii (în Parlament oare așa se discută?); în fine, dacă stăm să analizăm totul ne trebuie două zile și nu avem timp. De fapt, ar fi fost nevoie nu de două zile, ci de două ceasuri de discuție aplicată, pe baza unei fișe sintetice de bilanț, xeroxată și pusă la dispoziția fiecărui membru din Consiliu"*.

Din fișa exercițiului bugetar reconstituit, *„căci întreaga cacealma de prezentare a durat nici 20 de minute"*, rezultă că cheltuielile necesare și cele facultative sînt aproximativ egale, deși primele au suportat austeritatea, iar ultimele au beneficiat de relaxare. De exemplu, US are trecut la **cheltuieli gospodărești** 189.000.000 lei, investiții (un Daewoo și un microbuz) 149.000.000, **deplasări, protocol** 93.000.000, **călătorii în străinătate** 100.000.000 lei, **alte cheltuieli** 110.000.000 lei, în vreme ce **ajutoarele sociale** nu reprezintă decît 75.000.000 lei, din care, pînă la sfîrșitul lui '96 nu se distribuiseră decît 50.000.000. Textul scrisorii din 14 aprilie semnat de Magdalena Bedrosian nu este decît prima parte a unui comentariu amar a ceea ce mai reprezintă astăzi US.

• O dovadă a pedeserizării

Deși în anii trecuți, și mai ales în preajma campaniei electorale, liderii partidelor aflate atunci în opoziție au protestat împotriva a ceea ce ei numeau pedeserizare forțată, nu a existat pînă în aceste zile o dovadă scrisă a unei asemenea acțiuni. Pe 7 aprilie însă, senatorul Alexandru Mortun prezenta de la tribuna Senatului fragmente dintr-un document ce privea „pedeserizarea" județului Mureș pe vremea cînd actuala opoziție se afla la guvernare. Documentul – s-a spus – ar fi fost găsit în biroul vicepreședintelui Senatului, Mircea Ionescu-Quintus, în momentul preluării biroului de la Ion Solcanu (PDSR). Atît Mircea Ionescu-Quintus, cît și Ion Solcanu au negat amestecul în punerea acestui document în circulație, însă Oliviu Gherman, fostul președinte al Senatului (PDSR), a recunoscut autenticitatea documentului. Iată un fragment din acest document, ultima sa parte (prezentat de **Adevărul** din 12 aprilie), care se referă la „Reorganizarea PDSR la nivel municipal": *„În ultima perioadă deputații și prefectura au adus ca membri peste 30 de manageri și directori de la cele mai importante societăți și instituții. (...) Organizarea și extinderea PDSR se vor face pe următorul schelet: a) organizații la nivel de societăți comerciale și instituții ai căror conducători sînt membri PDSR. Aceștia răspund de: atragerea de noi membri; strîngerea cotizațiilor; mobilizarea membrilor la manifestările organizate de PDSR; protecția socială a membrilor PDSR; campania electorală (toate acțiunile pozitive ale respectivilor conducători vor fi puternic mediatizate și prezentate ca succese ale PDSR; b) prin intermediul primăriei se vor face organizații pe asociații de locatari prin atragerea de partea PDSR a președinților și administratorilor de asociații de locatari; c) atragerea de partea PDSR a diferitelor asociații apolitice (sindicate, asociații de revoluționari etc.); d) atragerea de partea PDSR a minorităților naționale (sîrbi, țigani, germani, unguri etc.)"*.

• NATO – lipsită de capacitatea de mobilizare rapidă

O știre publicată de **Jane's International Defence Review** și preluată de întreaga presă română arată că Alianța Nord-Atlantică are nevoie de un an pentru a-și mobiliza întregul efectiv, în timp ce în '89 ar fi avut nevoie de doar 12 ore pentru a-și mobiliza 70% din forțe. În prezent, doar 2% din forțele NATO pot fi operaționale în 12 ore. Principalul motiv al absenței unei capacități rapide de mobilizare s-ar datora reducerilor bugetare și modului de structurare a acestor forțe: *„majoritatea forțelor țărilor membre au o mobilitate strategică «neadaptată»"*. Ce înseamnă această neadaptare este mai puțin explicat. Cît va cîntări ea în acceptarea de noi membri în alianță nu este nici măcar amintit.

RODICA PALADE
IULIAN ANGHEL

15 aprilie 1997
Nr. 47
22 plus
Supliment al revistei „22“

INFRASTRUCTURA ÎN FOSTELE ŢĂRI COMUNISTE – TRANSPORTURI –

CEU

Project Syndicate

Publicarea trimestrială în revista *„22“* a rapoartelor „Privatization Project“ a devenit, datorită regularităţii şi temelor tratate, un element de referinţă în presa românească. Poate merită subliniat că această participare – atît a specialiştilor din România, coautori ai rapoartelor, cît şi a revistei *„22“* – la activităţile a ceea ce se numeşte „Privatization Project“, în cadrul Universităţii Central-Europene, reprezintă un exemplu, mic dar nu minor, de integrare europeană prin fapte. Materialele se referă la reforma din ţările central şi est-europene. În cadrul proiectului, sub coordonarea profesorilor Roman Frydman şi Andrzej Rapaczynski şi a lui Kenneth Murphy, fost redactor-şef adjunct la *The Economist*, rapoartele tematice sintetice sînt publicate simultan în toate ţările zonei. În România, ele sînt găzduite de revista *„22“*.

Acest nou raport îşi propune să extragă cele mai importante învăţăminte din evoluţiile care au avut loc în ultimii ani în domeniul transporturilor, cu referire în general la infrastructură. Şi aici, ca şi în celelalte domenii, există proiecte de schimbare cu succes economic demonstrat, în contrast cu abordări conservatoare, generatoare de deficite cronice, dar servind interese şi orgolii politice. Tocmai astfel de platforme politice demagogice ar fi aruncate în desuetudine de o informare corectă şi temeinică a tuturor asupra consecinţelor economice pe termen lung pe care le au diverse opţiuni privind administrarea şi dezvoltarea infrastructurii.

Starea infrastructurii este poate handicapul cel mai mare pe care îl are de depăşit România în efortul de reintegrare economică europeană. În acest sens, Ungaria, Cehia, Slovacia, Polonia, Slovenia au făcut foarte mult în ultimii ani pentru a se apropia de ceea ce poate fi acceptat drept un nivel minim european. În România s-a făcut foarte puţin; majoritatea planurilor de acţiune temeinice – care încercau să fructifice micile avantaje ale acumulărilor anterioare şi să atenueze progresiv marile dezavantaje structurale – au fost condamnate să rămână pe hîrtie, datorită lipsei de decizie politică şi lipsei de resurse. Iar lipsa de resurse este, aşa cum argumentează şi raportul prezentat mai jos, tot o consecinţă a unor decizii politice păguboase. Perpetuarea acestor politici ar fi fatală pentru competitivitatea economiei româneşti. Numai dezetatizarea şi demonopolizarea administrării şi dezvoltării infrastructurii pot atrage resursele enorme necesare şi pot determina o exploatare eficientă.

LIVIU GAIŢĂ

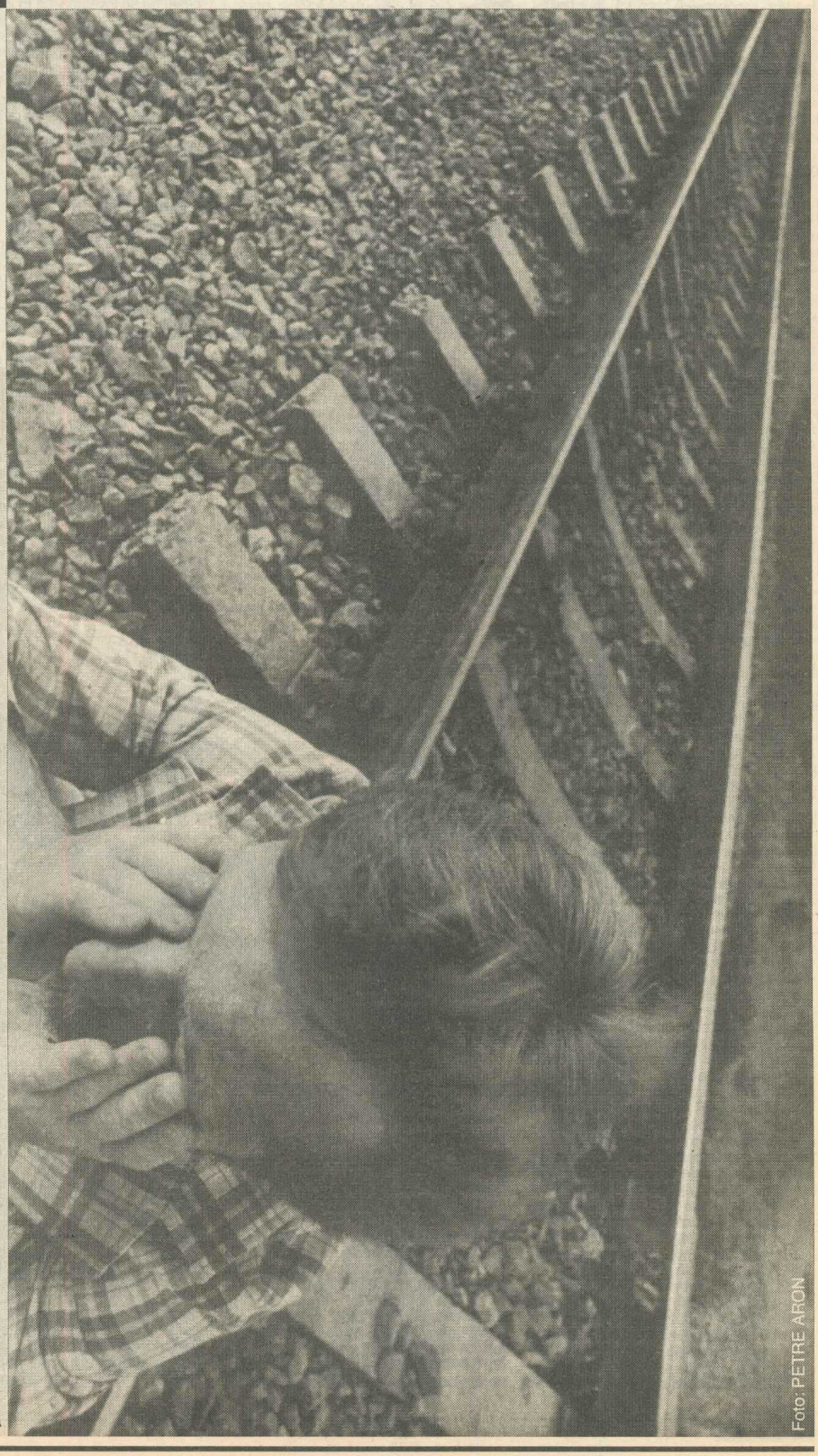

Foto: PETRE ARON

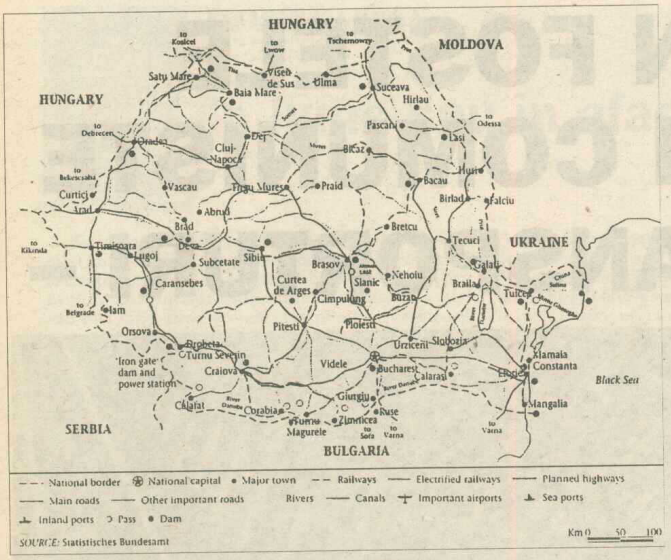

Transpotul în România

Probleme cu infrastructura

În multe ţări din Europa de Est şi din fosta Uniune Sovietică există întreprinzători care fac eforturi deosebite ce determină creşteri economice comparabile cu cele din sud-estul asiatic. Dar ţările în tranziţie au, de asemenea, şi anumite probleme de infrastructură, care împiedică o dezvoltare dinamică a sectorului privat. Slăbiciunile unor sectoare vitale, cum ar fi drumurile, căile ferate, porturile şi transporturile aeriene, pun problema apariţiei unor şocuri puternice în economie, chestiunea fiind nu *dacă*, ci *cînd* se va prăbuşi infrastructura suprasolicitată. Mulţi oameni de afaceri din regiune îşi irosesc resursele exact din cauza acestui motiv: infrastructura inadecvată. Atît firme mari sau mici, cît şi guvernele caută o cale de ieşire.

În prezent, economiile în tranziţie seamănă foarte mult cu orele de vîrf ale circulaţiei din Moscova, Praga, Varşovia, Budapesta sau Bucureşti: în zonele suburbane se circulă liniştit, dar în zonele centrale traficul este fie blocat, fie accelerat, alternativ. La fel ca în economiile competitive din sud-estul asiatic, unele ţări în tranziţie încearcă din greu să depăşească obstacolele legate de infrastructură, în vederea unei creşteri economice rapide.

Pînă de curînd, cea mai mare ameninţare ce plana asupra economiei ţărilor din regiune era inflaţia, care, între 1990 şi 1992, a atins vîrfuri nemaiîntîlnite în Europa din perioada Republicii de la Weimar. În ultimii doi ani, aproape toate economiile în tranziţie şi-au redus rata inflaţiei în mod drastic (ca şi în alte domenii, Belarus rămîne codaşă) şi se pare că în momentul de faţă situaţia este mai mult sau mai puţin sub control. Ţările cu cele mai bune rezultate – Republica Cehă, Estonia şi Slovacia – au atins nivelul celor mai scăzute inflaţii din ţările OCDE.

Între timp, cel mai dinamic sector al afacerilor din ţările în tranziţie este comerţul exterior. În pofida acestui succes, atît viaţa exportatorilor, cît şi cea a importatorilor este dificilă. Infrastructura inadecvată începe să-şi spună cuvîntul, afectînd dezvoltarea comerţului din regiune şi perspectivele creşterii economice. Pe infrastructură se bazează majoritatea activităţilor comerciale şi guvernamentale: transporturile influenţează fundamental dezvoltarea afacerilor; apa şi canalizarea contribuie la sănătatea populaţiei şi la dezvoltarea agriculturii.

Necesitatea îmbunătăţirii infrastructurii s-a acutizat în asemenea măsură, încît a condus la apariţia unui număr mare de companii care se implică în acest domeniu, în absenţa unor reglementări specifice şi, de multe ori, la limita legalităţii. În Ucraina, de exemplu, 40% din serviciile poştale sînt prestate de către o firmă mixtă ucraineano-canadiană. Deoarece nu există o lege specială care să autorizeze astfel de activităţi, administratorii firmei se tem permanent că guvernul le-ar putea interzice activitatea. Deşi în Belarus statul deţine 86% din activele transporturilor naţionale rutiere de mărfuri, cele 14% rămase au transportat 71% din volumul total al mărfurilor rutiere în 1993 (ultimul an pentru care avem informaţii statistice).

Banca Mondială şi-a pus îndelung problema dacă există o legătură fundamentală între creşterea economică şi îmbunătăţirea infrastructurii. Această îmbunătăţire are un impact energizant în sine; deficienţele infrastructurii sau o infrastructură inadecvată pot contribui la o explozie a inflaţiei. De exemplu, asigurarea accesului pe pieţele străine a produselor locale şi pătrunderea pe piaţa internă a competiţiei străine poate fi realizată numai prin creşterea accesului fizic către şi dinspre aceste pieţe. Şi, conform aceleiaşi surse, *„serviciile de infrastructură au fost asigurate pentru întreprinderi fără a ţine seama de costurile de producţie sau de impactul asupra mediului"*.

În general, guvernele au neglijat infrastructura (cu excepţia sectorului militar) în favoarea investiţiilor în industrie. Un exemplu bun este Ungaria: între 1980 şi 1990, totalul investiţiilor în ţară a crescut cu 42%, dar investiţiile în transporturi au avut o creştere cu doar 8%. Cele mai neglijate au fost serviciile de infrastructură adresate consumatorilor, cum ar fi aviaţia civilă şi drumurile publice. În economia planificată, care se baza pe industrializare cu orice preţ, atunci cînd a fost necesar să se investească în infrastructură, aceste investiţii au fost direcţionate pentru construirea de utilităţi destinate unor întreprinderi situate cu mult în afara zonelor locuite (cum ar fi, de exemplu, linii de cale ferată), de care întreprinderile beneficiau în mod exclusiv. Acum, multe dintre fabricile situate în zonele rurale au fost închise, iar liniile de cale ferată care brăzdează aceste zone au devenit inutile.

Umbra trecutului

Este dificil de a depăşi moştenirea trecutului în ceea ce priveşte controlul asupra preţurilor şi de a zdruncina încrederea nejustificată în planificarea centralizată. De exemplu, chiar şi astăzi guvernele postcomuniste continuă să favorizeze transporturile ieftine: aceasta ajută să se închidă gura locuitorilor oraşului şi permite păstrarea unor salarii mici în favoarea dezvoltării industriale. În consecinţă, la cinci ani după începerea tranziţiei, majoritatea serviciilor din transporturile regiunii nu-şi puteau acoperi cheltuielile. Ca urmare, acestea şi-au redus investiţiile, punîndu-şi toate speranţele într-o viitoare dezvoltare a economiei. În primii ani ai tranziţiei, în condiţiile scăderii producţiei în toate sectoarele, problemele infrastructurii au trecut neobservate, pentru că cererea de servicii legate de infrastructură a scăzut proporţional. În Moldova, de exemplu, numai în 1992, volumul total de mărfuri transportate a scăzut cu peste 70%.

Foto: Emanuel Pîrvu

La început de drum

lar atunci cînd resursele legate de infrastructură sînt sugrumate pînă la limită, costurile pe care încep să le impună – direct, prin creşterea preţurilor pentru servicii, şi indirect, prin întîrzieri sau încurajarea mitei – pot acţiona ca un catalizator pentru o nouă creştere a inflaţiei.

În majoritatea ţărilor, nu se pune problema lipsei celor mai elementare forme de infrastructură (deşi Albania se poate situa de departe pe ultimul loc în ceea ce priveşte utilităţile casnice, cum ar fi apa curentă şi alte servicii moderne de infrastructură). Dar infrastructura în regiune a fost proiectată pentru o economie centralizată. În consecinţă, conform *Annual Transition Report* al BERD, din 1996, politicile guvernamentale ignoră problemele legate de productivitate

Există oare vreo reţetă miraculoasă de a reduce costurile utilizării ineficiente a resurselor infrastructurii şi de a reforma acest domeniu? Teoretic, totul este posibil. Practic, s-a văzut că, în primii ani ai tranziţiei, anumite ţări din regiune au început să extindă, în loc să restrîngă, multe din vechile ramuri industriale legate de infrastructură. Dar în loc să pună bazele unei viitoare dezvoltări a infrastructurii, guvernele au folosit firmele din domeniu pentru proiecte de lucrări publice. Cînd cererea internă a scăzut (şi, nu-i aşa, locurile de muncă erau atunci garantate de către guvern), salariile angajaţilor din căile ferate, ale firmelor de transporturi rutiere şi ale lucrătorilor din porturi au fost asigurate prin decret ministerial. În Lituania, de exemplu, numărul locurilor de muncă în domeniul feroviar a crescut din 1993 cu 15%, în pofida scăderii volumului de mărfuri transportate cu 38% şi a scăderii cu 23% a traficului de pasageri.

O mare parte a regiunii continuă să poarte povara unei infrastructuri învechite, supradimensionate şi adeseori prost concepute: Bulgaria – cu porturile Varna şi Burgas la Marea Neagră, construite pentru schimburile comerciale cu Rusia (schimburi care în prezent sînt aproape inexistente), porturi care necesită subvenţii imense, împovărătoare pentru economie; Slovenia – cu reţeaua de transporturi feroviare proiectate în special pentru comerţul cu Serbia (practic inexistent, de mai bine de cinci ani), în loc să fie orientată către Italia şi Austria, cu care comerţul este înfloritor; Ungaria – cu aeroporturi destinate curselor interne, care au puţini pasageri şi un aeroport internaţional în Budapesta, care nu mai face faţă traficului intens din prezent. Schimbările în bine din domeniul infrastructurii, acolo unde au loc, sînt adesea dificile şi lente. Creşterea preţurilor la combustibili ar trebui să contribuie la dezvoltarea infrastructurii. În Bulgaria, de exemplu, în 1989, 87,7% din volumul total de mărfuri erau transportate cu camioane, faţă de numai 47,7% în prezent, datorită creşterii preţului la combustibili. Dar acest lucru forţează oamenii de afaceri să se bazeze pe transporturile feroviare subvenţionate, care rareori îşi respectă orarul. În majoritatea cazurilor, disfuncţiunile specifice erei socialiste se perpetuează, contribuind la înrăutăţirea situaţiei.

În timp ce unele sectoare sînt dominate de construcţii excesive şi adesea fără rost, altele sînt afectate de reduceri. Infrastructura care asigură interconectarea localităţilor este adesea mai proastă chiar decît haosul care o caracterizează în localităţile aglomerate. În Rusia există doar 148 km de şosea şi 19 km de cale ferată pentru fiecare 1.000 km^2 de suprafaţă. Pentru a face o comparaţie, în Statele Unite există 640 km de şosele şi 51 km de cale ferată pentru 1.000 km^2. Pe de altă parte, există şi diferenţe calitative; de pildă, numai 16% din şoselele Poloniei sînt conforme standardelor occidentale; există, într-adevăr, doar 257 km de aşa-numite „drumuri expres", care în fond nu ar fi suficiente nici pentru o ţară micuţă cum este Macedonia.

Deoarece dezvoltarea infrastructurii este văzută de obicei ca o acţiune legată de stat, s-ar putea să credeţi că guvernele iau măsuri pentru a combate neajunsurile. Dar aţi greşi. Majoritatea guvernelor fiind confruntate cu deficite bugetare, renunţă la cheltuielile ce ar fi impuse de proiectele în infrastructură, deşi sînt conştiente că această atitudine contribuie la creşterea şomajului. Investiţiile de capital s-au prăbuşit în primii ani ai tranziţiei. Deşi acest declin s-a mai redus odată cu echilibrarea bugetelor, încă nu se poate spune că există o creştere reală. Dacă luăm în considerare creşterea cheltuielilor generale, din care putem menţiona ca exemplu doar cele pentru sănătate şi pensii, putem vedea că nu prea mai rămîne loc, în bugetul de stat, şi pentru investiţii în infrastructură.

Această indiferenţă şi efectele pe care le implică au preţul lor. De exemplu, pentru a transporta un container pe calea ferată şi şosea din sudul Poloniei şi pînă la Gdansk costă mai mult decît pentru a-l duce dintr-un port din Ţările Baltice pînă oriunde în Europa. Economiştii din Ministerul Transporturilor din Moldova sînt de părere că starea necorespunzătoare a infrastructurii echivalează cu o taxă suplimentară de 30%, aplicată tuturor afacerilor. Termenele de livrare a produselor sînt atît de nesigure, încît majoritatea producătorilor din regiune consideră noţiunea de „la timp" (subînţeleasă de japonezi şi pe care firmele coreene încearcă să o impună în fabricile lor din Polonia şi Uzbekistan) ca o glumă. Într-adevăr, problemele ridicate de o infrastructură necorespunzătoare nu rezidă doar în incapacitatea de a transporta bunurile la destinaţie în timp util, ci, în principal, de a le produce.

Mai devreme sau mai tîrziu, blocajele micilor afaceri private vor determina efecte economice majore. Semnalele legate de infrastructura neadecvată implică astăzi presiuni puternice în favoarea unor politici industriale intervenţioniste. Anumite firme sînt de părere că guvernele locale trebuie să urmeze exemplul Coreei, al Indoneziei sau al altor ţări din sud-estul asiatic, unde guvernele gestionează partea statului la cote minime, dar care cheltuiesc totuşi miliarde de dolari pentru dezvoltarea infrastructurii, pentru construcţii sau alte servicii publice. În Polonia există trei mari blocuri sindicale (care cuprind majoritatea angajaţilor din domeniul infrastructurii) care sînt de părere că este de competenţa guvernului să proiecteze şi să găsească modalităţile de finanţare a proiectelor de infrastructură considerate ambiţioase. Adepţii privatizării industriale totale se tem că astfel de proiecte uriaşe de infrastructură – de stat, în care există totuşi un control politic în ceea ce priveşte contractele ce vor fi încheiate – vor determina un control general al statului asupra industriei.

Competiţia schimbării

După estimările economiştilor Băncii Mondiale, pentru a finanţa necesităţile infrastructurii ţărilor în tranziţie (fără a pune la socoteală şi telecomunicaţiile) ar trebui investiţi cel puţin 500 de miliarde de dolari în următorii 10 ani. Nevoile de reabilitare a infrastructurii în regiune sînt atît de mari, încît companii din toate colţurile lumii privesc zona cu mult interes, gîndindu-se la mulţimea de contracte ce pot fi realizate în domeniul construcţiilor. Multe dintre concernele mamut din domeniu – printre care pot fi menţionate nume sonore, ca **ABB** sau **Bechtel** – şi-au deschis birouri în mai toate ţările Europei Centrale. În următorul deceniu, conform Comisiei Economice pentru Europa a Naţiunilor Unite, investiţiile în domeniul construcţiei de şosele, căilor ferate şi aeroporturilor în Europa de Est şi CSI se pare că vor fi de patru ori mai mari decît cele prevăzute în întreg ansamblul ţărilor Uniunii Europene.

Investiţiile în infrastructură sînt costisitoare şi vor trebui să fie finanţate, dar această problemă este mai puţin dificilă ca pe vremuri. Sau cel puţin aşa ar trebui să fie. Sigur că pieţele generale de capital pot oferi o soluţie. Guvernele, companiile şi investitorii pot avea acces la ele, dar în termeni comerciali, adică în condiţiile în care investiţiile pe care le finanţează sînt eficiente. Pe scurt, nu există o problemă endemică în ceea ce priveşte ţările în tranziţie, cum ar fi, de pildă, limitarea accesului la capital sau tehnologii pentru reabilitarea infrastructurii.

Transferul de *know-how* în domeniul infrastructurii între ţări se realizează astăzi mai uşor decît oricînd înainte. O bună parte a transformărilor ţărilor bogate în ultimii 20 de ani s-a datorat competiţiei în sectoare ale infrastructurii, cum ar fi comunicaţiile, căile ferate, şoselele sau transporturile aeriene. Şi, adeseori, o caracteristică a schimbărilor dinamice ale infrastructurii în ţările în tranziţie este adoptarea de noi soluţii, ce se dovedeşte a fi mai uşoară decît susţinerea tehnicilor învechite. (Ca exemplu, putem compara compania aeriană poloneză **LOT**, care a fost modernizată şi reorientată pe criterii comerciale eficiente, cu **Belavia**, echivalentul acesteia din Belarus, controlată de stat şi tributară vechilor structuri.)

Sumele necesare finanţării acestui domeniu sînt deja enorme, şi nevoile de capital cresc în continuare. Aşa că guvernele vor fi nevoite să apeleze tot mai mult la capitalul privat. Banca Mondială estimează că, în zilele noastre, în ţările în curs de dezvoltare doar 7% din investiţiile în infrastructură se realizează cu capital privat, iar în ţările în tranziţie procentajul este şi mai mic. Comparativ, se poate vedea că în ţările dezvoltate capitalul privat deţine o pondere de peste 20% în investiţiile din acest domeniu. Problema care se pune este următoarea: sînt pregătite ţările din Europa de Est şi CSI să facă un pas hotărîtor în acest sens?

Deşi unele precepte şi mentalităţi au început să se schimbe, în multe ţări (inclusiv în cele aflate în tranziţie) modul de a privi infrastructura rămîne tributar unor idei învechite. Acum 20–30 de ani era înrădăcinat conceptul economic cum că industriile infrastructurii erau aşa-zise „monopoluri naturale". Spre deosebire de alte domenii în care concurenţa între diverşi producători se desfăşura în mod firesc, în infrastructură problemele se puneau în mod diferit. De pildă, ar fi fost inutil să se construiască două şosele sau două linii de cale ferată pe acelaşi traseu. Deşi întreaga industrie trage foloase de pe urma unor reţele de transport corespunzătoare, este foarte greu totuşi să fie taxaţi cei care profită efectiv de acestea (de exemplu, de şosele bune sau de drumurile din oraş) şi cu atît mai greu este de a-i face să plătească pe cei ce beneficiază în mod indirect. Ca rezultat firesc, investiţiile private vor fi sau prea mici (dacă nu vor putea fi taxaţi beneficiarii) sau prea mari (dacă vor fi autorizate monopolurile private).

Aşa că, în mod tradiţional, guvernele au fost cele care s-au ocupat de această problemă. Modelul clasic după care s-au desfăşurat lucrurile a fost cam în felul următor: în momentul în care investitorii privaţi au început să furnizeze servicii în infrastructură, cum s-a întîmplat, de pildă, în domeniul căilor ferate în secolul 19, preţurile transporturilor au început să fie tot mai reglementate. Companiile au fost nevoite să asigure şi

Lungimea căii ferate funcţionale (kilometri)

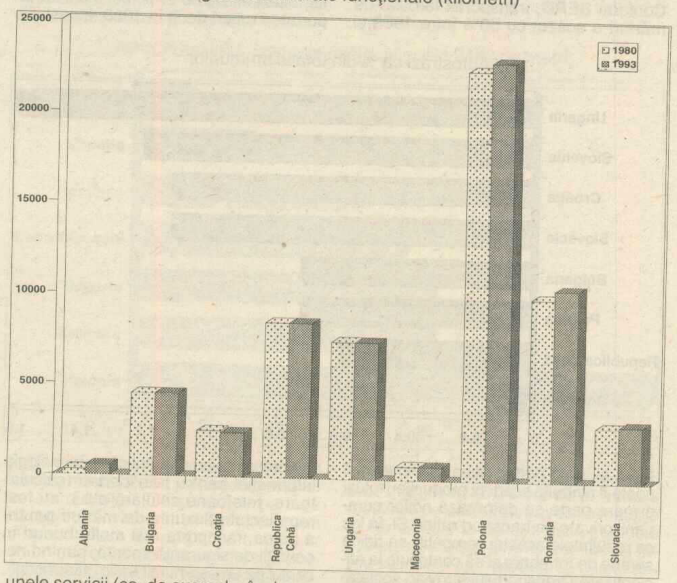

unele servicii (ca, de exemplu, în domeniul căilor ferate rurale) în care nu-şi puteau acoperi costurile. În schimb, aveau dreptul să impună preţuri mai mari pe rute mai circulate. Cu timpul, reglementările au devenit tot mai dure, serviciile au început să se restrîngă, iar poziţiile financiare ale multor companii de infrastructură au început să se erodeze. Pînă la urmă, statul le-a naţionalizat pur şi simplu şi a început să gestioneze el însuşi afacerea. În alte zone, investitorilor privaţi nici măcar nu le-a fost acordată vreo şansă. Pînă nu demult, în numeroase ţări statul a construit chiar el majoritatea şoselelor, iar investitorii privaţi au fost excluşi de la bun început din domeniul transporturilor aviatice.

Implicarea statului în domeniu are şi raţiuni de ordin militar. Importanţa infrastructurii în domeniul militar nici nu mai trebuie explicată: într-adevăr, construcţiile de drumuri au constituit o necesitate militară cu mult înaintea începutul dezvoltării automobilelor sau al creşterii explozive a călătoriilor individuale. Deşi această preocupare există pretutindeni, ţările comuniste au fost mai militarizate decît celelalte, iar interesul de a transporta tancuri a fost mai important decît cel de a transporta oameni sau bunuri. Într-adevăr, este de notorietate faptul că în Uniunea Sovietică exista grija de a ascunde existenţa sau amplasarea multor şosele; existau hărţi secrete sau falsificate în mod intenţionat pentru a induce în eroare inamicii potenţiali. Faptul că aceasta le făcea inutilizabile şi pentru utilizatorii civili din ţară nu părea a fi un impediment.

Atît timp cît industria comunistă se afla în mîinile statului, nimic nu părea neobişnuit în domeniul infrastructurii. Dar odată cu prăbuşirea comunismului, s-a văzut clar că majoritatea industriilor va trebui să fie privatizată, excepţie făcînd „monopolurile" şi firmele „de interes strategic militar". Sub această denumire, majoritatea industriilor de infrastructură este, adeseori, menţinută sub controlul statului, fără prea multe discuţii.

Mers înapoi

Ancorarea în trecut costă. O scurtă privire aruncată în majoritatea aeroporturilor internaţionale sau în gările cele mai importante din ţările în tranziţie impune două aspecte. În primul rînd, este vorba despre dezvoltarea activităţii. Aeroportul Borispol din Kiev seamănă cu un „pub" irlandez; este un amestec de comercianţi privaţi care aduc mărfuri din Turcia şi China, pentru a le revinde acasă; Gara Centrală din Ljubljana este plină de turişti italieni, germani sau austrieci. O a doua senzaţie ce se desprinde este aceea de mizerie şi ineficienţă.

Funcţionari publici sau ai căilor ferate stau impertinenţi în spatele ghişeelor de bilete dotate cu calculatoare. Atitudinea acestor funcţionari nu mai miră pe nimeni care află că instruirea personalului căilor ferate din Bulgaria este asigurată de un departament al armatei. Într-adevăr, titlul oficial al angajaţilor căilor ferate din Bulgaria este acela de „Trupe ale Căilor Ferate din Ministerul Transporturilor".

Militarizarea infrastructurii este şi în alte ţări o plagă. În Rusia, controlul aviaţiei rămîne în continuare în mîinile armatei, care obligă ca planurile de zbor să fie şi acum completate şi aprobate cu trei zile înaintea decolării. Deşi unele companii de zboruri charter sînt adeseori capabile să eludeze aceste prescripţii cu sprijinul unor autorităţi aeroportuare ce acceptă şi zboruri care nu au fost aprobate în mod formal, controlul militar este deosebit de sever în ceea ce priveşte proiectele de investiţii, iar companiile aviatice se zbat în permanenţă pentru a obţine autorizaţiile necesare planurilor lor de extindere. (Aceste lucruri s-ar putea ameliora în viitor, deoarece, în momentul de faţă, FAA – Administraţia Federală Aviatică din SUA – lucrează împreună cu Comitetul Aviatic Interstatal din Rusia pentru a dezvolta o administraţie a aviaţiei civile distinctă.)

Importanţa militară sau tehnologică a unei industrii este adeseori incorect definită. Într-un mod simplificat, un avion, un drum sau un tren pot fi considerate de interes militar, deoarece pot folosi la transportul trupelor sau materialului specific în caz de urgenţă. Dar există, de asemenea, şi alte niveluri. Un avion, un tren sau chiar şi un autobuz implică un complex de tehnologii interdependente, începînd cu echipele de proiectare, programele de calculator sau altele. Puţine guverne sînt dispuse să riste să fie privite rău, abandonînd astfel de „industrii strategice". Toate aceste preocupări sînt corelate cu grijile financiare şi cu dorinţa de a proteja veniturile statului. Guvernul Ungariei, de pildă, nu prea se grăbeşte cu privatizarea liniilor de autobuze urbane şi interurbane, deoarece se teme că, prin noile contracte pentru transporturile cu autobuze, firma **Ikarus** îşi va pierde monopolul – companie către care se îndreaptă multe speranţe ale guvernului atunci cînd va fi privatizată. Un astfel de amestec de economie şi politică poate face mult rău.

Se poate vorbi mult despre subvenţionarea companiilor ineficiente în domeniul infrastructurii. În ţări ca Belarus, România, Albania şi Ucraina, unde se acordă în mod uzual subvenţii directe, sînt foarte „la modă" credite importante pentru firmele de infrastructură. În România, de pildă, începînd din 1991, peste 12 legi au acordat astfel de credite speciale prin băncile controlate de stat unor firme în sectorul căilor ferate, al drumurilor şi transporturilor. Împrumuturile au crescut foarte mult, ceea ce a determinat emisiuni monetare suplimentare, fapt care a alimentat inflaţia. Infrastructura românească a beneficiat astfel de rate medii ale dobînzilor real-negative cu aproximativ 5%, în timp ce sectoare dinamice ale economiei duceau o lipsă acută de capital. Banca centrală a încercat să mai tempereze această goană după credite, dar măsurile pe care a încercat să le ia au fost – după părerea unui economist de marcă al băncii – „sabotate de către guvern".

Chiar şi atunci cînd este permisă iniţiativa privată, reglementările sînt sufocante şi, aşa cum se întîmplă întotdeauna în industriile reglementate, firmele de infrastructură sînt în permanenţă supuse presiunilor politice. Astfel, o linie aeriană privată din Macedonia, numită **Palair Makedonian**, fără legături cu partidul de guvernămînt, a fost obligată să-şi suspende activitatea fiindcă nu şi-a achitat datoriile faţă de unele aeroporturi macedonene pentru serviciile de la sol. În acelaşi timp, rivalei sale, **Makedonski Aviotransport** (**MAT**), i-au fost iertate datoriile, datorită, după cum se zvoneşte, relaţiilor de amiciţie între directorii săi şi lideri ai Uniunii Social-Democrate, partidul de guvernămînt. În Albania, pentru a da un alt exemplu, un contract cîştigat de **Siemens** pentru reabilitarea aeroportului din Tirana a fost întîrziat cu mai bine de doi ani, din cauza disputelor dintre diversele facţiuni politice în legătură cu împărţirea reciprocă a avantajelor ce decurgeau din acesta. În Cehia, firma de construcţii **PSV** a cîştigat de două ori un contract important pentru furnizarea de traverse de cale ferată din beton Societăţii de Căi Ferate. Ceilalţi participanţi la licitaţie au protestat, spunînd că numai **PSV** cunoştea toate condiţiile cerute şi că licitaţia a fost trucată în favoarea acestei firme. Protestele au rămas fără nici un folos şi cu atît mai rău pentru Căile Ferate Cehe, care au primit un material de calitate inferioară şi care probabil va rezista doar una sau două ierni. (Cu tupeu, PSV afirmă că lucrurile se vor pune în ordine odată ce firma se va privatiza!)

Un anumit amestec între sectoarele public şi privat din infrastructură este probabil inevitabil; ar fi lipsit de realism să ne aşteptăm ca statul să iasă complet din joc. Dar acest fapt creează alte neajunsuri specifice, deoarece oamenii de afaceri locali sînt nevoiţi să-şi desfăşoare activitatea împreună sau în competiţie cu întreprinderi de infrastructură anacronice ale sectorului public. D-l András Pakay, un fost administrator al firmei

Malev, care lucrează în momentul de faţă într-o bancă occidentală de investiţii în Budapesta şi care se ocupă cu oportunităţile de afaceri din Est, spune că aviaţia rusească (ca, de altfel, şi alte domenii ale infrastructurii), nu-şi va putea valorifica potenţialul său atît timp cît statul *„menţine un control strict. Această implicare «în forţă» a statului determină o birocratizare excesivă a relaţiilor. Prefer să plătesc impozite mai mari decît să am de-a face în permanenţă cu o asemenea structură“.*

În Slovenia, sectorul privat de transport este deosebit de năpăstuit. Ljubljana nu are o reţea de tramvaie sau de metrou, iar autobuzele sînt singurele mijloace de transport în masă. Compania de transport locală, numită **LPP**, a înregistrat pierderi în ultimii şase ani, în special din cauza faptului că guvernul a stabilit traseele ce trebuie acoperite şi preţurile biletelor. Consiliul Local a acoperit parţial aceste pierderi prin subvenţii, dar administratorii companiei ar fi mai mulţumiţi să se descurce şi fără aceste ajutoare, dacă ar fi în acelaşi timp mai puţin supuşi reglementărilor guvernamentale.

Astfel, problemele de infrastructură nu sînt determinate exclusiv de modul de proprietate, ci şi de efectele subvenţiilor şi reglementărilor de stat, care sugrumă concurenţa. Una dintre regulile de bază în ţările în tranziţie este aceea că o activitate eficientă şi motivată economic presupune ca toate subactivităţile ce o determină să fie bazate pe o susţinere egală: aceasta este, în măsura posibilităţilor, dictată de piaţă. Ceea ce înseamnă că guvernele nu mai pot susţine domeniul infrastructurii în mod prioritar pe considerente politice sau sociale, în detrimentul celor economice. Aici este dilema: care mai este sensul unui control al statului dacă firmele de stat vor fi gestionate tot după aceleaşi criterii ca şi cele private?

Există totuşi speranţa că lucrurile se vor schimba. Parţial, există premise chiar datorită constrîngerilor impuse de bugetul statului, care este nevoit să restrîngă subvenţiile, iar consumatorii încep, pe zi ce trece, să plătească pentru serviciile de care beneficiază preţuri apropiate de costurile reale. Polonia, Slovenia, Estonia şi Letonia au început deja să restrîngă companiile de infrastructură în diverse proporţii. În Bulgaria, FMI a făcut presiuni pentru reducerea creditelor acordate Căilor Ferate Naţionale, ca preţurile să fie corelate cu indicele inflaţiei, iar liniile secundare să fie eliminate, pentru eficientizarea activităţii. (Directorul Companiei de Căi Ferate, d-l Angel Dimitrov, a considerat că prin aceste măsuri *„guvernul s-a distanţat de* ***politica socială***“. Noul guvern al României, instalat în urma recentelor alegeri de către preşedintele Emil Constantinescu, are în vedere, de asemenea, eliminarea administrării guvernamentale directe a infrastructurii şi va începe prin reducerea împrumuturilor subvenţionate (nici vorbă, deocamdată, de eliminarea acestora).

Începuturile acestea sînt promiţătoare. Din ce în ce mai mult, guvernele sînt preocupate să accentueze faptul că industriile infrastructurii, asemeni celorlalte firme, trebuie să înveţe să stea pe propriile lor picioare din punct de vedere economic. De exemplu, acum cinci ani toate liniile aeriene din ţările în tranziţie se aflau în condiţii de funcţionare critice, deoarece guvernele le impuneau anumite condiţii de performanţă şi de preţuri. Puţini din regiune şi-au pus întrebări în legătură cu implicarea statului în transporturile aeriene, asupra subvenţiilor pe care acesta le-a acordat uneori, a reglementărilor pe care le-a impus ori a respingerii proprietăţii străine sau chiar a micilor investitori. În ultimii ani, odată cu creşterea preţurilor energiei şi cu austeritatea bugetelor de stat, lucrurile încep să se schimbe.

Guvernele au învăţat în urma unei experienţe amare. Supraaglomerarea, concurenţa străină (atît pe drumurile regionale, cît şi pe cele internaţionale), împreună cu incapacitatea de a investi în tehnologie modernă şi în tehnici de management performante conduc la diminuarea traficului de pasageri şi de mărfuri. *„Politicienii au înţeles că, cu cît încearcă mai mult să cîştige timp, cu atît este mai rău“*, spune vicepreşedintele liniilor aeriene poloneze **LOT**, Bazyli Samojlik. *„Lumea nu poate fi oprită în loc“.*

Calea privatizării

Chiar dacă actualul mediu referitor la capitalul privat va continua, este de aşteptat ca investiţiile private în infrastructură să se tripleze pînă la sfîrşitul secolului. Fapt de neimaginat pînă acum vreo 5–6 ani, firmele private din domeniul infrastructurii – începînd cu companiile de autobuze private din Odessa, care transportă 36% din totalul pasagerilor, şi pînă la mulţimea de mici transportatori cu camioane din Polonia – se dezvoltă exploziv în toate ţările în tranziţie.

Dar pentru a cîştiga este necesară o distanţare de vechiul mod de gîndire în economie şi introducerea unui nou mod de a privi lucrurile în ceea ce priveşte investiţiile în infrastructura din regiune (care trebuie alimentate prin finanţări externe, dat fiind lipsa de capital local). Chiar dacă nu este posibil ca mai multe căi ferate să concureze pentru un acelaşi traseu, formele alternative de transport sînt de obicei suficiente pentru a asigura o competiţie justă. Transportul cu autocamioane a preluat o bună parte din încărcarea căilor ferate în Occident, iar acelaşi lucru este pe cale să se petreacă şi în ţările din Europa de Est. Conform BERD, transportul feroviar de mărfuri a scăzut cu 50% între 1989 şi 1994 şi, deşi parţial această diminuare poate fi atribuită scăderii producţiei, totuşi o mare parte se datorează noilor companii private de transport rutier. Şi, în loc ca rezultatele acestei competiţii să ridice semne de întrebare şi să contribuie la eficientizarea transportului feroviar, societăţile de căi ferate se consideră îndreptăţite să ceară creşterea subvenţiilor.

De fapt, adeseori, chiar guvernul aderă la teoriile greşite care creează şi susţin monopolurile în infrastructură, chiar dacă noţiunile legate de „monopolurile naturale“ sînt pe cale de a se prăbuşi în faţa dovezilor evidente oferite de experimentele de descentralizare şi privatizare din întreaga lume. O comparaţie între Europa Occidentală şi Statele Unite poate fi un exemplu elocvent. De ani de zile, în Europa (cu excepţia Marii Britanii) au fost protejate linii aeriene şi căi ferate care lucrează în pierdere, doar pentru a se asigura că nu vor începe să concureze. Astfel, preţurile biletelor de avion au fost menţinute deosebit de ridicate atît timp cît cele ale transportului feroviar au fost ţinute scăzute în mod artificial, fapt ce a condus la stimularea cererii pentru un mijloc de transport care este în realitate foarte costisitor.

În acest timp, în Statele Unite transportul aerian a scăpat total de constrîngeri şi a început o competiţie foarte dură. Noile linii aeriene au cîştigat un sector al pieţei în detrimentul unor giganţi recunoscuţi, cum ar fi **Pan Am**, **TWA** sau **Eastern**. Într-adevăr, **Pan Am** (pionierul aviaţiei civile pe plan mondial) şi un număr de alte mari linii aeriene au fost lăsate de către guvern să se descurce singure şi puteau ajunge liniştite la faliment, fără ca serviciile aviatice americane să aibă prea mult de suferit. (O astfel de atitudine guvernamentală ar fi de neimaginat în cazul altor linii aeriene europene, subvenţionate în general de stat, cum ar fi **Air France**.) Rezultatul a fost că liniile private americane au scăzut preţurile şi au făcut ca transportul aerian în SUA să fie aproape la îndemîna oricui. Nu este astfel de mirare că europenii luptă din răsputeri pentru a nu permite zboruri ale companiilor americane între oraşele Europei, chiar dacă aceasta generează represalii din partea SUA, care limitează accesul european în unele domenii lucrative de pe piaţa americană.

Transporturile rutiere sînt un alt exemplu. Deşi nu au fost niciodată un „monopol natural“, acestea au fost considerate ca atare de către guverne, care au reglementat preţurile şi au limitat concurenţa. Astfel au fost mulţumite şi sindicatele (fiindcă s-au redus presiunile salariale), şi căile ferate, beneficiare ale favorurilor guvernamentale prin tradiţie, care au putut să-şi păstreze nealterat sectorul lor de piaţă, preţul transporturilor rutiere fiind menţinut în mod artificial ridicat. Liberalizarea din SUA a demonstrat din nou preţul ridicat al acestor practici guvernamentale. Preţurile în industria transporturilor rutiere nu au mai fost impuse încă din 1980. Pînă în 1990, tarifele au scăzut cu o treime, iar cheltuielile cu salariile cu jumătate. Productivitatea muncii a crescut cu 9% anual, iar astăzi există cu 17% mai mulţi transportatori rutieri decît în 1980. Investiţiile în domeniu s-au orientat către tehnologia informaţiei pentru transporturi (calculatoare, telefoane celulare etc.), au fost reproiectate fluxurile de mărfuri pentru a putea transporta mai multe bunuri în condiţii de siguranţă sporită, punînd accentul pe un aşa-numit trafic „intermodal“, care înseamnă că transportul este asigurat pe anumite porţiuni ale călătoriei sale prin alte mijloace de transport. În urma unei restructurări dure, volumul de mărfuri şi veniturile au început să crească.

Autostrăzi ca % din totalul drumurilor

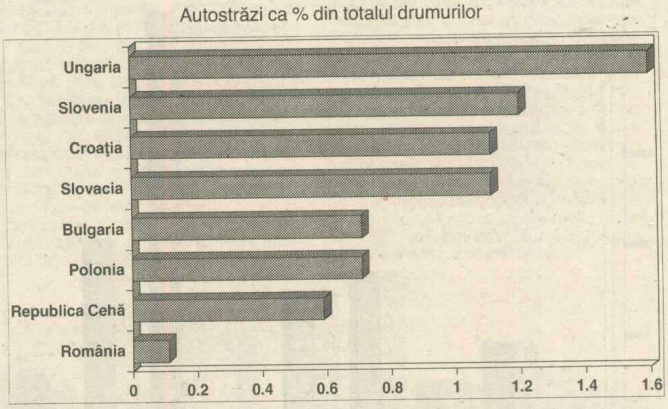

Lecţiile pe care trebuie să le înveţe ţările în tranziţie sînt limpezi: strategiile de infrastructură deschise către piaţă (care să ofere condiţii stimulative pentru proprietatea privată, un mediu sigur pentru dezvoltarea contractelor, un regim al preţurilor liberal, impozite scăzute, un sistem de relaţii cu investitorii străini corect) dau cele mai bune rezultate. Economiştii au păreri împărţite în legătură cu ponderea unuia sau a altuia dintre aceşti factori, dar există o idee comună omniprezentă: o premisă a dezvoltării economice este aceea de a se asigura firmelor de infrastructură libertatea de a se adapta condiţiilor pieţei în aceeaşi măsură ca şi orice alte societăţi comerciale private.

Cînd unei firme private i se asigură chiar şi parţial libertatea de a funcţiona în domeniu, banii încep să curgă spre dezvoltarea infrastructurii. Numai în 1995, 1,85 miliarde USD au fost împrumutate de către bănci internaţionale unui număr de 19 companii regionale private de infrastructură din ţările în tranziţie. Aşa cum vom vedea, proprietatea privată îşi găseşte locul în mai multe feluri. În anumite cazuri, întreprinderile de infrastructură au fost parţial sau total privatizate. În alte cazuri, noile proiecte operează pe principii diferite: contractorii dezvoltă anumite proiecte, iar apoi obţin bani păstrînd o parte din veniturile pe care aceste proiecte le generează ulterior. Guvernele sînt nevoite să ia în consideraţie privatizarea, deoarece astfel pot veni în întîmpinarea cererii pentru noi şosele, linii aeriene sau servicii portuare fără a greva bugetul public. Şi, în plus (aşa cum s-a observat şi în Ungaria), această formă de privatizare permite un aflux important de capital către bugetul de stat.

Timpul nu este de vînzare

Nevoia de îmbunătăţire a infrastructurii se potriveşte ca o mănuşă nevoii de capital din regiune. Doar cehii, de altfel un adevărat portstindard al privatizării, îşi pot permite să finanţeze majoritatea proiectelor de infrastructură din bugetul de stat: din cele 420 miliarde de coroane necesare pentru dezvoltarea transporturilor în viitorii 10 ani, guvernul intenţionează să asigure 359 miliarde de coroane de la buget. (Ca o manifestare ciudată a acestei politici, în urmă cu doi ani, un tînăr ministru din guvernul Klaus a ameninţat public cu sinuciderea în cazul în care se permite derularea unui proiect de investiţii străine în infrastructură.) Alte ţări însă, cele cu bugetul „pe roşu“, nu-şi pot permite acest lux şi sînt obligate să caute sprijin pe pieţele de capital. De aceea, ţările care doresc să reuşească trebuie nu numai să deschidă industriile de infrastructură către concurenţă, dar şi să mărească transparenţa, pentru a putea obţine finanţarea proiectelor de construcţii de care au o nevoie vitală.

Aceasta deoarece creditorii au nevoie de informaţii. În ţările aflate în tranziţie, managerii din infrastructură au o prea mică experienţă în a-şi pune registrele la dispoziţia ochilor străini. În plus, sistemul lor contabil este departe de cel comercial, folosind metode diferite de evaluare a activelor şi a costurilor serviciilor. În aceste condiţii este ca şi cum le-ai cere investitorilor să se arunce în necunoscut.

În 1992, **Air France** a cumpărat un pachet de acţiuni ale **CSA**, cea mai importantă linie aeriană din Cehia, crezînd că este o afacere bună. De fapt, francezii au implicat în afacere şi BERD (al cărei preşedinte, Jacques Attali, se întîmpla să fie frate cu preşedintele companiei **Air France**). Numai o linie aeriană de stat ar intra într-o afacere în valoare de 60 milioane de dolari fără a avea informaţii complete. Dar cînd, în cele din urmă, activele **CSA** au fost verificate de firma internaţională de contabilitate **Ernst and Young**, s-a dovedit că, în registrele existente, activele respective fuseseră supraevaluate cu 25 milioane de dolari. Parteneriatul s-a desfăcut în 1994, în mijlocul unor dispute înverşunate. (Pierderea acestui partener vestic poate că n-a fost în cele din urmă tocmai un lucru rău. **CSA** a pierdut 40 milioane de dolari în ultimul an al parteneriatului cu **Air France** şi în 1996 a declarat profit, iar **Air France** continuă să rămînă sub linia de plutire.)

Totuşi, majoritatea investitorilor sînt mai pretenţioşi, iar faptul că firmele de infrastructură din ţările aflate în tranziţie au nevoie acum de finanţare externă sau de capital privat impune o mai mare disciplină comercială. Atunci cînd România a vrut să-şi privatizeze parţial compania aeriană de stat **TAROM**, mai multe bănci de investiţii occidentale au refuzat să liciteze, deoarece registrele companiei se aflau într-un haos total. Situaţiile financiare neclare i-au îngrijorat întotdeauna pe investitori. Ca răspuns la asemenea presiuni, **LOT**, **CSA**, **Malev** din Ungaria şi chiar **Aeroflot** au adoptat recent sistemul contabil standard pentru liniile aeriene, recomandat de IATA membrilor săi.

Pentru finanţarea infrastructurii, managerii şi guvernele pot apela la instituţii financiare internaţionale, bănci comerciale internaţionale, pieţe de titluri şi pieţe de obligaţiuni. În mod tradiţional,

instituţiile internaţionale, cum ar fi Banca Mondială şi BERD, sînt primele la care se apelează, deoarece au o lungă experienţă globală în acordarea de împrumuturi substanţiale pentru proiectele de infrastructură şi sînt capabile să acorde aceste împrumuturi acolo unde băncilor comerciale le este teamă în general să se implice. Aceasta este totuşi o soluţie de umplutură. Pieţele private de capital umbresc instituţiile internaţionale prin resursele pe care le au la dispoziţie. Dar multe bănci comerciale rămîn bîntuite de amintirea crizei debitelor din anii 1980, care a fost legată de dezvoltarea infrastructurii din lumea a treia (prin împrumuturi guvernamentale importante, Polonia şi Ungaria au jucat un rol în crearea acestei anxietăţi financiare). Un administrator al unei bănci de investiţii din Praga comenta că *„este extraordinar cît de puţine bănci occidentale se dovedesc a fi creditori serioşi"* pentru proiectele de infrastructură din regiune.

Deşi băncile comerciale sînt mai precaute, pieţele de titluri par a fi mai curajoase. Între 1990 şi 1995, economiştii ce se ocupă cu bazele de date despre infrastructura privată pentru Banca Mondială afirmă că ţările în tranziţie au folosit 2,8 miliarde USD în privatizarea infrastructurii (sumă care nu include şi investiţiile în telecomunicaţii). Este de aşteptat ca această privatizare să ia o amploare tot mai mare. În ultimii ani, investitorii obţin din ce în ce mai multe acţiuni în porturile din Estonia şi Lituania; Rusia începe să vîndă acţiuni din toate domeniile, începînd cu căile ferate şi terminînd cu şantierele navale.

O altă opţiune este finanţarea prin obligaţiuni. În mai multe privinţe, aceasta poate părea o soluţie bună. Pieţele de obligaţiuni dispun de capitaluri importante şi au avantajul scadenţelor după 15 sau 20 de ani, spre deosebire de bănci, care nu sînt prea dispuse să împrumute pe perioade atît de îndelungate. Republica Cehă se gîndeşte să facă apel la Euromarket pentru a obţine în următorii doi ani 550 milioane USD, care să ajute finanţarea infrastructurii. Astfel de obligaţiuni, chiar dacă sînt emise de ţări în tranziţie prudente din punct de vedere fiscal – cum ar fi Cehia –, sînt mult mai uşor de vîndut dacă dispun şi de garanţii guvernamentale. Împrumuturile pentru proiecte care nu sînt subscrise de stat sînt foarte periculoase, chiar şi pentru obligaţiuni. Guvernele trebuie să garanteze plăţile în cazul în care infrastructura privatizată – sau devenită comercială – reuşeşte să pătrundă pe piaţa de obligaţiuni. Inconvenientul este că astfel de garanţii de stat pot descuraja dezvoltarea anumitor afaceri private şi, în orice caz, sînt de obicei pe termen scurt, deoarece guvernul are în vedere şi datoriile sale curente.

Garanţiile de stat sînt de obicei necesare atunci cînd se pune problema atragerii unei alte surse de fonduri: investitorii instituţionali (cum ar fi, de pildă, fondurile de pensii). Fondurile specializate în dezvoltarea privată a infrastructurii sînt atractive, deoarece permit afaceri flexibile, adeseori amestecînd diverse forme de garantare şi scontare ce pot acoperi toate etapele unor proiecte riscante – de exemplu, lucrări în construcţii, unde apar destul de frecvent anumite probleme neaşteptate. BERD afirmă că există cel puţin 16 mari fonduri specializate în asemenea activităţi, însă doar două dintre ele (care au împreună o forţă financiară de abia 150 milioane USD) sînt active în regiune, şi aceasta doar datorită faptului că sînt susţinute de segmentul comercial al BERD sau al Băncii Mondiale numit „Corporaţia Financiară Internaţională". O speranţă a acestui tip de finanţare ar putea fi dezvoltarea de către fiecare ţară în parte a propriilor săi investitori instituţionali, cum ar fi fondurile naţionale de pensii sau asigurările de viaţă.

Obligaţiunile pot fi vîndute şi fără garanţii guvernamentale. Proiectul de privatizare a portului estonian Tallinn este susţinut de firme maritime din Finlanda, Suedia şi Danemarca, care finanţează îmbunătăţirile portului fără garanţii guvernamentale, dar care doresc în schimb să devină proprietare pe o bucăţică din port. În Slovenia, un consorţiu de bănci din Italia şi Austria a venit cu o schemă de împrumuturi pentru căile ferate de transport internaţional din ţară asemănătoare cu sistemele de *leasing* folosite în aviaţie. Ingeniozitatea, dar şi raritatea acestor proiecte spun multe. Problema este că, în fostele ţări comuniste, ceea ce numim „risc politic" afectează şi va afecta încă mulţi ani de acum înainte finanţarea unor proiecte de infrastructură pe termen lung, considerate ca investiţii nesigure, în cazul în care acestea nu sînt garantate sau subscrise de stat într-un fel sau altul.

Afaceri riscante

Cea mai evidentă cauză a problemelor în domeniul proiectelor de infrastructură este de ordin politic. Mulţi dintre cei care caută surse de finanţare se tot laudă cu relaţiile lor politice. Atunci cînd firme de construcţii lituaniene au întors spatele investitorilor germani interesaţi în susţinerea reconstruirii autostrăzii ce unea cele trei state baltice, lituanienii au făcut mult caz – pe baza relaţiilor pe care le aveau în sînul guvernului aflat atunci la putere. Odată ce guvernul respectiv a pierdut alegerile, avantajele au dispărut instantaneu. Aceeaşi problemă se regăseşte şi în România, unde, de multe ori, administratorii din infrastructura de stat au fost apropiaţi şi susţinători ai fostului preşedinte, Ion Iliescu.

Chiar dacă riscul unui haos politic este destul de puţin probabil, riscuri politice pot încă exista. Investitorii în compania de transport, de exemplu, doresc venituri rezonabile de pe urma investiţiilor lor. În multe ţări, totuşi, tarifele pe care transportatorii au dreptul să le perceapă sînt controlate în mod substanţial, iar statul se foloseşte adeseori de proceduri specifice, cum ar fi licenţele sau dreptul său de proprietate asupra echipamentelor pe care le închiriază concurenţilor. Ucraina ne oferă multe exemple dure în acest sens. Anul trecut, Consiliul de Miniştri din Kiev a încercat să oblige companiile de transport private să plătească taxe de licenţă stabilite la un nivel mai ridicat decît veniturile lor brute.

În special noile companii au fost lovite foarte serios. Linia aeriană **Kiev Airlines** a apărut în haosul primelor zile ale noii independenţe a statului, cînd vechiul sistem de linii aeriene interne şi externe aparţinînd fostei Uniuni Sovietice şi dirijat de la Moscova s-a destrămat. **Kiev Airlines**, un operator privat, a început să închirieze avioane ale statului nefolosite. A stabilit un orar regulat (incluzînd zboruri în 11 ţări care nu aveau înainte legături aeriene directe cu Ucraina), şi-a respectat preţurile promise şi a reuşit să atragă clienţi care au preferat acest operator faţă de linia de stat, **Air Ukraine**.

Noua companie aeriană a elaborat un sistem eficient de distribuire a biletelor de călătorie, incluzînd livrarea gratuită a acestora la domiciliu – servicii de calitate care nu se mai văzuseră în Ucraina. **Kiev Airlines** a mers pînă la investirea a 1,5 milioane de dolari în reabilitarea aeroporturilor din întreaga ţară. În 1993, această companie aeriană a atras 16% din totalul zborurilor de pasageri transportaţi de companiile aeriene din Ucraina. Dar se pare că aici nu există interes în a încuraja o afacere. Funcţionarii au intervenit pentru obstrucţionarea acestui succes. În 1995, compania s-a trezit pusă la zid, cu capitalul social blocat şi cu directorii arestaţi.

Această poveste ar fi şi mai şocantă dacă nu ar fi atît de des întîlnită, iar guvernele învaţă greu astfel de lecţii. Pe scurt, lucrurile stau astfel: investitorii vor aduce capital financiar numai dacă pot fi siguri că în schimb guvernul îşi va folosi capitalul politic nu pentru a acoperi afaceri dubioase, ci pentru a stabili reglementări procedurale transparente, întărite prin legi, eliminînd controlul asupra preţurilor şi punînd capăt subvenţiilor şi favoritismelor acordate companiilor de infrastructură aflate în proprietatea statului.

Există şi alte consecinţe financiare care decurg dintr-o politică şovăitoare. Împrumuturile pentru proiectele de infrastructură se fac în USD sau DM, dar banii obţinuţi de pe urma unei linii aeriene sau a unui port vor fi obţinuţi în ruble, coroane sau lei. Dacă are loc o devalorizare bruscă a leului faţă de USD sau DM, cum se va stabili un echilibru între împrumuturile făcute şi sumele rambursate, luînd în considerare acest risc al fluctuaţiei cursului de schimb? O astfel de întrebare se pune adesea în ţările aflate în tranziţie, unde numai cîteva monede sînt şi stabile, şi convertibile; se pune problema dacă poate fi asigurat sau nu accesul la schimbul valutar.

Aeroporturi internaţionale (piste de peste 2440 de metri)

Privind în perspectivă, unii investitori sînt îngrijoraţi şi de impactul asupra mediului pe care îl pot avea investiţiile în infrastructură. Ce-ar fi dacă partidele ecologiste cîştigă teren în regiune şi încep să insiste ca investitorii să cureţe deşeurile toxice rămase din timpul comunismului în domenii de infrastructură cum ar fi porturile şi depourile feroviare? Proporţiile deteriorării mediului în regiune sugerează că investitorii îşi asumă un mare risc, ca, într-o bună zi, să se trezească implicaţi într-o costisitoare acţiune de curăţare a mediului.

Astfel de riscuri conduc la ideea că investiţiile în infrastructură sînt complicate. Negocierile între guverne, firmele care contractează lucrările şi bancheri – pentru proiecte mari, cum ar fi modernizarea unui aeroport – pot dura ani întregi, ca în exemplul Ucrainei. În acest război prelungit între investitori şi cei care au nevoie de investiţii, cei dintîi deţin atuurile: cu cît guvernele tărăgănează mai mult reforma şi reconstrucţia, cu atît mai urgente şi acute devin problemele lor legate de infrastructură. Iar finanţatorii internaţionali au o cerere constantă de capital pentru proiecte în întreaga lume. Această competiţie pentru capital va ajuta mult ţările în tranziţie în determinarea viitorului lor.

Datorită competiţiei acerbe care există în lume pentru obţinerea de capital, cei care doresc să reuşească trebuie să prezinte investitorilor condiţii cît mai atractive. La rîndul lor, investitorii, privind la ţările din regiune, sînt interesaţi să ştie cît de uşor pot introduce şi scoate banii dintr-o ţară sau cît de uşor îşi pot vinde acţiunile. În acest sens, vor trebui să ia în considerare elemente ca accesul pe piaţă, concurenţa pe care investiţiile lor o vor avea din partea companiilor subvenţionate de stat, ansamblul legilor şi reglementărilor existente, transparenţa procedurilor de afaceri, precum şi credibilitatea şi sănătatea financiară a partenerilor locali. Potenţialii investitori vor trebui să cîntărească între alura pieţelor uriaşe, cum ar fi Rusia şi Ucraina, cu imensa lor nevoie de infrastructură (şi un profit potenţial mare), pe de o parte, şi relativa siguranţă a afacerilor pe pieţe mai dezvoltate, ca cele din Slovenia, Polonia, Cehia, Estonia sau chiar Slovacia, în ciuda inconsecventului Vladimir Meciar.

Zbor la mică altitudine

Asociaţia Internaţională a Traficului Aerian (IATA), fondată la Geneva, estimează că, în total, liniile aeriene din regiune au nevoie de cel puţin 15 miliarde USD, înainte de sfîrşitul secolului, pentru înlocuirea avioanelor care devin tehnic sau legal depăşite. Dar războiul pentru pasageri (odată cu creşterea competiţiei) şi capacitatea excesivă au făcut ca profiturile necesare pentru susţinerea unei asemenea investiţii să fie imposibil de estimat. Linia aeriană de stat **Latavia** a dat faliment anul trecut. Şi la fel s-ar fi întîmplat şi cu altele, dacă guvernele, fără să se teamă de eventualele consecinţe politice, nu ar fi subvenţionat aceste costisitoare linii pentru a le menţine pe linia de plutire. În loc să ia taurul de coarne şi să caute singuri soluţii la problemele lor, majoritatea managerilor de linii aeriene, şi la fel furnizorii lor din industria de aviaţie, îşi pun toate speranţele în redresarea economică a ţării, care ar trebui să reprezinte şi salvarea lor.

Infrastructura în regiune este o afacere mare şi înfloritoare. De exemplu, cele 87 de regiuni, republici, zone autonome şi teritorii din Rusia fac o cerere zgomotoasă de servicii aeriene, pe care tradiţionalul **Aeroflot** şi alte linii aeriene de stat nu le pot oferi. Guvernul din Tatarstan îşi cumpără propria flotă de aeronave mici. Operaţiuni „bush pilot" înfloresc în provinciile din „estul sălbatic". Cererea în domeniul aviaţiei este atît de mare, încît, deşi industria aparării din Rusia trece prin timpuri grele, cel puţin 200 dintre companiile din domeniu supravieţuiesc datorită acestei cereri existente pentru avioane mici şi uşoare, cerere estimată la 10.000 de aparate pe an.

Dar deşi creşterea economică stimulează cererea pentru anumite tipuri de servicii aeriene, oferta mare din ultimii cinci ani tinde să depăşească cererea. În 1995, liniile aeriene din regiune au transportat cu 3% mai puţini pasageri decît în 1990, primul an al tranziţiei, şi potrivit estimărilor IATA, nici anul acesta nu s-a înregistrat o schimbare sesizabilă. Mai mult, în aceeaşi perioadă, liniile aeriene măriseră locurile disponibile cu 5%, înainte de pătrunderea pe piaţă a concurenţei occidentale cum ar fi **Lufthansa**, **Delta** şi **Austrian Airlines**. Ca o ironie, şi parte a motivului pentru care oferta a devenit excedentară, este faptul că liniile aeriene de stat nu s-au adaptat noilor condiţii şi au avut tendinţa de a-şi concentra zborurile – şi, astfel, şi pierderile – pe aceleaşi rute. Toate liniile aeriene din Europa de Est au zboruri de pasageri spre Moscova şi Sankt Petersburg, unde aterizarea şi celelalte costuri sînt ridicate. Estimările IATA arată că locurile neocupate la aceste zboruri într-o zi echivalează cu capacitatea maximă a unui avion.

În lumea liniilor aeriene din ţările în tranziţie, fiecare pasager atras este important în competiţie. Acest lucru înseamnă practicarea unor preţuri mai mici, lucru pe care nu şi-l pot permite giganţi ca **Aeroflot**, cu echipamentele lor învechite şi cu state de plată inflaţioniste, ci noile companii create, ca **Air Estonia** şi **Adria** (Slovenia), care folosesc avioane achiziţionate pe aproape nimic, la mîna a doua. Totuşi, reducerea capacităţii – IATA estimează că o treime din zborurile din regiune aduc permanent pierderi – este mai uşor de zis decît de făcut. Un

avion care se află la sol nu-şi acoperă nici costurile cu întreţinerea. Dar punîndu-l în cursă, se adaugă locuri suplimentare la cele existente deja pe o piaţă saturată şi, deci, singura modalitate ca să vinzi aceste locuri este să reduci preţurile după cerinţele pieţei, nu după interesele de profit ale liniei aeriene. În această situaţie nu cîştigă nimeni, cu excepţia – şi asta pe termen scurt – a consumatorilor.

Directorii de la **Aeroflot** (pe care o persoană din conducerea tot mai competitivei linii aeriene **LOT** din Polonia o cataloga ca „agenţie de angajări") consideră că reducerea preţurilor şi a curselor echivalează cu autodistrugerea. În acest sens, la întîlnirea de anul trecut pe care a avut-o cu bancheri din Olanda, conducerea acestei linii aeriene aducea următoarele argumente: dacă o companie eficientă reduce preţurile pentru a prelua din piaţa uneia mai puţin competitive sau pentru a face faţă unor noi competitori, compania mai puţin eficientă va trebui să reducă şi ea preţurile pentru a rămîne în afaceri; iar dacă scăderea preţurilor nu determină o creştere a cererii, atunci ambele companii vor cîştiga mai puţin, iar compania iniţial mai eficientă va urma aceeaşi curbă descendentă ca şi cealaltă, ducînd la prăbuşire.

Analiza aceasta a **Aeroflot**-ului îi înnebuneşte pe reformişti. De ce trebuie ca o companie eficientă să se prăbuşească, de vreme ce compania mai puţin eficientă poate să se prăbuşească ea prima, înlăturînd astfel oferta excedentară de pe piaţă în beneficiul companiei supravieţuitoare? Dar această teză nu poate fi ignorată cînd unele dintre cele mai puţin eficiente linii aeriene din regiune rămîn în mîna ministerului şi sînt adevărate simboluri politice statale: ca şi acele capricioase linii aeriene europene, **Alitalia** şi **Air France**, multe linii aeriene din ţările în tranziţie rămîn imune la faliment sau presiuni comerciale normale.

Într-adevăr, politica în domeniul aviaţiei în întreaga regiune a fost iniţial focalizată pe ideea creării de campioni emblematici. Estonia, de exemplu, orientată către piaţa liberă, s-a opus vînzării liniei sale aeriene de stat investitorilor străini (**SAS** în particular), de teamă ca nu cumva Tallinn să devină numai un punct de oprire, în loc de adevărat centru aerian. Moldova este singura care a reuşit cu succes să-şi privatizeze complet industria de aviaţie, măcar pe hîrtie. Două companii distincte – **Moldovan Airlines** şi **Renan** – au apărut din rămăşiţele locale ale **Aeroflot**, pe care Moldova le-a moştenit odată cu obţinerea independenţei, şi aeroportul internaţional din Chişinău a fost pus sub o autoritate independentă. Dar fără ajutorul consistent pe care cele trei companii îl primesc de la buget, nici una dintre ele nu s-ar putea descurca.

Privatizarea nu face nici ea paşi prea mari în domeniul construcţiilor aeroportuare şi al managementului. Unii dintre inamicii ei sînt cel puţin surprinzători, măcar la prima vedere: liniile aeriene internaţionale sînt adesea cei mai mari oponenţi, temîndu-se ca nu cumva aeroporturile aflate în proprietate privată să ridice taxele aferente serviciilor mai mult decît sînt cele practicate de aeroporturi aflate în proprietatea statului. Este adesea mai convenabil pentru liniile aeriene internaţionale să încurajeze slăbiciunea aeroporturilor. Pentru a cîştiga dreptul de aterizare, liniile aeriene promit adesea să contribuie la acoperirea deficitelor din bugetul operaţional al aeroportului; această promisiune este făcută cîteodată în schimbul obţinerii de către liniile aeriene a unei părţi din veniturile comerciale care revin aeroporturilor prin restaurante şi prin concesionări ale spaţiului de parcare. Astfel de aranjamente permit liniilor aeriene să se opună dezvoltării aeroporturilor şi să ţină deoparte concurenţa. Un studiu recent realizat de Banca Mondială arată că acest tip de înţelegeri este cel mai des întîlnit în cazul aeroporturilor unde o companie îşi are centrul principal.

Număr de pasageri în traficul aerian (sute de mii)

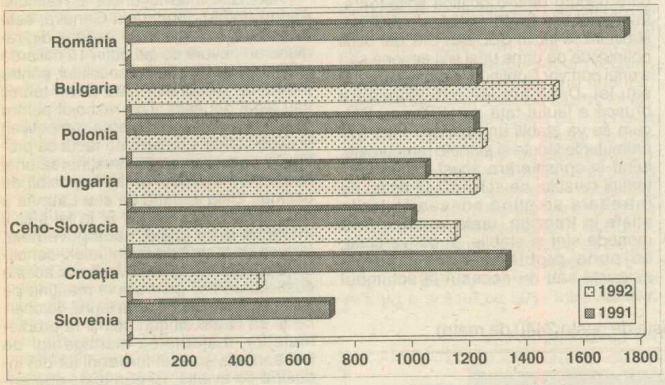

Mai există şi o altă barieră în calea sectorului privat în încercarea acestuia de a crea în regiune aeroporturile moderne care sînt atît de necesare. Aprobarea de a construi sau a extinde un aeroport a fost întotdeauna sensibilă din punct de vedere politic. (Acest lucru rămîne valabil pentru majoritatea proiectelor de infrastructură. În Cehia, de exemplu, proiectul de construire a unei autostrăzi de legătură cu Germania a fost blocat ani întregi de obiecţiile cîtorva oraşe mici.) Chiar şi atunci cînd s-a obţinut aprobarea, construirea unui aeroport este costisitoare şi riscantă, indiferent de unde vin banii: reamenajarea aeroportului Ferihegy din Budapesta a costat de cel puţin trei ori mai mult decît se estimase iniţial. Renovarea aeroportului Borispol din Kiev, considerată ca o prioritate a guvernului, a durat cu doi ani mai mult decît era planificat, din pricina incapacităţii guvernului de a returna prima parte a împrumutului, de 4,65 milioane DM, acordat de **Daimler Benz Aerospace**.

Zbor la mare altitudine

Totuşi, ceva se mişcă şi în domeniul reformei în aviaţie. După falimentul de anul trecut al companiei de stat **Latavia** (consecinţă a sălbaticei crize bancare din ţară, cînd printr-un ordin judecătoresc conturile companiei – dintr-o bancă aflată în cercetare – au fost îngheţate), locul acesteia a fost luat de **Air Baltic**, o companie mixtă cu **SAS** din Suedia, care a insistat pe inovări la locul de muncă. În pofida legilor locale privitoare la condiţiile de muncă, lucrătorii de la **Air Baltic** trebuie să poată face faţă diverselor cerinţe – de exemplu, contabilii să participe şi la vînzări sau directorii să participe şi ei cîteodată la descărcarea bagajelor. În Polonia, Ungaria şi Cehia, schimbările la companiile de stat **LOT**, **Malev** şi **CSA** au fost lente, dar sigure. Multe din zborurile nerentabile din regiune au fost anulate. Angajaţii fac cursuri suplimentare intensive de prestare a serviciilor către clienţi. În loc să cheltuiască bani cu birouri elegante, directorii de la **LOT** şi-au stabilit cartierul general în nişte barăci militare scoase din uz ale aeroportului din Varşovia.

Mai mult, departamentul tehnic al companiei **LOT** a fost transformat într-un centru autonom, aducător de profit, îmbunătăţindu-şi astfel performanţele; majoritatea liniilor aeriene occidentale apelează la serviciile lui pentru aparatele lor care fac escală la Varşovia, în loc să aibă propriul personal la sol, cum au, de exemplu, la Kiev. Prin facilităţi de credite obţinute de Ministerul Transporturilor, **LOT** are, chiar din primii ani ai tranziţiei, o flotă aeriană dintre cele mai moderne din lume: Vînzările au crescut în ultimii doi ani, atît la **LOT**, cît şi la **Malev**, iar venitul net a ajuns la nivelul la care ambele companii au dat lovitura. Dar problemele nu sînt cu totul rezolvate, mai ales că **LOT** continuă să angajeze de două ori mai mulţi oameni decît ar fi necesar. Unul din motive ar fi o lege existentă, care interzice companiei să concedieze personal, forţînd-o astfel să ocolească această restricţie prin transferarea personalului inutil la cazinourile de la Marriott – linie hotelieră cu care se află în parteneriat.

Datorită stilului independent în care este gestionată, companiei **LOT** i s-a permis să adopte o strategie americană, considerată cîştigătoare. Este vorba de un sistem numit „pivot", în care un anumit aeroport este folosit ca punct central, de unde pasagerii sînt transbordaţi în avioane ce deservesc linii secundare care îi transportă la destinaţie. Acest sistem este mai economic, deoarece astfel se poate asigura o încărcare mai mare a avioanelor şi se elimină nevoia unui suport tehnic şi de servicii la sol important şi costisitor pentru fiecare aeroport în parte. Ideea folosită de **LOT** este extrem de simplă: deoarece dispune de o reţea întreagă de zboruri în toată Europa Centrală şi CSI, călătorii din Ucraina, Rusia, România şi Moldova (care preferă de multe ori să folosească noile avioane Boeing ale **LOT**-ului în locul Il-urilor de pe liniile lor naţionale) trec prin aeroportul din Varşovia, de unde îşi continuă zborul spre Occident; la fel procedează şi cu pasagerii din Vest care doresc să ajungă în ţările din Est. Ca rezultat, volumul de transport al **LOT**-ului a crescut cu 16% în fiecare din ultimii doi ani – poate cea mai bună performanţă din regiune.

Succesul transformării întreprinderilor de infrastructură în companii comerciale a fost parţial posibil şi datorită faptului că politicienii au început să devină tot mai conştienţi că ei nu sînt capabili să fie în acelaşi timp şi buni administratori

ai infrastructurii. Această depolitizare a managementului începe să expună firmele în domeniu presiunilor normale ale pieţei, cum ar fi fuziunile sau falimentele. În plus, managerii firmelor **Malev** şi **LOT** au inclus în contractele lor, pe lîngă criteriile de performanţă, şi anumite ţinte financiare precise, de profitabilitate.

Toate aceste transformări sînt susţinute şi de dorinţa de a atrage noi investitori externi. Rezultatele încep deja să se vadă: **Malev** a vîndut 30% din acţiunile sale firmei **Alitalia** şi unei alte companii italiene, **Simset**, la un preţ de 77 milioane USD în 1992. (De asemenea, s-a privatizat departamentul de întreţinere, prin formarea unei societăţi mixte cu firma **Lockheed**.) Totuşi, există voci în industria liniilor aeriene care spun că vînzările către liniile europene de stat ajută prea puţin – dacă nu chiar deloc – la reforma liniilor aeriene ale ţărilor în tranziţie. Un director al **CSA**, care a participat la „căsătoria furtunoasă" cu **Air France**, întreba: *„Ce ne pot învăţa ei? Cum să umflăm statele de plată sau cum să ţinem în frîu sindicatele? La capitolul ăsta sîntem deja experţi!"*.

Experienţa companiei **CSA** este probabil o excepţie. De obicei, influenţele externe contribuie la creşterea presiunii asupra firmelor pentru ca acestea să-şi crească performanţele, astfel încît să crească valoarea acţiunilor. În plus, pentru a atrage investitori, guvernele din Polonia, Ungaria şi Cehia au fost obligate să izoleze liniile aeriene de influenţele guvernamentale, atît prin reglementarea legislativă a statutului proprietăţii private asupra activelor în domeniu, cît şi prin dezvoltarea unui sistem transparent al stabilirii preţurilor şi al regulamentelor comerciale. BERD-ul este de părere că această ultimă chestiune este de importanţă fundamentală. Deoarece atunci cînd statul este, în acelaşi timp, atît proprietar, cît şi cel care stabileşte regulile, el are tendinţa să se implice prea mult în activităţile întreprinderilor din domeniul infrastructurii.

Deraiere

Sînt oare aceste reforme suficient de bune pentru a reface serviciile de infrastructură decrepite? Pentru toate noile ajustări şi inovaţii comerciale, atît **LOT**, cît şi alte linii aeriene din regiune şi, pe de altă parte, căile ferate şi şoselele încă primesc subvenţii indirecte considerabile, sub forma reducerii anumitor taxe, impozite, datorii sau alte ajutoare, mai puţin evidente. Subvenţiile sînt implicate şi mai mult în anumite domenii, cum ar fi mici căi ferate rurale, şosele sau linii aeriene secundare, care nu vor fi niciodată justificate economic, oricine le-ar deţine. Ministrul Transporturilor din Slovacia recunoaşte că aceste cheltuieli pentru căile ferate secundare reprezintă o treime din subvenţiile guvernului pentru căile ferate. Anumite zone ar putea fi deservite mai economic cu autobuze. Totuşi, pînă cînd acestea nu vor face parte din sectorul privat, nimeni nu va putea spune exact care este cea mai bună variantă.

Directorii căilor ferate din regiune sînt de obicei la fel de ostili privatizării sectorului (ca şi cei din aviaţie), iar ministerele susţin în general această atitudine obstrucţionistă. Ministrul bulgar al transporturilor, Latcezar Lalov, afirmă: *„Cît timp voi ocupa acest post, nu voi permite ca statul să fie vîndut!"*. Iar Zoltán Rigo, directorul căilor ferate din Ungaria, MAV, a declarat recent că problemele cu care se confruntă acest sector în prezent se datorează „naivităţii reformei", fără a recunoaşte politicile aberante şi investiţiile ca şi inexistente în domeniul serviciilor căilor ferate. Anul trecut, 90% din trenurile de mărfuri din Ungaria au avut întîrzieri şi de două ore faţă de orar. Totuşi, d-l Rigo a fost destituit în noiembrie anul trecut, ceea ce poate fi un semn că şi directorii din infrastructură, plini de

relaţii sus-puse, încep să fie zguduiţi de către minister.

Dar acestea sînt mai degrabă excepţii decît regulă. Căile Ferate Române, de pildă, au trecut prin şase greve naţionale – şi prin numeroase acţiuni de protest locale neautorizate – în ultimii doi ani, iar contribuabilii români se pregătesc să plătească toate datoriile CFR (estimate la două miliarde USD) printr-un proiect ciudat de restructurare, pregătit în ultimele zile ale regimului Iliescu. De fapt, încă din 1989, CFR au încasat mai puţin din tarifele aplicate transporturilor de pasageri şi mărfuri decît din ajutoarele guvernamentale.

Pretutindeni în regiune, căile ferate au constituit un soi de afacere cu caracter suprarealist, o activitate în care criteriile comerciale, chiar dacă au fost aplicate, au fost aplicate în mod greşit. În ţările în tranziţie (conform Comisiei UE pentru transporturi), căile ferate au înghiţit, începînd din 1991, subvenţii egale cu 60% din bugetul lor operativ şi continuă să piardă din sectorul de piaţă pe care îl deţineau, atît în ceea ce priveşte transportul de persoane şi abonamentele, cît şi cel de mărfuri. În ultimii cinci ani, transportul feroviar de călători a scăzut cu 40% – în pofida creşterii subvenţiilor pentru pasageri şi a presiunilor guvernelor asupra căilor ferate în sensul obligării acestora de a suporta o parte din costurile diminuării veniturilor –, timp în care transporturile cu automobile şi camioane au crescut de peste patru ori. Deşi volumul total de mărfuri transportat a crescut permanent în ultimii trei ani, transporturile pe calea ferată au tot scăzut. Astfel, de la o poziţie net dominantă în epoca socialistă, astăzi transportul feroviar de-abia mai acoperă 28% din piaţa transportului de călători şi 43% din cea a mărfurilor.

Aminarea reformei căilor ferate nu este specifică ţărilor în tranziţie. În Europa, numai Marea Britanie şi-a privatizat reţeaua feroviară. În Franţa, creşterea subvenţiilor acordate societăţii de stat (SNCF) a fost de trei ori mai mare decît rata inflaţiei din 1990. Totuşi, reforma nu este imposibilă. În Marea Britanie, serviciile căilor ferate au fost împărţite în trei sectoare distincte: traficul de pasageri, cel de mărfuri şi companiile internaţionale şi s-au stabilit standarde comerciale diferite pentru fiecare sector în parte. Aceste schimbări au contribuit la o creştere substanţială a noilor investiţii private în sector şi, în acelaşi timp, la diminuarea corespunzătoare a subvenţiilor statului.

Este nevoie de o reformă vastă, cuprinzînd schimbări în administraţie şi responsabilităţi financiare. Este puţin probabil ca eliminarea vechilor administratori necorespunzători (deşi utilă) să permită sporirea substanţială a investiţiilor sau creşterea eficienţei. Departamentul transporturilor al UE afirmă că personalul căilor ferate din Slovacia a scăzut cu o cincime începînd din 1990. Ceea ce nu a împiedicat ca şi astăzi căile ferate din Slovacia să se confrunte cu ineficienţa, mărfurile fiind în continuare transportate cu o viteză medie de 20 km/h, o treime din media obţinută de transporturile auto. Nu este surprinzător că transportul feroviar continuă să piardă tot mai mulţi clienţi în faţa puzderiei de mici transportatori auto privaţi din ţară care practică tarife reduse. Într-adevăr, transportul cu autocamioane a crescut într-un ritm de 10% în fiecare an începînd din 1991.

Un motiv pentru care schimbările în transportul feroviar rămîn oarecum dificile este acela că responsabilitatea supervizării lui este împărţită între o mulţime de departamente ministeriale diferite. În Slovenia, patru ministere diferite trebuie să avizeze orice schimbare în subvenţiile acordate sectorului, a serviciilor de pasageri sau a transportului de marfă. (Acelaşi tip de constrîngeri birocratice a dus anumite industrii de infrastructură la dezastru. În aviaţia rusă, de pildă, în 1994 – ultima dată cînd guvernul a făcut o estimare oficială, de altminteri un fapt îngrijorător – existau 111 institute distincte de proiectare în aviaţie pentru 134 de fabrici de avioane. Responsabilitatea era împărţită între Ministerul de Interne, al Comerţului, al Afacerilor Externe şi al Apărării Naţionale.) În plus, majoritatea ţărilor dispun de cel puţin patru operatori diferiţi în domeniul transporturilor feroviare: trenurile de lungă distanţă şi internaţionale, trenurile interurbane şi de navetă, metrourile urbane şi tramvaiele, precum şi transporturile de mărfuri; fiecare cu administraţie proprie şi consilii de administraţie, care, în principiu, au datoria de a-şi coordona activităţile. Această coordonare, totuşi, conduce de obicei la anchilozarea concurenţei între servicii. În nici o ţară din regiune sarcina supravegherii întregii activităţi nu este atribuită unui singur minister.

Companiile ce oferă aceste servicii diferă enorm. Un caz extrem îl constituie Estonia, care a vîndut investitorilor interesaţi acţiuni ale metroului şi ale unor linii ferate de navetă. Ulterior, Ungaria a luat măsurile necesare pentru a alinia MAV la standardele comerciale şi a permis accesul companiilor private în sectorul serviciilor de transport (în principal prin operaţiuni de *leasing*). La celălalt pol se situează Ucraina, unde căile ferate naţionale rămîn încă unul dintre imperiile comerciale a cărui activitate se derulează conform vechilor planuri cincinale. Undeva la mijloc găsim ţări ca Letonia, Slovacia sau Slovenia, care pendulează între reforme şi privatizare.

Aproape peste tot, guvernele admit că schimbările sînt inevitabile. Într-adevăr, situaţia este disperată. Volumul transportului feroviar a scăzut cu peste 50% în

Foto: Cosmin Bumbuţ

În aşteptarea schimbărilor în infrastructură

întreaga regiune, iar 25% din totalul căilor ferate se află în condiţii tehnice nesatisfăcătoare. Chiar şi în România statul consideră că trebuie să-şi revizuiască poziţiile.

Deşi ţările în tranziţie caută modele în Occident, statele Europei de Vest nu sînt probabil cele mai bune exemple. Experienţe din alte părţi arată că nu trebuie privite căile ferate neapărat drept consumatoare de subvenţii. În multe ţări asiatice, chiar şi liniile feroviare de navetă sînt profitabile. În Hong Kong, corporaţia **Konwloon-Canton Railway (KCRK)** nu numai că nu a primit subvenţii, dar a şi obţinut anul trecut un profit de 901 milioane HKD dintr-o cifră de afaceri de 3 miliarde HKD, din care doreşte să investească 75 milioane HKD într-o cale ferată în vestul teritoriului, iar din această investiţie estimează că va obţine un profit de 12%. KCRC şi alte linii de metrou asiatice au beneficiat de două avantaje existente şi în ţările în tranziţie: salarii reduse şi oraşe supraaglomerate. Conform unui studiu întreprins de consultantul american în management A.T. Kearney, metroul din Paris transportă acelaşi număr de pasageri/km ca şi cel din Hong Kong, dar cheltuielile cu forţa de muncă/pasager sînt de patru ori mai mari.

Mai general, conform studiului, cheia succesului companiilor asiatice este aceea că lor li s-a acordat o mult mai mare libertate de a-şi stabili singure traseele de călătorie, schemele de tarife şi politica de investiţii în înzestrare şi în material rulant. Ca şi alte afaceri din regiune, ele au trebuit să-şi proiecteze singure viitorul şi să-şi găsească soluţiile la problemele cu care s-au confruntat. Pot să apară situaţii similare şi în ţările în tranziţie? Primarul Budapestei, Gábor Demzski, a spus că metroul oraşului – care cuprinde cea mai veche linie de pe continentul european – trebuie să devină „o afacere". Unii dintre consilierii săi doresc ca acest lucru să se întîmple şi cu liniile suburbane, separînd liniile ferate de materialul rulant, iar apoi să deschidă liniile bilaterale între oraş şi exterior. Unii consilieri ai lui Emil Constantinescu, care sprijină economia de piaţă, doresc să existe o mai mare deschidere între ţări în domeniul serviciilor căilor ferate, în sensul ca operatorii dintr-o ţară să poată activa cu uşurinţă pe liniile ferate ale altei ţări. Ei speră ca o astfel de concurenţă să mai scoată din amorţeală administratorii bucureşteni ai căilor ferate.

Aceasta este calea cea bună. Soluţia simplă – a arunca o grămadă de bani în această problemă, cum ar fi cazul Franţei, cu trenurile sale de mare viteză (şi foarte scumpe) – nu este la îndemîna ţărilor în tranziţie, unde guvernele de-abia reuşesc să-şi acopere cheltuielile. Astfel că ministerele transporturilor trebuie să-şi folosească sărăcia tocmai pentru a impulsiona prin diverse tipuri de reforme transporturile feroviare să devină mai competitive – stabilirea preţurilor astfel încît să acopere atît costurile navetiştilor, cît şi pe cele ale transporturilor de mărfuri; însărcinarea managerilor cu buna îndeplinire inclusiv a obiectivelor financiare, astfel încît activitatea lor să nu fie doar un soi de serviciu de protecţie socială; concentrarea companiilor către un anumit cîmp de activitate specifică, de pildă transporturi interurbane sau transport de mărfuri, activitate la care managerii să se priceapă într-adevăr şi în care să fie capabili să găsească oportunităţi reale, în loc de a se dispersa în tot felul de tipuri de servicii pe care le prestau înainte, cînd nimănui nu-i păsa de buget. Fără îndoială că restructurarea de acest tip va fi dureroasă, dar dacă nu se iau măsuri, transporturile feroviare vor continua să alunece spre o epuizare economică.

Şosele pentru bogaţi?

Există şi o altă cale pentru a impune disciplina pieţei – concesiunile şi aranjamentele de tip *leasing*. Aceste forme de abordare comercială asigură disciplina managerială şi stimulează profitul, dar politicienii se tem adeseori de ele, în special în anumite domenii, cum ar fi şoselele, care au fost întotdeauna accesibile gratuit publicului.

Mulţi politicieni din regiune sînt convinşi că taxarea vehiculelor pentru folosirea şoselelor este o adevărată otravă politică. Multe persoane din ţările în tranziţie încearcă pentru prima dată plăcerea de a avea o maşină proprie (conform statisticilor, numărul autoturismelor proprietate personală a crescut în regiune de zece ori după 1990), introducerea taxelor pentru drumuri este ultimul lucru pe care majoritatea miniştrilor vor să-l vadă. (Totuşi, cehii au introdus taxe serioase, prin diferite licenţe ce sînt necesare pentru a folosi şoselele ţării.) Nici acum politicienii nu sînt dispuşi să accepte ideea fără rezerve, deşi chiar propriile lor oficialităţi explică faptul că instituirea unor taxe ar putea constitui măsura potrivită pentru atragerea unor investitori atît de necesari în domeniul construcţiilor de drumuri, iar economiştii transporturilor admit faptul că aceste taxe ar putea evita ca aglomeraţia circulaţiei de azi să nu degenereze în întepenirea totală a celei de mîine.

Şoselele Europei de Est duc o lipsă acută de investiţii. Diversele taxe introduse în acest scop sînt, în general, stabilite mai mult „după ureche". În Bulgaria, de pildă, doar 30% din valoarea totală a fondurilor colectate pentru întreţinerea drumurilor, prin taxe pe combustibil, automobile sau mărfuri transportate cu camioane – aproape 8 milioane de leva –, au fost dirijate către Ministerul Transporturilor pentru a finanţa dezvoltarea căilor rutiere, iar restul de 70% a fost reţinut în bugetul de stat, pentru cu totul alte scopuri.

O cale pentru a evita blocajele datorate nesiguranţei finanţării o reprezintă concesiunile către investitorii privaţi. În acest sens, Ungaria a fost un pionier. De exemplu, cel mai performant terminal pentru camioane (la Zahóny, în nord-estul Ungariei) a fost construit de o companie privată, **Europárk**. Transportatorii sînt atraşi nu doar de faptul că facilităţile de care dispune sînt mult mai moderne decît cele ale celorlalte terminale, ci şi pentru că operatorii oferă un tranzit rapid către Ucraina. A fost stabilită o procedură prin care camioanele rezolvă formalităţile vamale cu doi kilometri înaintea postului de frontieră folosit de celelalte vehicule, ceea ce adeseori evită multe ore de aşteptare. Camioanele sînt adunate într-un convoi cu care se trece frontiera în Ucraina.

Şoselele cu plată constituie un alt experiment al Ungariei. Ca şi în alte ţări din regiune, responsabilitatea pentru starea drumurilor este împărţită între guvernul central şi puterea locală. Spre deosebire de alte ţări însă, Ungaria a acţionat în forţă pentru a atrage investitorii în domeniul construcţiei de şosele. Primei companii de concesiuni rutiere din Ungaria (**ELMKA**), de pildă, i s-a asigurat dreptul de a construi şi exploata o porţiune de 42 km de autostradă cu plată (între Győr şi Hegyeshalóm), printr-o concesiune pe 35 de ani, cu posibilitatea prelungirii pe o perioadă de încă 15 ani, cu acordul părţilor. O concesiune ulterioară a intervenit la scurt timp, pentru construcţia şi exploatarea unei porţiuni a drumului M15, între Mosonmagyaróvár şi Rajka. Pe acelaşi principiu s-a construit şi un pod peste Dunăre, la Szekszárd.

ELMKA percepe tarife foarte ridicate pentru concesiunea acordată. În termeni echivalenţi, dacă în Grecia, de pildă, media plăţii pentru autostradă este de 2,3 HFT/km, iar în Franţa ajunge la 12,8 HFT/km, în Ungaria aceasta este de 30,1 HFT/km. Preşedintele **ELMKA**, Károlyi Lederer, justifică aceste preţuri prin faptul că statul nu a oferit nici o garanţie pentru riscurile asumate la construirea şi întreţinerea autostrăzii. Şoferii nu au părut prea înspăimîntaţi de aceste taxe; traficul pe autostradă a fost intens în primele şase luni ale existenţei sale, deşi exista şi alternativa folosirii gratuite a unei şosele paralele cu aceasta. Concesiunea oferită lui Mosonmagyaróvár a fost şi mai generoasă. Aici, sistemele de taxare au putut fi instalate pe o platformă specială, ce fusese deja construită chiar de către guvern, înainte de a ceda construcţia concesionarului.

Totuşi, concesiunea şi construcţia de şosele este o chestiune foarte delicată şi uneori înşelătoare. Un exemplu elocvent în acest sens îl oferă Bulgaria,

printr-un scandal recent iscat între guvernul bulgar şi un grup de investitori austrieci, interesaţi în acest domeniu. În 1993 a fost organizată o licitaţie internaţională pentru a atrage investitori străini capabili să construiască o autostradă care să lege Bulgaria cu Serbia. Holdingul austriac **Macolan** a cîştigat licitaţia şi s-a contractat nu numai construirea autostrăzii, ci şi a unor hoteluri şi alte construcţii anexe pe marginea drumului. Concesiunea holdingului **Macolan** era stabilită pentru exploatarea construcţiilor pe o perioadă de 30 de ani.

Totuşi, în curînd, guvernul a început să se plîngă de nivelul taxelor stabilit prin contract. Odată ce a început să intre în mîna funcţionarilor ostili privatizării, afacerea a început să se clatine. Odată cu una dintre numeroasele schimbări de guvern, **Macolan** a fost alungat şi o firmă italiană a preluat contractul. Deşi multe municipalităţi reformiste bulgăreşti încheiaseră contracte de întreţinere a drumurilor cu firme private, „episodul **Macolan**" a avut drept efect îndepărtarea acelor investitori străini din Bulgaria – şi, dacă stăm bine să ne gîndim, nu numai de acolo. Întrebarea care se pune este: dacă tarifele cerute traficului auto sînt atît de vulnerabile din considerente politice, este oare posibil ca sectoare cum ar fi transporturile cu autobuzul sau metroul să fie viabile din punct de vedere comercial? Şi, atît timp cît preţurile la transportul de călători sau de mărfuri sînt subvenţionate, pot oare investitorii avea încredere în guverne, pentru a le acoperi pierderile?

Împotriva curentului

Timide în privinţa unor paşi hotărîţi în sectorul construcţiei de şosele sau în alte servicii de infrastructură, multe ţări au început privatizarea sectorului maritim, chiar dacă fără prea mult entuziasm, totuşi temeinic, şi s-a încercat uneori creşterea eficienţei acestei industrii, prin transformarea porturilor şi a liniilor maritime în companii competitive. În acest domeniu, Rusia a mers repede şi a ajuns departe. Navigaţia maritimă rusă a beneficiat enorm de descentralizare şi de concurenţa care a rezultat. În mare parte, Kremlinul a eliminat subvenţiile directe, iar porturile şi şantierele navale au fost complet separate de autoritatea administrativă centrală şi oferite spre gestionare autorităţilor locale, care şi-au asumat răspunderea atît pentru situaţia lor financiară, cît şi ca operatori.

Restructurarea sectorului maritim a început imediat după căderea comunismului. Liniile maritime, care fuseseră dependente iniţial de porturile lor de reziденţă în ceea ce priveşte navlosirea, au fost separate şi au devenit entităţi independente. Autoritatea centrală de control a porturilor de la Moscova a fost eliminată în favoarea instituirii unei „administraţii maritime" independente, cu sediile în fiecare port. Aceste entităţi au drept scop selectarea şi planificarea activităţilor portuare specifice pe criterii proprii, iar acum au intrat într-o competiţie reciprocă acerbă. Fără supravegherea Moscovei şi în condiţiile în care operatorii maritimi au o grămadă de variante alternative pentru desfăşurerea activităţii lor, administratorii maritimi nu mai au nici o scuză pentru a nu lua măsuri hotărîte, mai ales că autorităţile locale nu intenţionează să mai subvenţioneze pierderi permanente importante.

Totuşi, sînt necesare măsuri dure. Una dintre acestea se referă la natura unitară a administraţiei portului. Nici un port rusesc nu a fost pînă în prezent capabil să se divizeze în sectoare de activitate distincte, cum ar fi pilotajul portuar, pentru a prelua navele şi a le aduce la dană, manipularea mărfurilor şi a containerelor, pentru a asigura încărcarea şi descărcarea vapoarelor la docuri, depozitarea bunurilor şi transportul acestora prin alte mijloace de transport (feroviar sau auto) de la şi către port. Păstrînd toate aceste activităţi sub aceeaşi administraţie, porturile ruseşti atrag ineficienţa şi folosesc personal în exces. Ar trebui să privească doar pînă la vecinii lor estonieni pentru a vedea modul în care diviziunea activităţilor îşi arată roadele. Funcţionarea după criterii de piaţă ale operaţiunilor portuare a contribuit la creşterea permanentă a activităţii portului Tallinn: de exemplu, doar traficul de pasageri a crescut de la 2,3 milioane în 1994 la 3,9 milioane în 1995. O cauză ar putea fi concurenţa călătoriilor cu feribotul. În ceea ce priveşte volumul mărfurilor tranzitate prin acest port, tonajul acestora a crescut cu un ritm de 15% pe an, în ultimii cinci ani, situaţie ce se datorează probabil şi faptului că există o multitudine de firme în competiţie, ce manipulează bunurile într-un mod eficient şi la preţuri competitive.

În ceea ce priveşte liniile maritime, schimbările din Rusia sînt mai importante decît în oricare altă industrie regională a infrastructurii. Astăzi există nouă mari linii maritime care concurează pentru piaţa rusă, pentru a asigura transportul resurselor naturale şi a bunurilor între Rusia şi pieţele asiatice. Deşi producţia industrială internă a Rusiei a înre-

Foto: Constantin Vătuiva

Imagine din Bucureşti

gistrat scăderi spectaculoase în ultimii cinci ani, liniile maritime ruseşti au reuşit să cucerească piaţa transporturilor produselor de import (al cărui volum a crescut) – în condiţiile în care bugetele acestui sector au fost realizate prin contracte, şi nu prin subvenţii –, iar pe de altă parte transportul maritim al bunurilor spre destinaţii din afara Rusiei este în creştere. Pentru a încuraja inovaţia, administraţia de la Murmansk a elaborat aşa-numitele „centre de profit" pentru fiecare dintre activităţile sale, asimilînd structurile de preţuri de la liniile maritime finlandeze şi încurajînd personalul prin prime în cazul depăşirii obligaţiilor asumate. Economiştii de la „London's Baltic Exchange", cea mai importantă bursă maritimă din lume, sînt de părere că aceste proceduri (de altfel, des întîlnite în majoritatea industriilor occidentale) au făcut posibil ca liniile maritime ruseşti să poată concura de la egal la egal cu cele mai eficiente linii din lume.

În viitor, companiile de navigaţie maritimă ruseşti vor fi nevoite să concureze chiar şi pe pieţele locale, dintre care multe astăzi sînt încă asigurate, deoarece acum există totuşi un control monopolist, stabilit în general cu sprijin politic. Agenţia maritimă naţională cere puterea deciziilor şi, dacă este nevoie, poate bloca afacerile ce pot oferi monopolul unei anumite linii maritime în orice port. Deoarece lipsa unor reglementări stricte scapă companiile de grija de a respecta regulile, există riscul ca acestea să aranjeze între ele în secret preţurile pe care le vor practica. Anul trecut, reprezentanţi ai guvernului au perchezitionat birourile a doi operatori baltici suspectaţi că ar fi făcut un soi de cartel. În plus, pentru a asigura o competiţie corectă, există o autoritate naţională însărcinată cu interzicerea fuziunilor între companiile de navigaţie pentru următorii 10 ani.

Investitorii străini observă că acţiunile companiilor de navigaţie sînt printre cele mai active de la bursa din Moscova. Nu doar pentru că activele porturilor sau ale liniilor maritime sînt relativ uşor de evaluat (cel puţin în comparaţie cu celelalte firme ruseşti), ci şi deoarece companiile maritime au datorii mici sau chiar inexistente, ceea ce le permite să obţină uşor credite pentru reabilitarea flotei. Într-adevăr, BERD a stabilit deja o „precalificare" a cinci dintre aceste linii maritime pentru obţinerea de împrumuturi. Companiile de navigaţie mai prezintă încă un alt avantaj în faţa investitorilor: navele pot fi blocate în porturi străine dacă împrumuturile nu sînt plătite sau dacă nu sînt onorate contractele.

În faţa faptelor

Speranţele unor servicii mai bune şi a creşterii investiţiilor în infrastructură din regiune se pot materializa doar prin limitarea acţiunii statului în acest domeniu. Procesul nu este simplu. Polonia, Estonia, Republica Cehă, Letonia, Slovenia, Ungaria şi Rusia au înlăturat parţial supravegherea ministerială ce paraliza acţiunile managerilor din infrastructură şi care îi obliga să se îngroape în tot felul de hăţişuri birocratice. Companii ca **CSA** au introdus un sistem de premiere bazat pe rezultatele managerilor, în ideea de a acorda interesele manageriale cu cele ale acţionarilor privaţi.

Presiunile pentru continuarea reformei vin din toate direcţiile: investitori, oameni de afaceri, clienţi, guvern. Fiecare va cere tot mai mult. Investitorii aduc în urma lor o armată de contabili şi consilieri. Analiştii burselor – şi aici Ungaria este un bun exemplu – ajută la diagnosticarea problemelor cu care se confruntă firmele de infrastructură. Bancherii prescriu uneori tratamente neplăcute firmelor, pentru a oferi siguranţa creditelor şi creşterea valorii acţiunilor. Aceşti consilieri vor fi un catalizator permanent al schimbării.

Odată cu transformarea în companii comerciale, cu concesionarea sau cu alte modalităţi de privatizare, va dispărea încă o sperietoare: monopolul pe care statul îl condamnă cu ipocrizie, dar care există în fapt. Concurenţa este cea mai mare forţă a schimbării. Fie că este vorba de **LOT** sau **Aeroflot**, care se confruntă cu **Delta** sau **British Airways**, fie că liniile ferate naţionale îşi dispută clienţii cu traficul feroviar interurban şi de mărfuri prin sisteme de înaltă tehnologie, competiţia va spori eficienţa, iar firmele vor trebui să se lupte din greu pentru a păstra cele mai lucrative sectoare ale afacerilor pe care le dezvoltă.

Pînă la urmă, reforma infrastructurii necesită investiţii, dar acestea pot veni doar odată cu perfecţionarea sistemului de control. Aşa cum am văzut, s-au făcut paşi mari în acest sens. Acum progresul păstrează un caracter neconstant şi mai sînt multe de făcut, în special în ceea ce priveşte creşterea transparenţei şi a accesului investitorilor locali sau străini, ca factori de decizie în administraţia companiilor de infrastructură.

Uneori, retorica despre reformă este mai degrabă o poleială nouă a unor intrigi de modă veche, aşa cum am văzut în cazul liniilor aeriene din Ucraina. Dar reforma nu mai poate întîrzia mult. Managerii din infrastructură vor încerca uneori să continue, cît vor putea să ignore semnalele venite de la investitori şi de la clienţi. A fost odată cînd tot ceea ce trebuiau să facă era să îndeplinească ordinele şefilor lor din ministere. Dar acele vremuri au trecut...

Surse:
Economist Intelligence Unit şi **Organizaţia Naţiunilor Unite**

Project Syndicate

Toamna, 1996
Privatization Project – Project Syndicate

Colaboratori:

Albania
Lindita Xhillari
Belarus
Dr. Igor Pelipas
Bulgaria
Spartak Keremidchiev
Todor Gradev
Republica Cehă
Eva Klvacova
Estonia
Aili Kukumagi
Ungaria
Dr. András Korosényi
Dr. Attila Havas
Kazahstan
Katerina Khomenchuk
Kîrgîzstan
Murat Temirkhanov
Letonia
Velga Vilne
Lituania
Romas Lazutka
Macedonia
Trajko Slaveski
Moldova
Sergiu Botezatu
Polonia
Agnieszka Rybinska
Joanna Dzialo
România
Florin Vişa
Cristina Duca
Liviu Gaiţă
Rusia
Maxim Kvasha
Slovacia
Zdenka Rabayova
Slovenia
Franci Krizanic
Ucraina
Miroslava Didukh
Uzbekistan
Alisher Djumanov
Comitet de redacţie
Kenneth Murphy
Roman Frydman
Andrzej Rapaczynski
Asistenţi de redacţie
Josh LaPorte
Rebecca Schumann
Melissa Fleer
Pavel Sinev

Supliment realizat de revista „22"
Responsabil de supliment:
Marian Chiriac;
Corectură:
Radu Dobândă,
Mara Ştefan, Rodica Toader;
Tehnoredactor:
Lucian Piucă

ACCENTE

MARIUS BÂZU

Cercetarea la ora întrebărilor

Cercetarea românească e în fierbere, dar subiectul nu e unul ştiinţific, ci chiar supravieţuirea domeniului. (...) Cîteva sînt întrebările care stau în faţa cercetării din România, dintre care unele se referă la deja celebra *Ordonanţă nr. 8/1997* a Guvernului (OG 8).

Cine dă banii?

În orice ţară din lume cercetarea este susţinută cu bani de la buget. Într-o economie de piaţă liberă, statul alocă bani doar pentru **cercetarea ştiinţifică**. Cealaltă componentă a activităţii de cercetare-dezvoltare (C-D), dezvoltarea tehnologică, intră în sarcina firmelor producătoare, unele dintre ele avînd colective de cercetare de mii de oameni. În cazul ţărilor cu economii în tranziţie, cum este România de azi, este necesară subvenţionarea nu numai a **cercetării ştiinţifice**, ci şi a **dezvoltării tehnologice**. Motivul este simplu: fabricile nu pot să-şi plătească nici măcar consumurile energetice sau obligaţiile către bugetul statului. Au însă ele nevoie de produse noi, a căror calitate şi fiabilitate să fie asigurată? Desigur, altfel nu mai sînt competitive. Şi atunci statul trebuie să le ajute prin susţinerea activităţii de C-D. Care sînt limitele acestei susţineri? Pe traseul cercetare fundamentală-aplicativă – precompetitivă-competitivă, procentul de susţinere din partea statului ar trebui să scadă de la 100% către 30–50%. Iar în cazul **inovării**, firmele sînt cele care trebuie să o susţină în întregime.

Rezultă că pentru susţinerea cercetării româneşti este nevoie de mai mulţi bani decît în cazul ţărilor dezvoltate economic, însă cu foloase mari: cercetarea poate şi trebuie să fie implicată în realizarea reformei. Banii vin de la buget (în principal), dar şi din industrie. Un merit al OG 8 este că defineşte instrumentele financiare (art. 6, x) care pot fi puse în slujbă C-D, instrumente compatibile cu legislaţia internaţională. Iar fonduri suplimentare se pot obţine şi din programele comunitare incluse în PHARE (programul de asistenţă nerambursabilă al UE).

Care este traseul banilor publici?

Ministerul Cercetării şi Tehnologiei (MCT) este cel care elaborează Planul naţional de C-D şi împarte banii, sfătuindu-se cu Colegiul Consultativ pentru C-D. Acest colegiu nu este inventat de OG 8 (apare atît în HG 459/1994, cît şi în OG 25/1995), dar acum el *„poate avea în componenţă"* reprezentanţi din mult mai multe categorii. Nu e obligatoriu să fie chiar din toate. Important este care vor fi cei aleşi de MCT. (...)

Ce se întîmplă cu banii în continuare? Să mă alătur lui Mircea Iosifescu (articolul din *„22"*, nr. 13/1997), care, analizînd OG 8, observă introducerea parazitară pe traseul finanţării, cu o cotă-parte din valoarea contractului, a organizaţiilor neguvernamentale (ONG) şi evidenţiază faptul că atribuirea conducerii de programe se poate face *„în sistem competiţional sau în mod direct"*. Deci unora li se vor atribui direct programe, iar alţii vor intra în competiţie. În plus, aş remarca rolul **prioritar** atribuit ONG. Art. 16 al OG 8 spune: *„MCT poate atribui conducerea de programe **ONG** şi, după caz, agenţilor economici sau instituţiilor publice"*, adică primele chemate la împărţirea banilor sînt ONG, urmînd apoi, după caz (dacă mai rămîn bani), alte instituţii.

Este locul să facem o precizare importantă. Banii de cercetare sînt bani publici, astfel încît implicarea structurilor societăţii civile este justificată. (...) La noi, unele ONG sînt extrem de competente în conducerea de programe, dar nu şi de programe ştiinţifice. Iar în acest moment puţinătatea fondurilor cred că impune ca, deocamdată, ONG să fie implicate doar în *„efectuarea unor servicii de consultanţă şi expertiză* (...) *pentru evaluarea şi controlul conducerii programelor şi proiectelor"* (art. 13 al OG 8). Peste cîţiva ani, cînd banii cercetării vor fi, poate, mai mulţi şi experienţa ONG va fi crescut, s-ar putea rediscuta modalitatea lor de implicare în conducerea programelor, poate chiar şi includerea unor reprezentanţi ai lor în Colegiul Consultativ. (...)

Cine cercetează?

În cei patru ani de funcţionare, ar fi fost de aşteptat ca MCT să elaboreze un sistem coerent prin care banii de cercetare să fie utilizaţi cu folos, adică să se concretizeze în noi produse, procese şi servicii care să fie puse la dispoziţia agenţilor economici. S-a mers pe linia minimei rezistenţe, prin acele rapoarte de valorificare care au rămas nişte hîrtii fără valoare. În loc să creeze cadrul necesar în care cercetătorii şi agenţii economici să poată dialoga, MCT s-a mulţumit să distribuie bani şi să colecteze hîrtii.

Se pare însă că această aparentă neimplicare a MCT nu era chiar inocentă. Toţi cei care lucrează în cercetare ştiu că, pînă acum, sume mari de bani din Fondul pentru C-D s-au scurs pentru programe de cercetare ale unor agenţi economici (de stat sau particulari), care reprezentau de fapt nişte subvenţii mascate. Aceste „cercetări" erau fictive, respectivii agenţi economici neavînd, de cele mai multe ori, personal calificat pentru activitatea de cercetare. (...) Normal este ca C-D să se desfăşoare cu precădere în institutele publice de cercetare (care au personal calificat şi dispun de echipamente necesare) şi numai în mod cu totul excepţional în altă parte. De altfel, în 1996 institutele publice de cercetare au fost evaluate, astfel încît competenţa lor a fost verificată. Unele dintre ele au devenit chiar institute naţionale. (...)

Dacă acel procent infim din PIB care este alocat cercetării va fi direcţionat către cei care cercetează (în proporţie covîrşitoare, institutele publice), el ar putea susţine: a) cercetarea fundamentală (despre care OG 8 nu suflă decît un cuvînt: o defineşte, ceea ce e mult prea puţin!), b) cercetarea aplicativă şi dezvoltarea tehnologică, care pot să pună la dispoziţia industriei produse cu nivelul competitiv de calitate necesar pentru cucerirea unor pieţe interne sau externe.

Cui foloseşte cercetarea?

Această problemă extrem de importantă este doar atinsă în treacăt de OG 8, prin acele *„instrumente financiare"* de la art. 8, x şi art. 21. Am spus că MCT nu a reuşit să pună în contact cercetarea cu industria, astfel încît fondurile să fie folosite eficient. (Cele ce urmează nu se referă la cercetarea fundamentală, care necesită o discuţie separată.)

Cercetarea aplicativă şi dezvoltarea tehnologică ar trebui să fie implicate în **restructurarea şi retehnologizarea întreprinderilor** actualmente de stat, în curs de privatizare, care duc o lipsă acută de cadre cu pregătire superioară. MCT ar putea dezvolta programe prin care cercetătorii, fiind la curent cu noutăţile din domeniul lor de activitate, să monitorizeze achiziţionarea de tehnologii şi utilaje, astfel încît să fie evitate „cacealmalele" trase acestor întreprinderi de către diverşi furnizori sau investitori români şi străini. E de mirare că acest lucru nu s-a întîmplat pînă acum! Sau prezenţa cercetătorilor ar fi jenat eventualele afaceri ale conducătorilor întreprinderilor?!

În al doilea rînd, cercetătorii s-ar putea implica direct în proiectarea de noi produse şi procese pentru agenţii economici care n-au personal de C-D (cum sînt întreprinderile mici şi mijlocii), prin realizarea unor **scheme de transfer de personal** finanţate de MCT. De exemplu, ar putea fi sprijiniţi cercetătorii cu experienţă pentru a obţine angajamente secundare în industrie.

În al treilea rînd, MCT ar putea încuraja **programele de cercetare în comun ale unui grup** (colective din institute de cercetare, din învăţămîntul superior, din asociaţii profesionale, agenţi economici) care să lucreze pe un subiect anume. Se convine cine realizează anume elemente. Astfel de proiecte sînt mai departe de piaţă şi se concentrează pe cercetarea strategică. Finanţarea MCT ar putea fi de maximum 50%.

În al patrulea rînd, MCT ar putea propune tipuri de programe de cercetare la care să participe un grup (pînă la 10–15 colective) în care **gazda (un institut de C-D) realizează munca de cercetare-dezvoltare**, venind în întîmpinarea cerinţelor exprimate de diferiţi participanţi. Membrii grupului sînt implicaţi activ în definirea, supravegherea şi conducerea derulării lucrărilor, dar nu participă activ la cercetare. Astfel de proiecte ar fi mai aproape de aplicaţii, iar finanţarea MCT ar fi de 30–50%, restul fiind asigurat de participanţi. O variantă mai ieftină pentru participanţi ar reprezenta-o **alăturarea la un program bine definit**, cu o influenţă minimă în definirea sau supravegherea realizării de către institutul-gazdă a cercetărilor.

În fine, se pot imagina colaborări pentru asigurarea, cu costuri scăzute, a **accesului la informaţii obţinute prin cercetare sau la echipamente costisitoare**, pe care un participant la acest tip de program nu şi le-ar permite altfel.

Sînt doar cîteva exemple, care, în mod evident, se dovedesc extrem de atrăgătoare în special pentru **întreprinderile mici şi mijlocii**, adică pentru acel sector pe care actualul guvern îşi propune să-l sprijine cu prioritate.

Cîteva concluzii

1. Banii de la buget sînt puţini. Însă firmele particulare sau de stat nu pot să comande teme de cercetare, dar au nevoie de cercetare. Aceasta se poate realiza cu bani de la buget, eventual cu o participare financiară a firmelor. Alte fonduri se pot obţine din programe internaţionale (PHARE ş.a.).

2. Banii publici sînt împărţiţi de MCT, la sfatul **Colegiului Consultativ**. Structura acestui organism este importantă şi ea trebuie desemnată de MCT cu mare atenţie, astfel încît să nu lipsească specialiştii din cercetare.

3. În principiu, ONG trebuie implicate, dar deocamdată doar în **evaluarea şi controlul conducerii programelor** şi abia mai tîrziu (peste cîţiva ani) în conducerea efectivă a programelor. Pînă atunci, ONG îşi vor dovedi competenţa, iar banii pentru cercetare vor fi, poate, mai mulţi.

4. Banii publici puţini pe care cercetarea îi obţine azi trebuie **cheltuiţi cu folos**, adică:

– să ajungă direct la cei care cercetează, cu pierderi minime în structurile intermediare;

– rezultatele cercetării să reprezinte un sprijin pentru industrie în restructurare, retehnologizare, proiectarea de produse noi, asigurarea calităţii şi fiabilităţii produselor.

5. Inovarea trebuie să fie suportată **integral** de firme.

Cred că MCT a avut cele mai bune intenţii atunci cînd a elaborat OG 8, dorind să creeze mediul stimulativ în care să se desfăşoare activitatea de cercetare. Din păcate, se pare că funcţionarii MCT nu au prelucrat corect semnalele venite din teritoriu, astfel încît au prezentat ministrului o oglindă deformată. Aşa se explică faptul că, alături de lucruri extrem de corecte (cum este definirea instrumentelor financiare), OG 8 conţine şi altele, îndoielnice (...) care au provocat o reacţie puternică a cercetătorilor. Sînt convins că odată ce aceste elemente au fost aduse în atenţia ministrului, ele îşi vor găsi rezolvarea. Poate că, urmînd exemplul culturii, ar fi necesară apariţia unui **„Forum pentru Starea Cercetării"**, care să sensibilizeze opinia publică în ceea ce priveşte problemele cercetării.

ACCENTE

ŞERBAN ORESCU

D-l Măgureanu are un nou adjunct

Numirea unui civil, şi încă a unui membru PNŢCD – d-l Mircea Gheordunescu –, în calitate de adjunct al d-lui Virgil Măgureanu a stîrnit interes în cercurile politice şi chiar în opinia publică internaţională.

Considerat multă vreme o citadelă a fostei puteri şi un fel de stat în stat, SRI şi-a deschis astfel porţile, în mod simbolic, acelui partid care, în anii comunismului, a dat cel mai mare număr de victime. Este un eveniment care merită a fi salutat.

Dar semnificaţia reală a numirii d-lui Gheordunescu într-o instituţie încă militarizată (din păcate) precum SRI trebuie relativizată, şi iată de ce:

– sarcinile ce revin noului numit – problemele cadrelor tinere din SRI – au un caracter marginal şi nu permit nici pe departe vreun control asupra instituţiei; munca operativă (cum se spune) rămîne în aceleaşi mîini;

– în al doilea rînd, d-l Gheordunescu, profesor de fizică, este bineînţeles străin specificului SRI. Îi va trebui timp şi va fi necesară o ipotetică bunăvoinţă din partea şefului şi colaboratorilor săi pentru ca să înţeleagă ceva din funcţionarea unei adesea controversate instituţii, **căreia îi va da însă de acum înainte girul său şi al partidului căruia, pînă deunăzi, i-a aparţinut (PNŢCD)**.

Prin urmare, e greu de spus cine a marcat un punct: societatea civilă (aşa cum se crede) sau d-l Măgureanu?

Oricum, raportată la imensa nevoie de democratizare resimţită în SRI, chiar de cadrele mai tinere, dar resimţită mai ales de societatea civilă, mişcarea făcută de noul regim prin numirea d-lui Gheordunescu pare minimă şi întîrziată. Se naşte întrebarea: de ce pregetă noul preşedinte să-l schimbe pur şi simplu pe actualul, controversatul şef al SRI?

Să încercăm să vedem însă ce a putut determina această mişcare.

Potrivit unui post de radio occidental, în cercurile NATO de la Bruxelles se discuta, cu o lună în urmă, dacă noul regim de la Bucureşti dispune de un control real asupra serviciilor sale secrete. În acest context, poate fi menţionat între altele şi faptul că în fruntea principalului serviciu secret se află nu numai un fost ofiţer de securitate, dar una şi aceeaşi persoană, de şaptè ani încoace – un dublu record, căci nu cunoaştem ţară candidată la intrarea în NATO care să se prezinte cu această performanţă.

ACCENTE

GABRIEL ANDREESCU

Un nou stil intelectual

Cu ceva timp în urmă, ministrul de Interne, d-l Gavril Dejeu – care, trebuie spus, a ştiut să pună ordine în personalul domniei sale –, răspundea enigmatic întrebării puse de un ziarist că la toamnă d-l Virgil Măgureanu ar putea fi re-numit sau înlocuit. Pythia – femeia-oracol din antichitate – ar fi răspuns la fel!

Prin numirea d-lui Gheordunescu ca adjunct al d-lui Măgureanu s-a administrat criticilor un calmant.

Criticile au venit însă nu numai din afară, ci şi din partea organizaţiilor societăţii civile. În mai multe rînduri, au fost exprimate îndoieli în ce priveşte îndeplinirea angajamentului asumat de preşedintele Emil Constantinescu, de a se face lumină în misterul revoluţiei, teroriştilor, mineriadelor, cîtă vreme conducerea SRI nu-i schimbată. Pînă una-alta, s-a mai adăugat însă încă un mister la cele preexistente: cum a devenit d-l Măgureanu „persona grata" a Convenţiei Democrate?

Într-un număr mai vechi al *României libere* – sper să nu fi greşit publicaţia –, Adrian Marino vorbea despre o evoluţie în cultura românească, pilotată de tînăra creaţie politologică. Cred că este o intuiţie importantă această opinie a domniei sale privind direcţia dinspre care se face la noi schimbarea culturală, chiar dacă nu toate „exemplele" enumerate onorează, după părerea mea, opinia d-lui Marino.

Ar fi vorba despre semne ale unei transformări culturale rezultînd din intrarea „pe piaţa ideilor" a unor oameni profesionalmente cultivaţi," venind în dezbaterea publică cu studii în spate şi eliberaţi de stilul, respectiv de mentalitatea emfatică, în fond ignorantă, plină de stereotipii, a tipologiei intelectuale care domină şi astăzi cultura română.

Voi veni cu două texte-exemple, care găsesc astfel în *„22"* o audienţă mai largă decît cea oferită de publicaţiile unde au apărut iniţial. **Mircea Boari** a publicat un material în revista *Polis* nr. 5, „Elitism maximal şi mentalitate antidemocratică", trecut acolo la rubrica „Recenzii", dar care este departe de a rămîne atît. În analiza pe care o face volumului ***Românii după 1989. Istoria unei neînţelegeri***, Mircea Boari găseşte prilejul să puncteze defecte mai generale ale discursului public asupra unor chestiuni de maximă importanţă culturală.

Ce notează tînărul *scholar*, aflat încă la o bursă de studii tocmai în Honolulu, fără ca prin asta să-l simţi mai puţin prezent între noi? În principal, obsesia demonizării „poporului român", ca un complement al lăudării sale excesive, sterilă *„vituperaţie sofisticată"* care *„reuşeşte să ţină locul unei analize de cultură politică autentică"*. Procedeul înseamnă asumarea unui „concept maximalist al elitei", asociat unui „concept minimalist al competenţei specifice". Şovinismului de clasă – în fond, despre el e vorba mai sus – i-ar corespunde, în revers, populismul. Astfel, discursul intelectual incriminat (un populism inversat, apreciază Mircea Boari) nu e decît imaginea în oglindă a discursului unor partide precum PRM, PUNR sau PSM. Citez: *„Şovinismul antipopular este faţa pusă în lumină a unui aristocratism al imaginii de sine în criză de omologare socială, asemeni populismului, dar, din motive diferite, el supraliciteză categorii generice, demografic-statistice, de «populaţie», «popor», în detrimentul altora, mult mai potrivite unei analize «politologice», precum cele de «sferă publică», «spaţiu social», «cetăţean» sau «individ»"*. Această decizie semantic-epistemică ar semnala – afirmă Mircea Boari – *„afinităţi mai mult decît precare cu nişte categorii democratice fundamentale"*.

Mircea Boari critică intelectualii care au făcut carieră din tema „inferiorităţii poporului", avînd chiar pretenţia că produc „ştiinţă" pe marginea subiectului. Funcţionarea unei societăţi, observă Boari, nu se sprijină pe imperativul „să nu existe nimeni care să gîndească absurdităţi" – întotdeauna vor exista astfel de opinii –, ci pe limitarea efectelor sociale ale „conştiinţei sărace" prin justiţie. Trebuie optat pentru *„caracterul laic al unei ordini democratice, imperfecte şi neomogene"* contra celui *„«mesianic» – după care democraţia înseamnă un fel de paradis moral, cognitiv etc., iar cetăţenii respectă legea pentru că sînt un fel de îngeri"*. Într-o demonstraţie care mi se pare impresionantă, Boari reclamă necesitatea delimitării de acel segment al intelectualităţii umaniste care poartă stindardul acestei confuzii teoretice. El acuză chiar sarcina de *„a analiza responsabilitatea dezastrului politic al acestui segment, contribuţia pe care el a adus-o la compromiterea pe termen lung a unor semnificanţi majori ai tranziţiei (cel de «democraţie» în primul rînd) – în măsura în care acest grup are veleităţi politice (şi în general le-a avut)"*.

Al doilea exemplu: un scurt dar binevenit articol semnat de **Dan Pavel**, apărut în numărul din martie al revistei *Cuvîntul*. Actualul lector al Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Studii Administrative a Universităţii din Bucureşti comenta, sub titlul „Să mai dăm şi citate", un articol mai vechi semnat de Alexandru George. Observaţiile lui Dan Pavel răspund invitaţiei făcute de redactorii de la *Cuvîntul*. Opinia lui Dan Pavel referitoare la apelul de revizuire a perspectivei culturale asupra doctrinelor de dreapta: autori de tipul „intelectualului subtil" care este Alexandru George încearcă să clarifice probleme complicate apelînd la instrumente inadecvate, adică la *„cunoştinţe de istorie şi cultură autohtone, intuiţii cu privire la fenomene politice internaţionale"*.

Deşi cu un limbaj curtenitor, calificarea pe care Dan Pavel o face demersului de tip Alexandru George este extrem de critică. Păcatul acestui demers? Din punct de vedere metodologic, „trivializarea comparativă". Remarcă Dan Pavel: *„S-au scris rafturi de cărţi cu privire la originile intelectuale ale fascismului şi comunismului, cu privire la bazele sociale ale lor etc. Cu toate acestea, sînt mii de cazuri individuale în care opţiunea pentru comunism a avut o motivaţie antifascistă, iar opţiunea pentru fascism a avut o motivaţie anticomunistă"*. În legătură cu necesitatea de a schimba tonul şi substanţa actuală a discuţiilor ar trebui făcut ceva, din motive de acurateţe analitică şi de recunoaştere a contribuţiilor ştiinţifice majore. Ce propune Dan Pavel? *„Nu cunosc o cale mai bună decît aceea de a face apel la documente, de a citi, cita, studia şi dezbate marile cărţi scrise pe aceste teme"*. Altfel se rămîne, ca în cazul lui Alexandru George, la un demers cu valoare eventual literară; în cel mai bun caz, un discurs semidileteant, *„fermecător prin stil şi forţă politică, dar desuet şi uşor ridicol"*.

Mă opresc aici. Înregistrez aceste „semnale" ale unui proces interior culturii româneşti pentru că ele merită notate „de dragul argumentelor"; dar şi pentru a nu fi luaţi prin surprindere de probabila erupţie a unor polemici majore, care vor opune noile generaţii de profesionişti elitelor culturale tradiţionale.

Era şi timpul.

ACCENTE

MIRCEA STĂNESCU

Fenomenul Piteşti. O reeducare totală?

La apariţia remarcabilei cărţi a lui Virgil Ierunca în ediţie franceză, cred-că se cuvine o încercare de analiză a conţinutului său, mai cu seamă că – după cîte ştiu – o asemenea încercare nu a fost făcută. Întrucît o analiză empirică a experimentului reeducării era imposibilă în sistemul comunist şi care rămîne, de altfel, şi astăzi un lucru de făcut, consider că punctul central al cărţii lui Ierunca rezidă în explicaţia pe care a propus-o pentru acest tip de reeducare, în stabilirea specificităţii sale, prin raportare la alte experimente reeducative – în speţă, reeducarea chinezească sau, în terminologia locală, „reforma gîndirii".

După cum se ştie, pentru Virgil Ierunca, reeducarea de tip Piteşti are 4 faze: 1) **demascarea externă** (în care au fost smulse declaraţiile cu privire la activitatea din afara închisorii; 2) **demascarea internă** (care presupune denunţarea tuturor celor care-l ajutaseră pe deţinut în interiorul închisorii; 3) **demascarea morală publică** (în care sînt rupte punţile pe care eul le întreţine cu lumea); 4) reeducatul e pus să conducă procesul de reeducare a celui mai bun prieten.

În privinţa fazelor reeducării, majoritatea textelor privitoare la reeducare indică însă o altă distincţie: **demascarea interioară/demascarea exterioară**, în care reperul pentru distincţia interior/exterior nu mai priveşte închisoarea, ci eul celui supus reeducării. Altfel spus, în prima fază deţinutul trebuie să-i denunţe pe toţi cei care-l ajutaseră în vreun fel, **înăuntrul şi în afara închisorii**, iar în cea de-a doua să demonstreze că a rupt-o în mod radical şi definitiv cu propriul său trecut. Se observă cu uşurinţă că această din urmă distincţie, mai lejeră, acoperă cîte două din fazele indicate de Ierunca. Ne putem întreba, desigur, de ce Ierunca nu foloseşte distincţia de mai sus. Pentru că în reeducare apar alternativ aceste două distincţii, care presupun referinţe diferite şi care pot deruta – şi chiar au derutat – destui analişti. Ne putem apoi întreba de ce este aşa de importantă stabilirea etapelor reeducării. Dincolo de precizia empirică necesară, stabilirea fazelor reeducării induce explicaţia de ansamblu asupra specificităţii reeducării. (Las la o parte, pentru finalul acestui text, chestiunea posibilităţii unei explicaţii de ansamblu asupra acestui subiect.) Dar care este explicaţia de ansamblu propusă de Ierunca? Care este pentru autor specificitatea experimentului reeducării de tip Piteşti? Pentru a răspunde, vom încerca să ajungem la text prin lectorii săi. Pentru aceasta, am ales două texte. Primul este prefaţa lui François Furet la ediţia franceză a cărţii, iar cel de-al doilea recenzia apărută în *Le Monde* din 16 februarie 1996. *„Le phénomène Pitești* – spune F. Furet – *appartient au même répertoire* (cu reeducarea chinezească) *auquel il ajoute un trait particulier: l'utilisation systématique de la torture des prisoniers par d'autres prisoniers"*.

La Piteşti – spune autorul recenziei din *Le Monde*, *„on torture sans fin, c'est-à-dire à la fois* ***sans but*** (s.m.) *par pure cruauté, et sans terme, de manière illimitée"*. De altfel, titlul recenziei este „La torture sans fin". Se observă deja două diferenţe faţă de textul lui F. Furet. Prima: tortura este fără scop sau, altfel spus, **tortura este scop în sine**, iar cea de-a doua: tortura nu are limite. Dar dacă tortura este *„un scop în sine"*, cum afirmă literal şi Ierunca, aici lectorul de la *Le Monde* fiind foarte perspicace, atunci cea de-a doua fază a reeducării – **demascarea** interioară sau, în terminologia lui Ierunca, **demascarea morală publică**, faza în care deţinutul îşi reneagă trecutul pentru a-şi construi un simulacru de personalitate – nu se justifică. Acesta este motivul pentru care trebuie să ne îndoim de faptul că *„esenţa fenomenului Piteşti" „constă în transformarea sistematică a victimei în călău şi dezagregarea ei psihică prin schingiuirea deţinuţilor de către alţi deţinuţi"*. Comparaţia cu *„reeducarea în stil chinez"* ar justifica mai degrabă o specificitate ideologică a experimentului decît o concluzie arendtiană. De-a lungul cărţii sale, V. Ierunca cochetează cu prima explicaţie, dar optează pentru a doua. De aici, două texte foarte diferite, ca prefaţa lui F. Furet, care pune accentul pe criteriul ideologic (reeducarea presupune proiectul ideologic al omului nou) şi recenzia din *Le Monde*, care indică exact concluzia adoptată în cele din urmă de autor.

În ceea ce mă priveşte, consider că reeducarea de la Piteşti se desfăşoară după un principiu ideologic – cel al conformităţii. Ceea ce distinge totuşi fenomenul Piteşti de alte experimente de acest gen din România sau din alte ţări comuniste este **totalitatea sa**. **O adeziune ideologică reală şi absolută – acesta este scopul şi rezultatul reeducării**. Eul nu poate mima această conversiune, pentru că el suferă **o mutaţie.** Unicitatea acestui experiment este dată de faptul că el este **fără rest**. Individul nu poate să se ascundă prin intermediul unei duble personalităţi, ca în alte experimente reeducative (ca cel de la Aiud, din 1960–1964, sau din China). Dar dacă teza reeducării totale este acceptabilă **ca principiu**, se poate totuşi considera că în experimentul de la Piteşti proiectul ideologic a corespuns cu realitatea? Că într-adevăr s-a obţinut omul nou? Că ruperea indivizilor de trecut a fost radicală?

Din punct de vedere psihologic, această teză este acceptată de un text şi respinsă de un altul. Vasile Dem. Zamfirescu este cel care susţine această teză, din punct de vedere psihanalitic, făcînd o analiză a fenomenului Piteşti din perspectiva identificării cu agresorul şi a refulării. Concluzia sa este că ***mutaţia*** (subl. în text) *psihică* (a fost) *urmărită şi realizată acolo* (în reeducare) *cu deplin succes"*, această mutaţie fiind, după autor, una **profundă şi de durată**.

Într-un alt text, Alina Mungiu susţine că gradul de reuşită a unui experiment reeducativ depinde de caracterul său persuasiv (persuasiune coercitivă). Din această perspectivă, „sindromul fratelui Alexandru" ar fi un experiment reeducativ reuşit, întrucît presupune predominanţa persuasiunii asupra torturii, pe cînd în cazul Piteşti raportul este invers, *„experimentul fiind finalmente ratat"*. Adică *„Identificarea cu agresorul rămîne la Piteşti exterioară şi conştientă, nu este deci o identificare veritabilă"*. Consider însă că a trage concluzia din faptul că *„Majoritatea celor de la Piteşti şi-au revenit"*, că reeducarea de la Piteşti n-a fost durabilă şi, mai mult, că ea n-a constat într-o transformare radicală a indivizilor este o eroare. Dumitru Bacu arată cît de dificilă este revenirea. Faptul că oamenii îşi pot reveni nu înseamnă că în segmentul temporal al reeducării n-au suferit sau n-au putut suferi mutaţia în cauză. Nu toţi, evident, întrucît au existat reeducaţi în diverse grade. Apoi, au existat reeducaţi care şi-au revenit singuri, ca Gheorghe Calciu, la Gherla. Dar ceea ce e specific pentru acest proces este că au existat deţinuţi reeducaţi exemplar. Aristotel Popescu – numai un exemplu – moare reeducat definitiv la Jilava, fără a-şi putea reveni după toate încercările colegilor săi de celulă. Aceasta arată că dispoziţivul reeducării a funcţionat exemplar.

În concluzie, putem spune, cred, că teroarea nu este decît un adjuvant al reeducării, un mijloc de sleire fizică şi psihică a deţinutului. Ea este cea care declanşează, întreţine şi face posibil acest proces de reeducare totală. Există cîteva condiţii exterioare pentru reuşita experimentului. În primul rînd, trebuie ca spaţiul de detenţie să fie izolat. Apoi, ca segmentul uman asupra căruia se aplică să fie relativ limitat. Şi, în fine, ca teroarea (sau ameninţarea cu teroarea) să împiedice în permanenţă posibila revenire a reeducaţilor (deci nu teroarea fără sfîrşit, ci teroarea ca posibilitate). Nerespectarea acestor condiţii a dus la disoluţia şi oprirea experimentului. (...)

ALIC MÎRZA

Copilărie în stradă

Cu toate măsurile adoptate de guvern după ratificarea, la 28 septembrie 1990, a Convenţiei ONU pentru Drepturile Copilului, numărul copiilor aflaţi sub ocrotirea statului a fost (şi este şi la ora actuală) în creştere. De la 39.908 minori, în 1989, s-a ajuns ca, anul trecut, cifra totală să depăşească 52.000, în condiţiile în care rata natalităţii s-a diminuat drastic. Dintre aceştia, 41.614 erau instituţionalizaţi prin sistemul de leagăne, case de copii, şcoli de reeducare aparţinînd Ministerului de Interne, iar restul se aflau în cămine gen spital ori şcoală pentru cei cu diverse afecţiuni. Desigur că acestora li se adaugă o categorie aparte – copiii străzii, al căror număr este imposibil de precizat.

Copiii străzii: „definiţii"

Declaraţia comună a Conferinţei Europene privind copiii străzii din lumea întreagă (din iunie 1996) îi defineşte pe aceşti dezmoşteniţi ai soartei ca **„persoane sub 18 ani care, pentru perioade mai scurte sau mai lungi, trăiesc sau muncesc în mediul stradal sau în locuri instabile, fiind în relaţii cu grupuri şi cunoştinţe asemenea lor"**. Sau, după cum afirmă Maria Niţulescu, directoarea Centrului de primire minori „Cireşarii", *„copilul străzii nu este numai cel care pleacă de acasă pentru că nu are ce mînca, ci şi cel care a luat nota 4 şi a fugit de acasă de teama părinţilor"*. Mai puţin conform cu regulile societăţii în care doar supravieţuiesc, aceşti copii se caracterizează pe ei înşişi prin exact trăsăturile care formează, în ochii opiniei publice, conţinutul etichetei „copiii străzii". Răspunsurile date de ei la întrebarea „ce este un copil al străzii?" conturează concluzia de mai sus: *„Care-i vai de capu' lui, care n-are pe nimenea, un boschetar"* (Lupu Gheorghe – 16 ani), *„Care trăieşte prin canale, în mizerie, prin blocuri, care cerşeşte"* (Vătafu Gigi – 15 ani), *„Un vagabond şi-atît"* (Dan – 16 ani), *„Care este singur, fumează, se drogheză, vrea să aibă libertate"* (Constantin Matei – 13 ani), *„Poate să mănînce orice vrea, nu este bătut, dar nu are unde să doarmă. Dacă vrea, poate să facă rost şi de mîncare, îmbrăcăminte şi să facă o baie"* (Clipescu Marlen – 15 ani).

Gavroche-ul bucureştean

Bogdan Lucaciu, psiholog în cadrul programului „Casa Deschisă" iniţiat de Liga Română pentru Sănătate Mintală, a realizat, după un studiu desfăşurat timp de doi ani, profilul-tip al copilului străzii din Bucureşti. Acesta are vîrsta cuprinsă între **12** şi **16 ani** (în 64% din cazuri), vîrstă la care se structurează imaginea despre sine, se realizează desprinderea de dependenţa parentală, maturitatea sexuală, iar dinamica psihologiei duce la reacţii neaşteptate, la spirit de aventură. „Gavroche-ul" bucureştean, căci e **băiat** (82,5% din cazuri), este în mod **circumstanţial** un copil al străzii, avînd contact sporadic cu membrii familiei sau trăind episoade lungi şi repetate în stradă. El provine dintr-o **familie disfuncţională şi numeroasă** (peste 10 fraţi – în 41,9% din cazuri) şi **se află în**

stradă fie de peste 3 ani continuu (38%), fie **de mai puţin de un an** (34,3%). Destrămarea familiei din care a plecat sau condiţia de orfan fugit dintr-o instituţie conduce la cronicizarea condiţiei sale. Din profilul-tip ar mai fi de reţinut că grupurile de copii ai străzii sînt slab structurate, au ca sursă principală de subzistenţă cerşetoria, iar cheltuielile prioritare sînt pentru hrană. În ce priveşte relaţia cu familia, aceasta este confuză, marcată de ambiguitate. Fantasma revenirii în familie, afirmată pasiv, este contrazisă de anxietatea reimplicării. Frica de bătăile părinţilor, ca motiv al fugii de acasă, se regăseşte la marea majoritate a copiilor străzii: *„Tata venea beat şi mă bătea mereu. Cu furtunul, cu ce apuca. Aş vrea să mă duc acasă din nou, da' mi-e frică de tata"* (Moraru Aurel – 13 ani), *„Mă trimiteau tot timpul după băutură şi pînă la urmă m-au gonit, după ce că mă şi băteau. Nu mi-e dor de ei"* (Nestor Alin – 9 ani).

„Nu problema financiară – consideră Adina Dragatoiu, director general în Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale (MMPS) — *este cauza primordială a creşterii numărului de copii abandonaţi ori fără supraveghere imediată din partea familiei. După mine, la baza acestei situaţii se află nivelul de civilizaţie al societăţii în care trăim"*.

Instituţionalizarea copiilor străzii

Statul român ocroteşte minorii cu probleme familiale prin intermediul ministerelor Sănătăţii (leagănele pentru copiii între 0 şi 3 ani), Învăţămîntului (casele de copii preşcolari, între 3 şi 6 ani, şi şcolari, pînă la 18 ani) şi de Interne (şcolile de reeducare pentru cei delincvenţi). Li se adaugă Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale, cu rol, pe de o parte, de gestionare a unor prestaţii cu caracter universal şi îmbunătăţire a cadrului legislativ în domeniu, iar pe de altă parte, de constituire, supraveghere şi dezvoltare a sistemului serviciilor sociale. Pentru descentralizarea celor din urmă, la nivelul fiecărui consiliu judeţean şi al municipiului Bucureşti s-a creat un serviciu de acest gen, care are obligaţia de a urmări modul în care sînt repartizate fondurile pentru ajutorul social şi pentru caz de urgenţă. Numai că, atunci cînd li se cere să justifice activitatea serviciilor sociale din subordine, *„preşedinţii consiliilor judeţene* — susţine Adina Dragatoiu — *dau răspunsuri de genul «Nu am înfiinţat aşa ceva» sau, pur şi simplu, păstrează tăcerea"*.

La sfîrşitul lunii ianuarie, guvernul Ciorbea a hotărît înfiinţarea Departamentului pentru Protecţia Copilului (DPC), condus de secretarul de stat Cristian Tăbăcaru, înlocuind vechiul Comitet Naţional pentru Protecţia Copilului, ceea ce presupune rediscutarea tuturor organigramelor din teritoriu. Acest departament a reuşit, în scurtul timp care a trecut de la apariţia sa, să-i nemulţumească, prin intenţiile sale legate de reforma la nivel local a sistemului de ocrotire a minorilor, atît pe specialiştii din MMPS, cît şi pe liderii organizaţiilor nonguvernamentale de profil. *„Considerăm că iniţiativele Departamentului pentru Protecţia Copilului* — subliniază Gabriela Alexandrescu, preşedinte executiv al Organizaţiei «Salvaţi copiii» — *trebuie neapărat discutate cu specialiştii care le aplică în practică. Este absolut necesar să se realizeze un* workshop *pentru analizarea proiectelor cu care ei doresc să sprijine acţiunile de ocrotire a minorilor."*

În criza legislativă şi inerţială din domeniu, singurele care îşi văd constant de planul iniţial de activitate sînt organizaţiile nonguvernamentale şi asociaţiile caritabile. Dacă în sistemul coordonat de stat accentul cade pe instituţionalizarea copiilor cu probleme familiale, în cel paralel, neguvernamental, aceasta este considerată defavorabilă dezvoltării lor. *„În leagănele sau în casele de copii* — argumentează Gabriela Alexandrescu — *nu se poate studia fiecare caz în parte pentru a vedea ce probleme ridică şi care sînt traumele cu care a venit. Nu trebuie să uităm că doar zece la sută din copiii instituţionalizaţi sînt abandonaţi, restul au părinţi"*.

Este adevărat, în casele pentru copiii străzii, cum ar fi „Sfîntul Ioan", patronată de Organizaţia Caritas din Austria, numărul celor care beneficiază de asistenţă socială este mult mai mic decît în casele de copii din subordinea Ministerului Învăţămîntului. Dar diferă şi bugetul şi, implicit, posibilităţile oferite copiilor pentru recreere ori alte activităţi. Nu în ultimul rînd, trebuie menţionat că modul de lucru este altul. *„Copiii ne spun pe nume"*, declară Cristian Băsturescu, directorul Casei „Sf. Ioan". *„Căutăm să nu existe o distanţă între noi, educatorii, şi ei. Îi încurajăm să iasă cît mai mult în lume, îi stimulăm să discute cu cei de vîrsta lor, deoarece am observat din tabere că au tendinţa de a face o paralelă între ei şi ceilalţi. Unii merg în vizită la colegii lor de clasă, alţii îşi primesc aici prietenii de la şcoală"*. Sînt copiii străzii recuperabili din punct de vedere social? *„Teoretic, cu condiţia existenţei mai multor factori pozitivi* — continuă Cristian Băsturescu —, *orice persoană este recuperabilă"*.

Răul trebuie tăiat de la rădăcină

Un aspect, deloc de neglijat, al relaţiilor dintre asistenţii sociali şi copiii străzii în procesul de reintegrare apare în momentul în care minorii sînt aduşi la centrele de primire. *„Cele mai mari greutăţi* — precizează Marilena Buttu, director al Centrului social de primire minori «Gavroche» — *le întîlnim în identificarea copiilor, pentru că le este frică să spună cine sînt ca să nu fie trimişi acasă. Apoi, familiile pe care le găsim nu sînt cele pe care le-am dori şi pe care orice om normal le vrea pentru un copil"*.

Noţiunile de abuz fizic, psihic şi social se aplică cel mai bine copilului de pe stradă. Se poate vorbi despre abuzul social care se defineşte prin atitudinea de indiferenţă pe care o manifestă societatea, în general, şi autorităţile responsabile cu protecţia copilului, în special. Cum se poate diminua incidenţa acestor tipuri de abuzuri? *„Ar trebui* — revine Marilena Buttu — *ca numărul copiilor străzii să fie cît se poate de mic. Important este să găsim metodele cele mai bune să scoatem copii din stradă şi să-i salvăm de influenţa proxeneţilor, deoarece aici este punctul nevralgic al problemei: abuzul sexual. Singura posibilitate este de a-i lua proxenetului «obiectul muncii» şi nu poţi să-l iei decît dacă găseşti familia copilului sau aduci copiii în centrele de minori şi le oferi tot ce se poate şi ce îşi doresc"*.

Despre copiii străzii se pot scrie sute şi mii de pagini, fără a epuiza subiectul. Esenţial este să îndepărtezi cauzele ca să elimini efectul. Deoarece, aşa cum menţionează Cristian Băsturescu, *„este absurd să aştepţi să apară copiii străzii şi abia după aceea să rezolvi problemele care au dus la apariţia acestora"*.

Manuale alternative

Componentă fundamentală a reformei învăţămîntului din ţara noastră, proiectul elaborării noilor manuale şcolare alternative nu are impactul pe care îl merită.

Demarat de mai bine de doi ani, există încă profesori care n-au cunoştinţă de existenţa acestuia, părinţi reticenţi, ca şi inspectori şcolari care privesc circumspecţi, dacă nu chiar cu suspiciune, toată această „tulburare a apelor".

Manualul alternativ reprezintă un demers în încercarea de a interveni, prin carte şcolară, în restructurarea conştientului social.

Grupul pentru Dialog Social organizează marţi 15 aprilie, ora 18.00 o masă rotundă cu tema **Manualul alternativ un pas către normalitate**

Moderatori: Gabriel Liiceanu şi Sorin Antohi

POLIROM NOUTĂŢI

Liviu Antonesei
O prostie a lui Platon. Intelectualii şi politica

Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu
Aeterna Latinitas.
Enciclopedia gîndirii europene în expresie latină

în pregătire:

W.G. Leibniz – **Eseuri de teodicee** • Adam Michnik – **Scrisori din închisoare şi alte eseuri** • Mircea Carp – **„Vocea Americii" în România (1969-1978)**

Comenzi la CP266, 6600, Iaşi Tel.&Fax: (032)-214.100; (032)-214.111
Internet: www.nordest.ro/shopping/books/polirom/polirom.htm
E-mail: polirom@mail.cccis.ro

DAN PETRESCU

Ciobănizare sau europenizare?

– modestă schiţă de politică naiv-populară –

Duminică 6 aprilie 1997, la ştirile de la ora 15.00, Radio Total, vorbind despre transhumanţa la români, anunţă că turme de oi au ieşit deja la păscut pe terenurile înverzite, mai mult sau mai puţin virane, ale Bucureştiului, **ciobanii din capitală** manifestîndu-şi cu acest prilej nemulţumirea faţă de starea deplorabilă a acestor terenuri (Crîngaşi etc.), mai pline ca niciodată de gunoaie (cioburile de sticlă, de exemplu, obligîndu-i să panseze adesea picioarele rănite ale mioarelor), stare pe care ei o pun pe seama ţiganilor.

Urmează cîteva cuvinte culese de la ciobanii înşişi, care termină speculînd asupra preţului cărnii de miel în preajma Paştelui (15.000–20.000 de lei).

Ştirea mai sus rezumată, într-o perioadă în care România face un tapaj imens ca să adere la ceea ce propaganda oficială numeşte „structurile euro-atlantice", repune dramatic în chestiune o veche maladie românească, anume aceea a divorţului sever dintre aparenţă şi realitate sau dintre fondul existent, primitiv în esenţa sa, şi formele de civilizaţie ce se cer inventate ori luate de-a gata de undeva (importate) şi cu de-a sila, pînă la urmă, grefate pe acest fond, în speranţa că, operaţia reuşind, rezultatul va reprezenta o stare ameliorată, o apropiere a noastră de civilizaţie, aşa cum arată ea actualmente în ţările vestice (cu care, instituţional, dorim să ne aliniem).

România are nevoie de o ruptură cu trecutul

Procesul acesta n-ar reprezenta o noutate la noi: a mai fost teoretizat şi chiar încercat, cu rezultate discutabile (căci a produs mai mult caricaturi), însă, pe de altă parte (şi în lipsa unei colonizări cinstite, care nu se mai poartă şi la care nimeni n-ar fi îndreptăţit să aspire în ce priveşte acest colţ de periferie europeană uitat de lume), altă soluţie nu pare să existe – faimoasa „prin noi înşine" neducînd, logic şi în absenţa unui puseu imperialist, decît la perpetuarea exasperantă a aceluiaşi fond primitiv: ţară care şi-a făcut o religie din continuitate, României i-ar face bine o ruptură.

Problema este însă că România nu mai pare dispusă să „ardă etapele", aşa cum ar comanda soluţia (s-o numim astfel) *a grefei*. Lucrul păruse totuşi posibil la finele lui 1989 şi începutul lui 1990, în scurta perioadă de entuziasm cînd, punînd brusc în chestiune sistemul comunist ca atare, românii dăduseră impresia a devansa prin radicalitatea dorinţei lor de schimbare tot Estul european; ce s-a întîmplat ulterior este exemplar concentrat în titlul unei cărţi a ex-preşedintelui Iliescu, ***Revoluţie şi reformă***: într-adevăr, doctrinele politice văd îndeobşte reformele ca pe un mijloc de a evita revoluţiile, într-un anume sens revoluţie şi reformă excluzîndu-se mutual (caz în care un titlu conform acestei realităţi ar fi trebuit să sune: *Revoluţie* **sau** *reformă*); mai mult sau mai puţin conştient, Iliescu a exprimat prin acel aparent neînsemnat **şi** întreg programul său politic frenator: om prin excelenţă al *perestroikăi*, adică al reformării comunismului, el a încercat să aplice o reformă după ceea ce el însuşi a calificat drept o revoluţie, alienînd (sau chiar trădînd) revoluţia, fapt pentru care, de altfel, ar trebui să răspundă.

Să consemnăm în trecere şi soluţia preconizată de Brucan pe la începutul lui 1989, într-o serie de interviuri din străinătate; ea este calchiată după formula leninistă comunism = puterea sovietelor + electrificarea ţării, fiind formalizată prin substituirea ordinatorului electrificării, ceea ce o apropie parţial de *soluţia grefei* amintite mai sus ca singura cît de cît potrivită nouă.

Soluţia aceasta, ca să revenim la ea, implică indiscutabil o acţiune politică obligatoriu orientată *de sus în jos* (rămîne deocamdată secundară problema existenţei acelora cu adevărat calificaţi s-o întreprindă: dincolo de voinţa lor politică, aceşti oameni ar trebui ei înşişi să fi experimentat într-un fel starea – s-o numim capitalism – către care, prin acţiunea lor politică fermă, ar voi să îndrepte ţara; or, cum se ştie, oamenii noştri politici, crescuţi şi educaţi în comunism, se pot pretinde doar reciclaţi, aidoma profesorilor de „socialism ştiinţific" de pînă mai ieri, care predau astăzi democraţia); dacă ea necesită totodată un regim politic zis de mînă forte, depinde de cît de dispusă ar fi populaţia s-o accepte (şi, judecînd după cum se comportă populaţia la actuala curbă de sacrificii, la principiul „ca să fie mai bine, întîi trebuie să fie mai rău", e de crezut că un regim forte nu i-ar fi insuportabil, dar nici nu s-ar impune decît atît cît decurge din exercitarea oarecum forţată, adică în pofida oricăror rezistenţe, a acţiunii politice „de sus în jos").

Cine şi cum poate face reforma?

Două necunoscute apar aici: 1) cum? şi 2) de către cine (excluzînd, firește, răspunsurile vulgar-democratice posibile: „oricum", „de către oricine")?

1. Refuzul societăţii româneşti de a mai „arde etapele" obligă la încercarea de a reînnoda lucrurile de acolo de unde considerăm că s-a originat degradarea lor, adică de cu vreo cincizeci şi mai bine de ani în urmă, cu efortul de a ne şterge complet din minte, provizoriu, tot ce s-a întîmplat de atunci şi pînă astăzi, ca pe o nesfîrşită eroare a cărei simplă evocare este nefastă (necum a-i mai dezgropa aşa-zisele „părţi (şi) bune", „realizări" etc., care, în măsura în care ar exista, de exemplu sub forma unor rari indivizi altfel formaţi în această perioadă, au fost posibile ca excepţii, în ciuda regimului şi în general în mod camuflat).

Metoda, logic vorbind, are această simplitate deconcertantă: trebuie făcut, obstinat şi sistematic, exact inversul a ceea ce a făcut vechiul regim, ca de pildă: industrializării forţate, rămăşiţă a războiului rece şi a imperialismului comunist sovietic, are a i se opune dezindustrializarea forţată, paralel cu sprijinirea agriculturii ca prioritate naţională (ceea ce include: reîmproprietărirea reală a ţăranilor, bănci agricole care să le acorde împrumuturi pe termen lung cu dobînzi preferenţiale, favorizarea instalării la ţară a muncitorimii dezafectate, adică, în fond, recrearea clasei ţărăneşti distruse de industrializarea excesivă). Reechilibrarea economică necesară şi care decurge de aici este realizabilă prin dezvoltarea turismului la rang de industrie (avem, în mare, cadrul, ne lipsesc serviciile: toate bazele turistice, mai mult sau mai puţin în ruină astăzi, vor fi concesionate investitorilor străini) şi prin crearea în România a unui „paradis fiscal", aidoma aceluia din Principatul Monaco.

2. Trecerea de la comunism la capitalism fiind o premieră istorică, este evident că nimeni pe lume nu e cu adevărat competent în faţa acestui proces (singurii care aveau o oarecare practică politică, sub aspectul „muncii cu omul", erau foştii activişti: ca atare, ei au şi uzurpat puterea şi România a fost condusă, din 1989 pînă în 1996, de o clică de activişti de rangul doi). De aceea, ideea că lucrurile vor intra pe făgaşul dorit în limita de timp a actualei generaţii active trebuie părăsită; maximumul pe care-l poate face această generaţie şi care, la drept vorbind, îi constituie datoria imperioasă, este de a forma o nouă generaţie, mental diferită de ea: practic, asta înseamnă reconsiderarea învăţămîntului, de asemenea o prioritate naţională (remuneraţia cadrelor didactice trebuie să fie cel puţin comparabilă cu aceea din actualele regii autonome; numărul elevilor pe unitate de învăţămînt va scădea, iar al profesorilor va creşte; se vor acorda cît mai multe burse de studii, în ţară şi străinătate; pentru că profesorii de astăzi sînt şi ei tot cei de ieri, vor fi aduşi din străinătate profesori, indiferent de limba în care vor preda ş.a.m.d.).

Pentru toate acestea, priceperea actualmente cerută nu depăşeşte nivelul unei voinţe politice ferme şi al unei viziuni precise în privinţa viitorului controlabil: cu alte cuvinte, clasa politică (în formare şi ea; or, întru o cît mai bună formare, mult discutatul punct 8 al Proclamaţiei de la Timişoara ar fi de completat cu limitarea votului numai pentru aceia care ar dobîndi statutul de *cetăţean*, astăzi oarecum automat: el ar trebui revizuit aproximativ după modelul cetăţilor antice, în sensul că drept de vot, în calitate plină de cetăţeni, vor avea numai aceia cu un anumit grad de instrucţie, să zicem cu instrucţia care este astăzi formal obligatorie, şi aceasta din momentul terminării ei şi pînă la o anumită vîrstă, de exemplu nu mult după vîrsta pensionării – măsură menită a elimina de la decizia politică unele categorii natural debile şi pe cele natural reacţionare, spre a face astfel „tirania majorităţii", specifică democraţiei, cît mai suportabilă), oricît de „în mers" s-ar constitui ea, e bine să ştie încotro îndreaptă ţara; dacă ţinta e capitalismul, fie el şi deghizat sub numele de „economie de piaţă", e de ţinut seama că „piaţa" cu pricina ascultă de un singur principiu: acela de a vinde cu orice preţ; asta înseamnă că producţia pe stoc, aiuritor de frecventă astăzi la noi, se potriveşte teatrului absurd, nicidecum unei economii cît de cît sănătoase (firește, ea este consecinţa defunctului CAER, care fusese conceput pentru a crea o piaţă-enclavă, neavînd nimic de-a face cu ceea ce se întîmpla, economic vorbind, în restul lumii „reale": desigur, noi am trăit într-o astfel de enclavă artificială, care, dizolvîndu-se oarecum de la sine, ne expune acum „lumii reale" debusolaţi, defazaţi şi cu toate defectele noastre anacronice exacerbate în plină lumină).

Stabilitatea – condiţia primă a comerţului şi investiţiilor

Se repune astfel problema străveche a resurselor de materii prime şi a pieţelor de desfacere, pricină în istorie de nu puţine războaie. E greu de crezut că vom atinge performanţele Japoniei, cu care o lume întreagă se luptă spre a-i contrabalansa (dacă nu limita) exporturile, prin pătrunderea pe propria-i piaţă, extrem de protecţionistă, a produselor de aiurea. Însă avantajul nostru imediat ar consta în mîna de lucru ieftină, ceea ce ne-ar îndemna să adoptăm modelul Taiwanului sau al Hong Kong-ului, astfel ca, sub marca unor mari firme, produsele fabricate la noi să folosească pieţele de desfacere ale acelor firme (dar, întru acestea, am demonstrat noi oare că încurajăm libera iniţiativă şi investiţiile suficient, că-i oferim întreprinzătorului facilităţi şi nu inextricabile labirinturi birocratice în care firul Ariadnei e alcătuit din bacşişuri, iar garanţia proprietăţii nu există?); este singurul mod mai rapid de a accede la pieţele de desfacere consistente, altminteri interzise nouă, chiar în ipoteza că am fabrica produse de înaltă calitate – căci cucerirea acestor pieţe nu e atît o chestiune economică, cît una politică, adică de prestigiu, care este în mare măsură un prestigiu al forţei (coca-cola şi hamburgerii n-au în sine nimic apetisant, decît originea şi iluzia pe care o induc consumatorului, de participare la modul de viaţă al lumii puternice din care provin). De aceea, trebuie şi aici să încercăm a ne strecura cumva într-un sistem de alianţe potrivit conceput (ştiut fiind că avem nevoie de a fi traşi la edec de cineva ca să accedem la un loc într-o lume ce ne-a refuzat, pînă acum, după lalta şi, jocurile fiind în genere deja făcute ori făcîndu-se, ca totdeauna, peste capul nostru, noi sîntem aceia care avem a ne insinua cumva acolo unde se fac ele; pe de altă parte, stabilitatea e prima condiţie a comerţului şi a investiţiilor, atît de importantă, încît Statele Unite, de pildă, i-au trecut cu vederea Chinei toate entorsele la drepturile omului, de dragul stabilităţii ei, cu acest preţ menţinute – şi, bineînţeles, şi în previziunea giganticei pieţe de desfacere, de consum, reprezentate de China); e vorba nu atît de NATO, care înseamnă poate că ţintim prea sus dintr-o dată (şi, în paranteză fie zis, ni se va uita oare al doilea război mondial sau faptul că armata noastră este, totuşi, aceea care a tras în 1989? – şi ce facem cu numărul suspect de mare de promovări rapide în rîndurile ei sub Iliescu, un corpus de generali cam compact şi neliniştitor?), cît de alianţe regionale, mai deloc încercate pînă acum, cu tot succesul Vişegradului şi pilda interbelicului, care ne-ar recomanda o sumă de „mici antante" înainte de toate. Există, de altfel, unele intenţii de a crea o structură unitară între Germania unită şi teritoriile imprevizibile ale fostei URSS, distinctă de acestea, ca şi de supremaţia americano-vest-europeană, dar menită a reconstrui echilibrul mondial cel puţin ciudat de astăzi, cînd o supraputere mondială se găseşte singură faţă cu necunoscutul.

Toate acestea îmi erau, trebuie să mărturisesc, limpezi încă din 1990; le-am înşirat aici încă o dată, într-o ordine aleatorie, pentru că, spre marea mea surpriză (şi orbire), am constatat atunci că ele nu erau defel de la sine înţelese şi pentru concetăţenii mei, altfel destul de bine reprezentaţi de puterea de pînă în 1996. Pe de altă parte, noua putere, deşi pare să fie altceva, procedează încă ezitant. Or, timp nu prea mai este: „ciobănizarea" erodează serios europenizarea...

(Subtitlurile aparţin redacţiei)

SEMINAR *„22"*

Imaginea publică a ONG – între succese şi neîmpliniri

Revista *„22"* organizează cu sprijinul Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile seminarul cu tema „Imaginea publică a ONG – între succese şi neîmpliniri". Seminarul îşi propune să sprijine organizaţiile neguvernamentale să-şi îmbunătăţească capacitatea de comunicare cu mass-media şi cu instituţiile publice.

Din program: rolul şi activitatea sectorului neguvernamental; parteneriatul ONG-guvern şi ONG-alte instituţii publice; profesionalizarea comunicării ONG cu mass-media şi societatea/importanţa unui bun serviciu de relaţii publice; prezentarea succeselor şi insuccesele în comunicare ale unor organizaţii; crearea de eveniment: seminare, conferinţe, dezbateri, acţiuni cu participarea mass-media; tehnici de comunicare cu mass-media: comunicatul de presă, conferinţa de prresă, relaţia personală cu jurnaliştii specializaţi în domeniul de activitate al ONG; comunicarea cu ONG văzută de mass-media.

Seminarul se va desfăşura în sala Grupului pentru Dialog Social (Calea Victoriei 120), în zilele de 16 şi 17 aprilie a.c. Îi rugăm pe cei interesaţi să se adreseze la sediul redacţiei *„22"*.

WILLIAM PFAFF

Dacă NATO trebuie să se extindă, atunci România trebuie să facă parte din cercul aleşilor

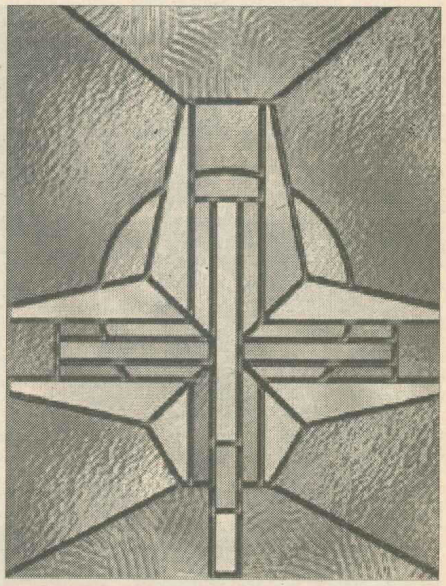

Herald INTERNATIONAL Tribune
PUBLISHED WITH THE NEW YORK TIMES AND THE WASHINGTON POST

Comentariul de faţă a apărut în *International Herald Tribune* din 11 aprilie 1997. *International Herald Tribune* apare la Paris şi reprezintă sinteza opiniilor a două mari cotidiane din SUA, *Washington Post* şi *New York Times*. El este nelipsit de pe masa de lucru a politicienilor din cancelariile vest-europene.

Lărgirea NATO este una dintre acele irevocabile decizii politice ale Washingtonului care, odată luate, nu mai cunosc obstacole în calea lor, cu excepţia, poate, a Congresului american, la vremea cînd acesta va fi să se pronunţe cu privire la angajamentele militare şi la costurile necesare extinderii. Presupunînd că hotărîrea nu va fi stopată, strategii vor trebui să umble prin grădina de miracole a lui Shakespeare, pentru a găsi reţeta prin care o urzică usturătoare să devină o floare rară, înmiresmată.

Dacă NATO trebuie să se extindă, ar fi lipsit de sens ca extinderea să nu fie folosită în scopul întăririi securităţii tocmai acolo unde este cea mai mare nevoie de ea, şi anume în Balcani. Asta ar consemna, în sfîrşit, un rezultat pozitiv al demersurilor întreprinse momentan. Cît priveşte rezultatele negative, ele au început deja să sosească. Înţelegerea, parafată la 2 aprilie 1997, între Boris Elţin şi Alexandr Lukaşenko, pentru o mai strînsă colaborare între Rusia şi Belarus, este o reacţie la extinderea NATO şi reprezintă un asemenea rezultat negativ. Belarus a făcut parte din fosta Uniune Sovietică. Lukaşenko se comportă în momentul de faţă atît de dictatorial cît îi permit circumstanţele, cenzurînd presa şi băgîndu-i la închisoare pe opozanţi, fapt care face ca apropierea dintre cele două ţări să nu fie văzută cu ochi buni nici de liberalii de la Moscova, nici de naţionaliştii din Belarus. Ideea acestei apropieri este însă agreată de acei ruşi care doresc ca măcar o parte din fostele ţări ale Uniunii Sovietice să se alieze, pentru a putea, astfel, să ţină piept mai bine Occidentului. Deşi concepută ca o provocare la adresa Rusiei, extinderea NATO se desfăşoară, acum, într-o notă de surprinzătoare timiditate. Ea va avea în vedere acele ţări care sînt deja în siguranţă şi care consemnează succese notabile în planul politic şi economic al tranziţiei: Polonia, Cehia şi Ungaria. Ea nu ia în calcul tocmai ţările slabe şi vulnerabile. După socoteala actuală, ţările baltice, Ucraina, Moldova, Bulgaria, Slovacia şi România vor rămîne în afara Alianţei. Washingtonul înţelege că primirea ţărilor baltice în NATO în momentul de faţă ar însemna o provocare în plus. Ucraina şi Moldova sînt ţări membre ale Comunităţii Statelor Independente. În ce priveşte Bulgaria, ea este stăpînită de o mult prea accentuată confuzie pentru a face acest pas, chiar dacă ar dori să adere la Alianţă. Iar Slovacia trebuie să facă dovada, mai ales la nivel politic, că merită să fie membră a comunităţii NATO. România este şi ea exclusă. Dar România este foarte importantă. Dacă ea nu va fi inclusă în primul val de extindere alături de Ungaria, **vor fi aduse mari prejudicii uneia dintre cele mai însemnate realizări politice din ultimele luni: stabilităţii sud-est-europene, consfinţită prin reconcilierea celor doi rivali, România balcanică şi Ungaria central-europeană** (s. red.).

Neînţelegerile dintre cele două ţări sînt cauzate în mare măsură de existenţa, în mijlocul României, a unei numeroase şi relativ prospere minorităţi etnice ungureşti, ce numără mai mult de 1,6 milioane de membri. Ungurii din Transilvania, aflaţi sub influenţa politică a celor doi rivali, Turcia şi Austria, au dominat regiunea începînd cu secolul 9, iar odată cu secolul 18 au transformat-o într-un strălucitor centru de civilizaţie ungurească protestantă, cu toate că au ţinut populaţia românească în stare de iobăgie, asuprind ţărănimea creştin-ortodoxă. Cînd imperiul otoman a început să slăbească, a crescut influenţa Austriei. Transilvania a intrat sub totala sferă de influenţă a Austriei, în vremea secolului al 19-lea, cînd ţărănimea română a devenit emancipată. După primul război mondial, odată cu prăbuşirea imperiului austro-ungar, ţărănimea română majoritară a cerut unirea Transilvaniei cu Ţara, care devenise cu adevărat independentă abia după 1878.

● Extinderea NATO trebuie să aibă în vedere obţinerea unor avantaje certe ● NATO trebuie să asigure securitatea acolo unde este cea mai mare nevoie de ea: în Balcani ● Neincluderea României în primul val ar aduce prejudicii recent încheiatului tratat dintre România şi Ungaria ● Într-o zonă de echilibru precar, România a dovedit prin cooptarea maghiarilor la guvernare că poate fi un factor de stabilitate ● Aderarea României în primul val ar confirma şi extinde influenţa realismului politic în Balcani ●

Comunismul a ţinut ascunsă rivalitatea dintre români şi unguri, dar, începînd cu 1989, ea a revenit la suprafaţă. Cu toate acestea, astăzi, pentru prima oară, guvernele de la Budapesta şi Bucureşti sînt de acord că în problema Transilvaniei trebuie reinstaurată pacea. Sub preşedinţia lui Emil Constantinescu, care a fost ales anul trecut, s-au făcut eforturi enorme, nu numai în direcţia demarării întîrziatelor reforme politice şi economice, ci şi în aceea a aşezării relaţiilor dintre cele două ţări pe o nouă bază. Schimbarea pe plan intern a fost una profundă, ungurii făcînd parte, acum, din coaliţia guvernamentală. Însuşi guvernul ungar afirmă că dacă România nu va fi admisă în NATO odată cu Ungaria, situaţia nou creată va deveni una tensionată. Coaliţia guvernamentală de la Bucureşti ar putea cădea. Naţionaliştii unguri din ţara vecină, care s-au opus concesiilor stipulate în tratatul de bază, s-ar simţi stimulaţi. Cooperarea ungaro-română ar putea fi pusă în pericol de un eventual guvern succesor.

Printr-un efect de rezonanţă, s-ar putea ca în Slovacia pretenţiile ridicate de naţionalişti în favoarea minorităţii slovace din afara graniţelor, care se fac tot mai auzite, să aibă un efect distructiv în planul relaţiilor regionale şi să submineze autoritatea guvernului. De altfel, Slovacia considera guvernul postcomunist din România un aliat în ceea ce priveşte modul de abordare a problemelor etnice. Incidenţa toleranţei şi a realismului în probleme de ordin etnic şi istoric nu este deosebit de accentuată în această regiune, aşa cum ne-a dovedit-o războiul din Iugoslavia. În acest context, este cu atît mai importantă noua relaţie dintre Ungaria şi România.

Incluzînd România alături de Ungaria în primul val, extinderea NATO poate confirma şi, implicit, lărgi influenţa unui realism politic într-o zonă în care este nevoie de acesta mai mult decît oriunde.

Traducere de FLORIN GABREA

Bolile infecţioase, mai periculoase decît războiul

În următorii ani, bolile infecţioase vor face mai multe victime decît au făcut cele două războaie mondiale din acest secol, au arătat reprezentanţii Institutului de Igienă şi Sănătate Publică, într-o conferinţă de presă prilejuită de Ziua Mondială a Sănătăţii (7 aprilie). În acest sens, au fost citate statisticile Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii (OMS), instituţie care a stabilit ca, în acest an, tema dezbaterilor privind sănătatea publică să o constituie bolile infecţioase.

Directorul general al OMS, dr. Hiroshi Nakajima, atrage atenţia asupra faptului că *„bolile infecţioase sînt o ameninţare comună"*, maladii necunoscute pînă în prezent extinzîndu-se într-un ritm fără precedent: febra hemoragică produsă de virusul Ebola, hepatita cronică de tip C, bolile asociate cu infecţia HIV. Pentru aceste boli, nu există nici tratament şi nici vaccin.

Organizaţia Mondială a Sănătăţii arată că maladii care erau ţinute sub control au reapărut şi s-au extins rapid (tuberculoza, holera, febra roşie), iar boli obişnuite nu mai răspund la antibiotice, respectiv otita, pneumonia, blenoragia. OMS estimează că există în lume aproximativ două milioane de purtători cronici ai virusului hepatitei C cu riscul de a dezvolta ulterior ciroză şi/sau cancer de ficat. TBC-ul va omorî cel puţin 30 de milioane de persoane în următorii zece ani. Medicamente există, dar erorile de tratament au determinat apariţia rezistenţei bacililor.

Conform Anuarului de Statistică Sanitară pe anul 1995, în România pe primele locuri sînt următoarele boli infecţioase:

- varicela – 370 de cazuri la 100.000 de persoane;
- rubeola – 256 de cazuri la 100.000 de persoane;
- oreionul (parotidita epidemică) – 215 cazuri la 100.000 de persoane;
- hepatita virală – 140 de cazuri la 100.000 de persoane;
- tuberculoza – 95 de cazuri la 100.000 de persoane (primul loc în Europa). **(M.C.)**

ANTET

Libertatea limitată a tuturor reprezintă libertatea mea înfiinţată.
Michael BAKUNIN

George Crowder – ANARHISMUL

ANTET vă oferă singurul studiu aprofundat despre anarhism, editat în România.
Între atenţiile teroriste şi credinţa în libertatea absolută a fiinţei umane: ANARHISMUL.
Bakunin, Proudhon, Kropotkin şi discipolii lor.
Gîndirea anarhistă vă învaţă cum şi de ce vă opuneţi statului, dusman al libertăţii individuale.
Studiind viziile şi teoriile politice ale marilor anarhişti veţi învăţa să spuneţi NU!
Singura modalitate de a pune libertatea în practică: ANARHISMUL.
Lucrare esenţială pentru studenţii de la **Filosofie** şi **Ştiinţe Politice**.
Lucrare necesară omului liber!
Prima ediţie a acestei lucrări a fost publicată de OXFORD UNIVERSITY PRESS.
Cartea va apărea în prima jumătate a lunii mai, 1997.

Editura ANTET
Adresa redacţiei: str. Miron Costin nr. 9A; Bucureşti; Tel: 617332
O.P. 22 C.P. 285

TEATRUL „TOMA CARAGIU" PLOIEŞTI

TEATRU

IRINA COROIU

Doi morţi vii

de Vasile Alecsandri, regia Grigore Gonţa

Mihai Coadă şi Ilie Gâlea în *Doi morţi vii*

„Amestecul de anteree şi fracuri din aceste vodeviluri, de moldovenească grecizantă şi jargon francoromân, de tabieturi patriarhale şi de inovaţii de lux occidental, dă un tablou inedit, încîntător pentru ochiul de azi. Veselia nebună a cupletelor, învîrtirea în danţ a personagiilor, bufoneria enormă, dar nu trivială, dau naştere unei plăcute emoţii arheologice."

Această „emoţie arheologică", despre care vorbea G. Călinescu în urmă cu mai bine de 50 de ani, astăzi se constată a fi potenţată prin surpriza nu tocmai plăcută a perpetuării în actualitate pe care o probează un text de Vasile Alecsandri, readus în luminile rampei la aproape 150 de ani de la premiera sa. ***Doi morţi vii*** deschidea stagiunea Naţionalului ieşean la 28 octombrie 1850, înscriindu-se în programul iniţiat de *Dacia literară* cu un deceniu în urmă şi reafirmat în revista *România viitoare*, lansată în septembrie 1850 la Paris: *„Lovește puternic în vicii; flagelează ridicolul şi vei face mai multe reale servicii decît toate aşa-zisele organe ale opiniei publice".*

Faptul că este „o localizare" după ***L'homme blasé*** de Duvert şi Lausanne nu-i diminuează meritele acestui vodevil cu muzică originală de Alexandru Flechtenmacher. Aşa cum şi faptul că faimoasa Coana Chirița se înrudeşte cu Madame Angot a lui Maillot sau Contesa d'Escarbagnes à lui Molière nu-i ştirbeşte cu nimic prestigiul acestui personaj de prim rang al dramaturgiei româneşti clasice. De altfel, pe bună dreptate, însuşi Alecsandri nu-şi diferenţia operele, adaptînd cu o dezinvoltură preluată de la maeştrii genului comic, modificînd atmosfera, onomastica, tipologia – într-un cuvînt, recreînd.

Schemele *qui-pro-quo*-urilor au rămas în linii mari aceleaşi, fiind interesant de urmărit modalitatea în care autorii au rezonat cu problemele acute ale timpului lor. Artist militant şi diplomat de vocaţie, bardul de la Mircești a ştiut totdeauna să capteze din peisajul european „spiritul vremii", racordîndu-l fără complexe la realităţile româneşti, textul în discuţie plasîndu-se, într-o cronologie universală, între două repere de marcă: ***Paharul cu apă*** (1841) a lui Scribe şi ***Pălăria florentină*** (1851) de Labiche. Astfel se poate explica şi prospeţimea comediei „cu cîntîcele" propusă teatrului ploieştean de către Grigore Gonţa. Regizorul a fost, probabil, cucerit de incitantul mariaj dintre snobul *spleen* şi autohtonul *parvenitism* – cele două elemente motorii ale intregii: un moşier întors din străinătate fără chef de viaţă hotărăşte să-şi omoare plictisul nu în băutură sau în iaz, ci într-o căsătorie la întîmplare. Ignorînd că iubirea era extrem de aproape, în persoana unei copile de suflet ocrotită de multă vreme, este cît pe ce să se însoare cu o impostoare în căutare de aventuri profitabile. Noroc cu soarta care-l salvează prin... înec, un accident ce-i putea fi fatal şi care-l face să afle cine-l adoră cu adevărat şi cine-i este prieten fără interes meschin.

Savoarea spectacolului se află ascunsă în miezul cupletelor care amendează metehne pe cît de eterne, pe atît de actuale: „Banul, ochiul dracului şi biciul păcatului", fidelitatea în concurenţă neloială cu ingratitudinea şi ipocrizia etc.

Din păcate, montarea nu are viziunea modernă pe care o merita, scenografia e prăfuită, taraful autentic e vetust, iar actorii nu pot să dea strălucire pe cont propriu reprezentaţiei, chiar dacă fiecare în parte şi-a conturat personajul cu dăruire. **Mihai Coadă** a devenit Ghiftui, infatuatul boiernaş constrîns să se confrunte cu greutăţile vieţii; **Oxana Moravec** e o zglobie orfană aprig îndrăgostită; **Corneliu Revent**, un surugiu lipovean ghinionist, dar plin de haz; **Dumitru Palade**, decrepit ban Flutur uitat în costum de carnaval; **Mihai Răducu**, bufon condeier de provincie. În buna tradiţie a travestiului, se reţin două tentative: cea mai puţin izbutită, de **Carmen Ciorcilă** în candidatul de judecătorie Cîrcioc, şi cea performantă, a lui **Ilie Gâlea** în Ferchezanca, actriţa cameleonică, o Chiriţă generică.

În ciuda aparenţei de satiră idilică, ***Doi morţi vii*** conţine substanţa unui pitoresc şi acid pamflet politic vizînd *absenţi-prezenţi* la festinul democraţiei.

EDITURA UNIVERS

GEORGE ORWELL
OMAGIU CATALONIEI
Traducere: Radu Lupan
Prefaţă: Vladimir Tismăneanu
Serie de autor „GO"

Omagiu Cataloniei (1938) este relatarea experienţei lui George Orwell ca luptător în miliţiile republicane participante la războiul civil din Spania (1936-1937).

„Carte tragică şi demistificatoare, scrisă de un intelectual îndrăgostit de libertate, *Omagiu Cataloniei* aparţine acelui gen pe care Lionel Trilling, distinsul gînditor american, l-a numit al răscrucilor însîngerate, unde literatura se întîlneşte cu politica." (VLADIMIR TISMĂNEANU- din *Prefaţă)*

ISBN 973-34-0401-2 192 pag.

Comenzi şi informaţii la sediul editurii:
Piaţa Presei Libere nr. 1
79739 Bucureşti
Tel. 617.55.25
Fax: 222.56.52
sau
C.P. 33-78
Bucureşti

CRISTIAN BĂDILIŢĂ

Intrarea în noaptea diafană

ANCA VASILIU, „La traversée de l'image. Art et théologie dans les églises moldaves du XVIe siècle", ed. Desclée de Brouwer, 1994

Ca şi cum ar fi cel mai firesc lucru să publici în Franţa, şi încă la una dintre cele mai prestigioase edituri religioase, cartea Ancăi Vasiliu, *La traversée de l'image. Art et théologie dans les églises moldaves du XVIe siècle* (ed. Desclée de Brouwer, 1994, 272 pp. + planşe, prefaţă de Olivier Clément), n-a suscitat nici o reacţie pe măsură din partea recenzenţilor români. Tăcerea aceasta (meschină!?, involuntară!?) „plutind" în jurul unor lucrări de valoare mă indispune şi mă îngrijorează. Ea dovedeşte, pe de o parte, incompetenţă sau pur şi simplu dezinteres, pe de altă parte, necesitatea punerii pe roate în peisajul religios românesc a unei reviste, măcar una!, de informaţie în domeniu, cu difuzare naţională. Nu-mi propun aici, în cîteva rînduri (competenţa mea în materie de artă religioasă fiind extrem de firavă), să repar integral această nedreptate. Totuşi, un semn de preţuire se impune fără doar şi poate!

În primul rînd, vreau să subliniez (cît pe ce să spun **stilul**!) caracterul simbolico-ritualic al scriiturii înseşi. Anca Vasiliu „traversează imaginile" **pneumatophore** din exteriorul/interiorul bisericilor moldoveneşti cu discreţia, pudoarea şi concentrarea unui mistagog. Simţi palpitînd în fiecare pagină inima ascunsă (ca-ntr-un potir) în ochiul ce ştie să privească ori încearcă numai să privească misterul diafan. Ochiul acesta, purificat (prin acel „post sfînt al privirii"), „stropit cu isop", devine – prin contemplarea imaginilor-icoană, a Bisericii-icoană – sălaş privilegiat al Duhului. Dar cum să redai, în ce tip de limbaj (discursiv?, onomatopeic?, simbólic chiar? – o iluzie sfruntată), conversaţia dintre ochi şi imagine, ambele **pneumatophore**? Prin rugăciune şi eucharistie! Atît! Cîţi dintre noi au harul de a se ruga ori de a se împărtăşi scriind cărţi? Nu vreau să banalizez, Doamne fereşte, lucrarea Duhului, dar nici să trec pe lîngă fiorul care străbate de la un capăt la altul cartea Ancăi Vasiliu. Pur şi simplu **se simte**, **se experimentează**. Aşadar: taină, imagine, cuvînt. Comuniune şi har.

Apoi, în privinţa abordării şi descifrării sensului imaginilor, două mi se par a fi, *grosso modo*, pînă astăzi, interpretările şi soluţiile propuse: 1) imaginile reprezintă o dogmatică necuvîntătoare pentru cei neexersaţi în litera directă a Scripturii; 2) ar putea fi şi concretizarea unei anumite ideologii (politica şi teologia aliindu-se în persoana principilor moldoveni – Petru Rareş, de pildă). Evident, trebuie ţinut seama şi de aceste două valori ale picturilor bisericeşti (atît interioare, cît şi exterioare), dar ele nu constituie decît straturile de suprafaţă ale întîlnirii cu sacrul exprimat în icoană. În replică la aceste interpretări profanatoare şi profane, „ştiinţifice" poate, dar nelalocul lor, Anca Vasiliu ţese un adevărat itinerariu iniţiatic (şi cum se poate altfel?) al privirii prin imagine: de la privirea exterioară şi imaginile înscrise pe pereţii exteriori pînă la privirea interioară (euharistică) şi icoanele din interiorul clar-obscur al bisericii. De la lumina zilei, care estompează lumina suprafirească a Logosului, pînă la ceea ce autoarea numeşte „noaptea diafană": *„O noapte transparentă, o întunecare voită a unei prezenţe prea copleşitoare ia locul pe care îl aveau imaginile din plină zi. În spatele ecranului acestora, dincolo de imaginile pictate, în străfundurile acestui* ***trup*** *al Imaginii ecleziologice şi hristice, credinciosul se apropie de o nouă înţelegere a limbajului figurativ, de un nou prag al cunoaşterii apofatice/catafatice a Dumnezeului său. Prins înăuntru, integrat – deja din pridvor, apoi din ce în ce mai mult de-a lungul spaţiilor pe care le parcurge, unul după altul, pînă în naos – economiei lăuntrice a acestui vast organism care-l aspiră, credinciosul nu mai este simplul «spectator» al imaginilor, privitorul de la distanţă (...), ci un adevărat «pelerin» înaintînd acum* ***înlăuntrul*** *imaginii, învăluit de aceasta din toate părţile"* (pp. 210–211) ş.a.m.d.

Dar partea cea mai importantă a lucrării – adevărată **revelatio** – (nu întîmplător Olivier Clément porneşte în prefaţă cuvîntul „vizionar"!) o constituie capitolul consacrat imaginilor din pridvor (reprezentarea iadului, a raiului şi a ciclului Genezei). Privirea, curăţată de cele lumeşti şi „antrenată" în tainele dumnezeieşti, gustă încă din pridvor imaginea **reală** a lumii „ce va să vie", a Cetăţii lui Hristos, a Ierusalimului ceresc. Picturile din bisericile moldoveneşti, autoarea nu oboseşte să ne-o amintească, sînt în primul şi în primul rînd fragmente de **apocalipsă** (etimologic, „ceea ce se arată"), viziuni **reale** (cum prezenţă reală este Hristos în eucharistie) ale lumii cereşti. Pelerinajul în interiorul unei biserici pictate devine astfel înălţare, „suire la al treilea cer", răpire în duh. Pictura participă, alături de cîntare şi slujire, la împărăţia cerească pogorîtă pe pămînt. De aici accentul pus pe imaginile eschatologice (cu remarca – a se vedea studiile lui Rowland – că eschatologia nu determină neapărat genul apocaliptic). În sens larg, aşadar, de prezenţe, de încarnări ale arhetipurilor cereşti, icoanele pneumatofore **satură** privirea interioară de fructele crescute în pămîntul transfigurat al făgăduinţei.

CRONICĂ DE CARTE

DAN C. MIHĂILESCU

România celui de-al treilea discurs

IORDAN CHIMET, „Momentul adevărului", editura Dacia, 476 pp.

Ciudățeniile personajului

Cu greu i s-ar putea găsi un echivalent lui Iordan Chimet în literatura noastră de azi. Iar scriitorul pare să știe foarte bine acest lucru și își cultivă în bună cunoștință de cauză imaginea de misterios donquijotism și alintată autoocultare, frecventînd cu extremă parcimonie **mass-media** și apărînd din an în Paști cu cîte-o chestie de-ți stă mintea-n loc. Ciudat personaj, pe cît de simpatic, pe-atît de enigmatic!

Pentru literații (și publicul) înrobiți prejudecății etichetei dintîi, Iordan Chimet (născut în 1924, dobrogean după nume) figurează încă din 1968 la capitolul „literatură pentru copii". Cum stă scris în dicționarul lui Marian Popa-zis-Carte-Albă, volumul ***Lamento pentru peștișorul Baltazar*** *„constituie o feerie a imaginației care manevrează obiecte și ființe-obiect; structura este aceea a cîmpului narativ oniric. Personajele sînt magice prezențe fluctuante".* În 1970, ca bun urmaș de Lewis Carroll, Iordan Chimet publică volumul ***Închide ochii și vei vedea orașul***: l-am citit la vremea lui cu încîntare de Alice în țara congresului al IX-lea. În aceeași linie, în 1972 a venit cu o foarte frumoasă „antologie a inocenței" – ***Cele douăsprezece luni ale visului*** –, care cred că poate fi tradusă (de n-a și fost, deja) cu folos în orice limbă.

A urmat tăcerea. De prin 1974, numele lui Iordan Chimet a ieșit de pe autostrada literară (ceea ce nu înseamnă că omul nu are prieteni și aliați în cele mai neașteptate zone culturale), preferînd tot felul de trasee ocolitoare și surprinzătoare. Văzînd că n-o mai scoate la capăt cu onirismul metafizic-infantil, autorul și-a strămutat bogatul instinct ludic și filooccidental înspre alte zone geografice: volumul său despre film (***Eroi, fantome, șoricei***, 1970), despre modelele hollywoodiene, l-a făcut un familiar al Institutului american din București, unde – în deplin ceaușism atroce, de după instaurarea perestroikăi – Chimet și ceilalți artiști ai Casei făceau seri de artă, de care astăzi te sperii numai imaginîndu-le, necum să le mai și frecventezi.

În 1984 însă, după o muncă de mai mulți ani, Iordan Chimet publica la editura Meridiane un album fastuos, de vreo patru sute de pagini, cu iconografie de mîna întîi, rezumate în engleză și spaniolă, rod al unei corespondențe cu multă lume ibero-americană și la prețul de 160 lei (cam ce ar fi azi un sfert de milion), intitulat ***America Latină. Sugestii pentru o galerie sentimentală***: istorie, mituri și artiști plastici din Mexic, Brazilia, Cuba, Chile, Venezuela, Guatemala, ce mai, o – cum s-ar fi zis pe atunci – „înaltă comandă editorială" tipică pentru Externele noastre atît de iubitoare de stîngism revoluționar, de marxism proaspăt latino-american. Îngrijită exemplar, cu vizibilă empatie, cartea se deschidea cu un capitol – „În căutarea identității" – plin de elemente interesante pentru orice încercare de etnopsihologie sau antropologie filosofică. Marea Aventură hispano-americană îi va fi deschis lui Iordan Chimet gustul pentru problematica românismului, fiindcă după 1989 fostul autor de sclipitoare oniricopilării, fostul analist subversiv al filmului far-westic de la ambasada SUA la București și fostul prețuitor de pictură ibero-americană avea să declanșeze o serie de volume antologice pe tema specificului național românesc!

Dreptul la memorie

Cînd, în 1992, am avut ocazia să-l cunosc, a fost – cum scria în dedicație – *„în vizuina* Cotidianului*"* (adică la suplimentul *Litere, arte & idei*), cu ocazia apariției vol. I din ***Dreptul la memorie***, o antologie pe care autorul declara că o visa încă din anii '70 și pe care am salutat-o nu doar cu firesc entuziasm, ci și cu rictusul sceptic menit să însoțească fiecare (etern) început românesc, invariabil sortit – credeam eu – neterminării. Ei bine, nu! Avînd în Vasile Igna, directorul de atunci al editurii clujene Dacia, un „crîncen" campion al consecvenței și fidelității, Iordan Chimet a trecut de la antologarea teoriilor privind miturile noastre fundamentale, Miorița și Meșterul Manole, la vol. II – ***Intrarea în Lumea Modernă*** (texte despre sistemul academic-științific-universitar și despre cel politic) –, apoi la III – ***Dialog despre identitatea românească*** („Unghiul etnic", „Unghiul juridic", „Unghiul filosofic", „Unghiul culturii populare", „Unghiul critic" și „Perspectiva estetică") – și, în fine, vol. IV – ***Certitudini, îndoieli, confruntări***, cu secțiunile: „Nostalgia originilor, căutarea modelelor, diversitatea opțiunilor"; „Între sat și oraș"; „Tradiționalism-modernism"; „Orient sau Occident? Orientalism sau europenism? Europenism sau românism?"; „Ortodoxism? misticism? ateism?"; „Spiritualitate"; „Noua generație între entuziasm și contestare" –, în special acest din urmă volum formînd materia primă a întrebărilor care au generat cartea de care va fi vorba în cele ce urmează.

Va să zică 446 + 464 + 700 + 557 pagini (iertați mania cantitativistă, dar la o așa de... uriașă calitate, neamul românesc are nevoie, nu-i așa, și de ceva cantitate!), în care sînt prezente toate marile nume ce s-au pronunțat în chestiunile vitale ale românității, de la cronicari pînă la D. Stăniloae. Tirajul destul de mic și, deci, circulația strict dirijată a exemplarelor, apoi șocul reprezentat de asocierea unei astfel de teme cu numele lui Iordan Chimet (ia închipuiți-vă o atare antologie semnată de Noica!), precum și anvergura înspăimîntătoare a problemei au pus o surdină absolut păgubitoare acestei inițiative demne de toată lauda. Cine însă, în vălmășagul anilor 1992–1994, cînd **trăia** atît amarnic la flacăra spațiului mioritic, mai avea răgazul, curiozitatea istorică și bunăvoința de a mai și **gîndi** constantele benefice sau malefice ale acestuia? Dincolo de amabilele semnalări gazetărești, mai mult sau mai puțin generoase ca spațiu și epitete, cele patru volume din ***Dreptul la memorie*** s-au tupilat cuminți în rafturile norocoșilor posesori, urmînd ca viitorimea să le consulte și, eventual, să re-dezbată pînă la uitare de sine nemuritoarele subiecte identitare ale românității: continuitatea, omogenitatea, importul formelor fără fond dar cu sens, ortodoxism sau catolicism, alogenia și autohtonismul, liberalism versus arhaicitate, tradiția ca frînă sau ambreiaj, model balcanic sau modele occidentale, paseism sau sincronism ș.a.m.d.

Ei bine, nu, încă o dată nu! – Iordan Chimet nu s-a mulțumit să binemerite de la nație pentru un așa copleșitor efort de lectură, fișare, selecție, copiere, ordonare și publicare, ci a purces la întocmirea unui fel de **addenda** analitică: el a trimis o scrisoare-invitație la vreo sută de personalități culturale române, pentru ca acestea să se pronunțe despre ce mai este, ce vrea și încotro se îndreaptă România! Ce ziceți dumneavoastră de chestia asta?

Acum, sigur că, din o sută, i-au scris doar vreo treizeci, fiindcă mulți dintre noi, cu așa zbîrlite, aburite sau tuflite destine **individuale**, am cam obosit să ne tot interogăm destinul **național**. Însă cei prezenți se numesc (în ordine alfabetică): Gabriel Andreescu, Sorin Antohi, Ana Blandiana, Magda Cârneci, Vitalie Ciobanu, Alexandru Ciorănescu, Aurelian Crăiuțu, Florica Dumitrescu, Ștefan Aug. Doinaș, Caius Traian Dragomir, Alexandru George, Gheorghe Grigurcu, Vasile Igna, Adrian Marino, Alina Mungiu, Bujor Nedelcovici, Virgil Nemoianu, Alexandru Niculescu, Octavian Paler, Șerban Papacostea, H.-R. Patapievici, Marta Petreu, Andrei Pippidi, Ion Pop, Adrian Popescu, Mariana Șora, Mihai Șora, Sanda Stolojan, Ion Vianu, Mihai Zamfir, Alexandru Zub.

Care ar fi, la o repede ochire, absențele notabile, dintre (cel puțin) numele de prim-plan ale ultimilor ani? Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu și Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și Gabriela Adameșteanu, Neagu Djuvara, Z. Ornea, Sorin Dumitrescu și Luca Pițu, Mircea Martin, Emil Hurezeanu, Mircea Iorgulescu și Teodor Baconsky, ca să nu mai spun că, din stricte necesități de echilibru, ar fi fost de interogat și Ilie Bădescu și Mihai Ungheanu, fiindcă pledoariile pentru Deschidere au a se sprijini inclusiv pe pledoariile în favoarea Închiderii, nu-i așa? În orice caz, sumarul este redutabil și – în ciuda caracterului circumstanțial al multor contribuții – dă serios de gîndit celui care încă își mai **pune problema** trecutelor și viitoarelor meandre ale românismului.

Explicația unui refuz

În ce mă privește, mă felicit și acum că am refuzat colaborarea. Țin minte că scrisoarea-invitație a lui Iordan Chimet m-a îndepărtat prin pecetea lirică, ba chiar patetică. În treacăt fie zis, patetismul și grandilocvența sînt păcatele sale capitale; iată un exemplu, la întîmplare: *„Memorie, invizibil chivot al identității, cernită pasăre a nefericirilor noastre, muindu-ți penele în sîngele celor fără de vină, am putea căpăta dreptul magnific al unei noi speranțe? Atît de mult te-am așteptat în Noaptea cea Fără de Sfîrșit, atît de puțini te regăsesc..."*

Nu credeam și nu cred că vorbele, dezbaterile și „anchetele" interminabile, veșnic aceleași ca premise, desfășurare și finalitate, mai pot împlini ceva pentru „destinul românesc". Cum ar zice Mircea Vulcănescu, nu **perorația**, ci **administrația** e ceea ce ne lipsește chinuitor, de fapt chiar la modul sinucigaș. Exces de reverie și frazeologie și un acut deficit de faptic, de pragmatic. Exces de fantazare regresivă și deficit de prospecțiune la rece.

Pe de altă parte, despre virtuțile și viciile românilor s-a spus de mult totul, dar absolut totul. Lașă că etnopsihologia e ceva fumat de mult, iar noi ne comportăm anacronic, de parcă am fi încremenit în primăvara popoarelor, dar această eternă contemplare a buricului, bine cunoscutul nostru nombrilism, pare a nu cunoaște decît cele două extreme: narcisismul și masochismul. Ori ne ipostaziem ca sumă de calități și placă turnantă planetară, ori ne scuipăm otrăviți în oglindă, acuzîndu-ne de toate racilele posibile. O suită de lecturi analitice ale textelor deja cuprinse în cele patru volume din ***Dreptul la memorie*** ar fi fost de-ajuns; verdictele sînt elocvente, chiar și cînd sînt amendabile, precum e cazul – la o extremă – cu viziunea lui Noica despre „întru", iar – la cealaltă – cu „mica teorie" cioraniană a destinului.

Cînd discutam cu Iordan Chimet ideea volumului de față, eu unul tocmai eram în faza masochistă; mi-ar fi ieșit un text devastator, à la Patapievici, pe ideea rușinii de a face parte dintr-o populație bolnavă de misologie, incurabil alterată de țigănie, alegînd nu poarta Casei, ci ușa cortului. După un timp, văzînd concentrarea propagandei internaționale exact în acest sens, am început să-mi demonstrez contrariul, să demontez prin comparatism toate acuzele: de ce neapărat și numai „intoleranța la români", cînd ea e la tot pasul, de la nenumăratele puseuri alterofobe din Germania sau Franța (turci, respectiv magrebini) pînă la „pericolul portorican", exaltat de americani? Ca să nu mai spunem că nu doar Estul, ci și Vestul e bine mersi atins de rasism, secesionism pe criterii naționaliste etc., etc. De ce neapărat acuzarea marotei identitare exclusiv la români, cînd pretutindeni Maastricht-ul a fost fie respins, fie aprobat abia cu puțin peste 50 la sută? Așa că tare m-ar fi tentat un comparatism pamfletar, ceea ce ar fi îngreunat ideea de adevăr **exclusiv în spațiul nostru** (v. titlul volumului).

Revin. Deci, după faza „eroică", de zbîrlire a orgoliului etnic, am dat pur și simplu în plictis. În sațiul acestor interminabile autoscrutări ce duc nicăieri. De două sute de ani navigăm pe aceleași ape moarte, investigăm aceleași și aceleași dileme păguboase și constante **insolubile**. Chiar așa, insolubile. Lamentările pe seama situării geopolitice au fost și sînt de prisos: e o situare **dată** – pentru totdeauna. Lamentările pe tema istoriei ca fatalitate – la fel. „Maladiile" spiritului european sînt și ale noastre, și viceversa. Oamenii sînt la fel pretutindeni, fiecare lucru își conține simultan și ireductibil fața și reversul. Iar fixarea bolnăvicioasă în trecut, reluarea sisifică (fie în practică, fie imaginar) a traseelor rătăcite, deviate, ori de-a dreptul închise, prea seamănă cu povestea drobului de sare de pe sobă, pentru a nu te face să te simți stupid tot reiterînd-o! Și totuși asta facem: continuăm lamentările lîngă leagăn, cu brațele nemișcate și cu ochii ațintiți către drobul ce **stă să cadă**. Continuăm să trăim în trecut, analizînd și-mai-trecutul, în anacronie, ucronie sau utopie regresivă. Măcerați de complexul originilor și de obsesia identitară, a legitimității. Și cu complexele de inferioritate devenite delir de grandoare.

Astfel încît, nici contribuțiile strînse în ***Momentul adevărului*** nu ne duc prea departe. Majoritatea bat în trecut, în loc să plece de la starea actuală de fapt. Aceleași divagații despre excesele sentimentului național, divagații scrise cu talent, firește, dar lipsite de suportul concret al – de pildă – statisticilor. O cifră exactă face cît o mie de pagini eseistice. Numai că noi avem oroare de exactitate, noi preferăm istoria scrisă de romancieri, eseurile poetice și statisticile... făcute de alții, spre a le putea nega la iuțeală. În fine, cantitativ evaluînd volumul, centrul de greutate al imprecațiilor vizează Dreapta interbelică, în premisele și moștenirea ei, de parcă decembrie '89 ar fi una cu ianuarie '41... Despre asta, săptămîna viitoare.

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Tiraje noi
MIRCEA CĂRTĂRESCU
Orbitor. Aripa stîngă
MIHAIL SEBASTIAN
Jurnal, 1935–1944
C.G. JUNG
Tipuri psihologice

În curînd
JOSÉ ORTEGA Y GASSET
Spania nevertebrată
FRANCIS E. PETERS
Termenii filozofiei grecești
LIA SAVU
Poèmes / Poeme
(volum bilingv)

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Protecţia copilului – în întîrziere alarmantă

Pe *9* şi *10 martie 1997*, în emisiunile televizate şi pe prima pagină a ziarelor belgiene era comentată, cu o emoţie constantă, înmormîntarea în Tanger a numitei *Loubna Benaissa*, dispărută cu 3 ani în urmă. Resturile sale pămîntești, descoperite recent, erau dovada unei alte crime pedofile, atribuite lui Patrick Derochette, aflat acum la închisoare. Loubna trebuise înmormîntată în Maroc pentru că Bruxelles-ul nu are încă un cimitir musulman. La serviciul religios efectuat însă cu puţin înainte la Marea Moschee se adunaseră peste 20.000 persoane, mai multe decît la funeraliile Juliei şi Melissei, victimele lui Dutroux.

Primatul opiniei publice belgiene

În „Clasificarea internaţională a bolilor" publicată de OMS (1993), *pedofilia* figurează la capitolul *„tulburări de preferinţă sexuală"* şi este definită drept o *„preferinţă sexuală pentru copii în general de vîrstă prepuberă sau aflaţi la începutul pubertăţii"*. Pentru a comite *„un act de pedofilie"*, cel în cauză trebuie să aibă cel puţin 16 ani şi măcar 5 ani în plus faţă de copil. De natură homosexuală, heterosexuală sau bisexuală, aceste acte pot fi comise prin seducţie, prin ameninţare, ca urmare a unei recompense, dar pot fi şi rezultatul unui aparent consimţămînt al copilului, mai ales cînd acesta caută imagini parentale care îi lipsesc în realitate. Devianţa este mai clară în cazul abuzului sexual al băieţilor. Abuzurile săvîrşite contra copiilor se află de mai mult de un deceniu în atenţia instituţiilor internaţionale, dar atenţia opiniei publice a fost captată doar în ultima vreme, ca urmare a reacţiei de masă din Belgia. Tema se află în permanenţă în discuţia mass-media. Ea a determinat crearea Comisiei Dutroux, ea va provoca reforma sistemului juridic, privită acum unanim ca o prioritate a guvernului, şi este, probabil, una din motivaţiile pentru o alternanţă politică la viitoarele alegeri. După ce fotografia Loubnei Benaissa a fost lipită

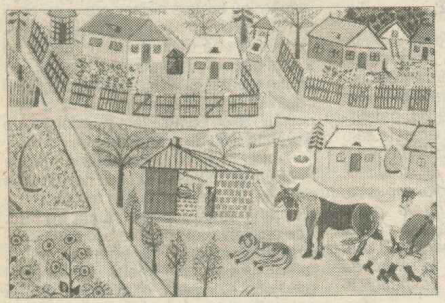

pe geamurile magazinelor şi taxiurilor, iar sora ei mai mare, Nabela Benaissa, a dobîndit o mare popularitate, atît pentru perseverenţa demnă în aflarea adevărului (a scris între altele şi o carte), cît şi prin modul înţelept prin care a evitat ca uciderea sorei ei să fie utilizată de extremiştii aflaţi în căutarea disensiunilor etnice şi sociale, acordarea cetăţeniei belgiene, statutul „străinului", problema cimitirului musulman etc. au fost rediscutate altfel, într-un climat favorabil. „Marşurile albe", desfăşurate în tăcere, cu baloane albe în mînă, cărora li se dă la un moment dat drumul, mesele rotunde televizate care încearcă să stabilească răspunderea instituţiilor belgiene (în inerţia poliţiei, în repetatele încurcături judiciare, în rapiditatea cu care suspecţii au fost eliberaţi, după anchete şi detenţii scurte, era neprofesionalism sau complicitate?) sînt o permanenţă. Anii care trec după dispariţia copiilor nu-i fac pe aceştia să intre într-o uitare totală: veghează, alături de părinţi, organizaţii neguvernamentale a căror primă ţintă este *informarea* şi *sensibilizarea opiniei publice*, cît şi poliţia şi justiţia, mult mai implicate decît înainte de descoperirea victimelor lui Dutroux.

La distanţă de doar zece zile, pe *19–20 martie*, pe prima pagină a ziarelor belgiene se afla cazul unei fetiţe dispărute acum 7 ani, Elisabeth Brichet. Suspectul principal a devenit un cineast autodidact, Jean-Marc Houdmont, mort într-un straniu accident, la sfîrşitul lui februarie 1997, după ce reintrase în colimatorul poliţiei şi anunţase dezvăluiri legate de cazul Brichet. În cabana sa din Dion, arsă şi ea după un incendiu ciudat, fuseseră găsite casete şi fotografii cu fetiţe goale, iar fidela sa parteneră, Monique Cherton, era arestată.

„Telefono Azzuro"

Pentru prevenirea abuzurilor săvîrşite contra minorilor, *Ernesto Caffo*, profesor asociat la *Universitatea de neuropsihiatrie infantilă* din Modena, instalează o primă linie telefonică acum 10 ani, la *8 iunie 1987*, la Bologna. Din toamna lui 1994, *„Telefonul albastru"* („Telefono Azzuro"), cu numărul uşor de memorat, *19696*, se extinde, gratuit pentru cei ce sună la el pe tot teritoriul Italiei, 24 de ore din 24, în toate cele 365 de zile ale fiecărui an. Operatorii telefonici (cei ce primesc apelurile telefonice şi răspund la ele) sînt de regulă psihologi şi pedagogi, absolvenţi ai unui curs specializat şi lucrînd uneori în regim de voluntariat. Cu o susţinere financiară în totalitate privată, „Telefono Azzuro" oferă burse de studiu în sociologie, psihologie, pedagogie, drept, psihiatrie etc., pentru specializare în îngrijirea copiilor. Beneficiarii au obligaţia să lucreze apoi cîţiva ani la „Telefono Azzuro".

Zilnic se primesc cca 8.000 de telefoane, dintre care ulterior doar 5–6 se vor dovedi importante. De ce sună copii la „Telefonul albastru"? Unii, la început, ca să vadă la ce se pot aştepta de la acest post cu număr de telefon foarte popularizat, inclusiv în şcoală. Alţii pentru că se simt singuri, chiar dacă în preajma lor se află părinţi şi profesori, a căror prezenţă însă copiii nu o percep. Alţii pentru că se află în faţa unei probleme pe care nu sînt în stare să o rezolve singuri. Operatorul trebuie să asculte atent, fără să-şi exprime nici o opinie: din felul *cum* povesteşte însă copilul, el poate deja *citi problema* şi poate evalua dinamica familiei. În caz de abuz, telefonul copilului este un foarte important semnal pentru operator: este probată reacţia pozitivă, eventualele resurse ale victimei de a ieşi din această situaţie dificilă. Fiecare apel trebuie tratat diferenţiat, dar în activitatea operatorului există două componente: 1) *consultanţa psihologică* (cu evaluarea factorilor de risc ai cazului) şi 2) *activarea serviciilor teritoriale* (asistenţa socială, juridică, şcoala, poliţia, familia etc.), atunci cînd operatorul apreciază că situaţia are un ridicat grad de risc pentru minor.

Dar operatorul nu îl caută din proprie iniţiativă pe copil, nici nu „îi trasează sarcini" de rezolvat: trebuie respectată şi eventuala frică a copilului. Apelul telefonic este o dovadă că acelui copil nu i-a reuşit o relaţie semnificativă cu un adult. Trebuie menţinută relaţia de încredere, pentru că, în fapt, *toate* conversaţiile telefonice se pot dovedi importante, în măsura în care ele au ajutat un copil. Există şi copii care sună povestind despre un prieten sau coleg victimizat: operatorul se va strădui să creeze situaţia în care apelul să aparţină direct victimei. Există şi o linie cu apeluri de la adulţi şi se va încerca măcar pe această cale să se creeze un contact cu o persoană adultă.

Operatorul nu va considera că efortul său este terminat, în cazul abuzului, decît atunci cînd victima sa va avea în jur figuri profesionale aparţinînd asistenţei sociale, autorităţii judiciare, pediatriei, psihologiei etc., dar sarcina sa nu este de a rezolva cazul, ci de a-l semnala pentru rezolvare.

Abuzul sexual în familie

Din totalul chemărilor, 7% sînt datorate unor abuzuri sexuale. Seminarii speciale organizate de „Telefono Azzuro" pun în discuţie caracteristicile familiilor în care se petrec abuzurile, efectele pe termen lung asupra copiilor abuzaţi, trauma psihologică, posibilitatea de transmisie intragenerațională a traumei. Atenţia opiniei publice asupra copiilor a contribuit considerabil la ridicarea unui tabu: incestul.

Potrivit situaţiilor prezentate de mediile italiene, 10% dintre bărbaţi şi 11% dintre femei au mărturisit că au întreţinut raporturi sexuale în familie, prelungite pe luni sau ani. Vîrstele între care se situează astfel de abuzuri sînt variate, începînd de la 6 ani şi continuînd pînă în adolescenţă, dacă nu intervine nimic din afară. De obicei, autorul incestului este fratele, tatăl/tatăl vitreg, unchiul, bunicul, naşul etc. Din totalul apelurilor făcute la „Telefonul albastru", 6% sînt cazuri de abuzuri sexuale în familie: numărul lor trebuie să fie mai mare, pentru că de obicei incestul nu este denunţat, ci rămîne ascuns în rufele murdare ale familiei. *Simone Weil* (cunoscut lider de opinie şi om politic francez, prin perseverenţa căreia s-a liberalizat, cu ani de zile în urmă, avortul în Franţa) aprecia, într-un recent interviu dat unui jurnal belgian, că incestul are o frecvenţă comparabilă cu a turismului sexual, dar reticenţa de a se vorbi despre el este mult mai mare. Doar ultimele dezvăluiri macabre din Belgia, care au focalizat atenţia opiniei publice asupra protecţiei necesare a copilului, au permis mai multe dezvăluiri şi au produs o schimbare în mentalitatea occidentală. Statisticile arată, din păcate, că 40% din cazurile celor care, ca adulţi, vor avea grave probleme sexuale au fost în copilărie victime ale incestului sau ale violenţei sexuale. Victima violenţei sexuale (din familie sau din afara ei) va trebui apoi, după ce a fost scoasă din contextul traumatizant, recuperată printr-o îngrijire foarte complexă, printr-un tratament psihiatric.

O masă rotundă televizată recent în Franţa, la care foste victime ale abuzului în familie au făcut mărturii impresionante (inclusiv asupra sentimentului de culpabilitate al copilului abuzat, pe care situaţia respectivă îl potenţează, în cazul denunţului public), a refuzat să concluzioneze transmiterea intragenerațională. S-a spus că poate exista o anume predispoziţie ca un copil abuzat să devină un ulterior autor de abuzuri, dar nu este o fatalitate. Tratarea copilului-victimă este de aceea foarte necesară.

Legislaţie pentru ocrotirea copilului

Cum, la această oră, imaginea României, îmbunătăţită din punctul de vedere al situaţiei politice după alegerile din 17 noiembrie 1996, continuă să fie grav afectată de situaţia copiilor ei, aşa cum apare ea în presa internaţională, ar fi mai mult decît firesc ca atenţia factorilor responsabili să se concentreze şi asupra familiilor. Recent, ministrul român de Justiţie, Valeriu Stoica, s-a interesat de legislaţia franceză, pentru pregătirea unor legi româneşti ce vor permite ca, în anume cazuri bine demonstrate, copilul să poată fi ocrotit de violenţa familială. E bine de gîndit că parte din copiii străzii au ajuns la această situaţie din pricina unei situaţii de urgenţă familială, de care nici asistenţa socială şi juridică, nici alţi factori responsabili nu au ştiut şi nici nu au intenţionat să intervină. E sigur însă că deocamdată implicarea ONG-urilor din România – destul de numeroase acum – în protecţia copiilor (ca, de altfel, şi cea a bisericii) este insuficientă. Venind în continuarea unor mai vechi hotărîri ale instituţiilor internaţionale, Parlamentul European a adoptat două importante rapoarte: *Măsuri pentru protecţia minorilor în Europa* şi *Îmbunătăţiri ale legislaţiei privind adopţiunea internaţională*. Din păcate, ele nu au putere legislativă şi în fiecare caz este nevoie, pentru aplicarea lor, de voinţa manifestă a guvernului ţării respective. O astfel de voinţă s-a manifestat în Italia, unde în această lună se aşteaptă terminarea procedurii de modificare a unui articol din Codul Penal, prin care vor fi pedepsite nu doar pedofilia, ci şi pornografia şi prostituţia sub 18 ani.

Proiectul de lege, una dintre cele mai avansate din Europa la această oră, ţine seama de toate reglementările instituţiilor internaţionale. Vinovaţii pentru abuzuri contra copiilor petrecute în alte ţări (mai ales cazurile de turism sexual) vor fi judecaţi şi pedepsiţi şi pe teritoriul Italiei, pentru a nu mai fi îngăduită lărgirea traficului de copii.

Voci reticente sau ironice au întîmpinat după discursul de Anul Nou al preşedintelui Constantinescu propunerea acestuia de a face din 1997 „un an al copilului în România". În fapt, pentru a rezolva, în mare parte, marile probleme ale copilului în România, va fi nevoie de mai mulţi ani, de mai mult interes, de mai multă responsabilitate. Şi, bineînţeles, de legislaţie şi bani.

Redacţia: GABRIELA ADAMEȘTEANU **(redactor-şef)**; RODICA PALADE **(redactor-şef adjunct)**; ANDREI CORNEA **(publicist comentator)**; OANA ARMEANU **(şef secţie social)**; MARIAN CHIRIAC **(politic)**; IULIAN ANGHEL **(politic, social)**; DAN PERJOVSCHI **(grafician)**; LUCIAN PIUCĂ **(tehnoredactor)**; RADU DOBÂNDĂ, RODICA TOADER, MARA ŞTEFAN **(corectori)**; MIRCEA IONESCU **(şef serviciu difuzare)**; CONSTANTIN SATALLA, ALEXANDRU PETREA **(difuzare)**; MIHAELA CUCU **(publicitate)**; ALINA CORBU **(contabil-şef)**; IULIANA FLOREA **(casier)**; ADRIANA BOBEICĂ **(secretariat)**; LIDIA CRISTESCU **(procesare text, abonamente)**; CONSTANTIN VĂDUVA **(fotoreporter)**.
Responsabil de număr: MARIAN CHIRIAC

Rubrici permanente: ŞERBAN ORESCU, TIA ŞERBĂNESCU, EMIL HUREZEANU, N.C. MUNTEANU, CRISTIAN PREDA, RADU CĂLIN CRISTEA **(comentariu politic)**, ILIE ŞERBĂNESCU **(comentariu economic)**, H.-R. PATAPIEVICI **(eseu)**, CEZAR BĂLTAG **(istoria religiilor)**, MAGDA CÂRNECI **(cultură)**, DAN C. MIHĂILESCU **(cronică literară)**, ERWIN KESSLER **(cronică plastică)**, DIANA TURCONI **(reportaj, anchete)**.

Corespondenţi: FEY LÁSZLÓ, IOAN MUŞLEA **(Cluj)**, DANIEL VIGHI **(Timişoara)**

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ŞORA, ŞERBAN PAPACOSTEA, VIRGIL NEMOIANU, SORIN ALEXANDRESCU, MIRCEA MARTIN, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI.

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120.
Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76
e-mail: r22@r22.sfos.ro, http://www.sfos.ro/culture/22/

Manuscrisele nepublicate nu se restituie

ISSN-1220-5761